

Economia Social i Solidària a l'àrea metropolitana de Barcelona: contextualització i situació actual

DESEMBRE 2017

1. INTRODUCCIÓ	3
2. CONTEXTUALITZACIÓ	4
2.1 El paradigma clàssic de l'economia capitalista	4
2.2 Una altra economia ja existeix	5
2.3 El paradigma holístic de l'Economia Social i Solidària	6
2.4 El futur de l'economia de les persones	7
3. OBJECTIU DE L'ESTUDI	9
4. APROXIMACIÓ A L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA	10
5. CONCEPCIÓ GLOBAL DE L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA	45
5.1 Àmbit públic (redistributiu)	47
5.2 Àmbit mercantil (competitiu)	47
5.3 Àmbit financer (especulatiu)	49
5.4 Àmbit social i solidari (cooperatiu)	49
5.4.1 Economia Social i Solidària, vessant socioempresarial	50
5.4.2 Economia Social i Solidària, vessant sociocomunitària	51
5.4.3 Economia reproductiva	52
5.4.4 Economia col·laborativa procomú	53
5.5 Confluència d'àmbits i casos particulars	54
5.5.1 Emprenedoria social	55
5.6 Models de registre i auditoria de l'àmbit social i solidari	56
6. AVALUACIÓ DE LES PRINCIPALS INICIATIVES I AGENTS	58
6.1 Iniciatives de la vessant socioempresarial segons registres oficials	59
6.1.1 Anàlisi per tipologia d'iniciatives socioempresarials	59
6.1.2 Anàlisi per municipis	62
6.1.3 Anàlisi per tipologia de cooperatives	65
6.2. Iniciatives segons models de registre i auditoria i d'altres mapatges	66
6.2.1 Pam a Pam	66
6.2.2 Estrella Procomú	70
6.2.3 Balanç Social	73
6.2.4 Altres mapatges	77
6.3 Agents més representatius	83
7. CONCLUSIONS I FUTURES LÍNIES DE TREBALL	85
7.1 Conclusions de la concepció global	85
7.2 Conclusions de l'avaluació de les principals iniciatives i agents	88
7.3 Proposta de futures línies d'actuació	91
8. BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES CONSULTADES	97
9. AUTORIA	100

1. INTRODUCCIÓ

En el sistema socioeconòmic de les societats contemporànies s'està promovent una sèrie de valors molt vinculats a l'individualisme, la rivalitat, el materialisme, la competitivitat i l'avarícia, entre d'altres. Tots ells amb unes connotacions negatives, que fomenten conductes basades sobretot en l'assoliment del bé propi i el pensament a curt termini i, per tant, que apunten cap a un futur insostenible per a les pròpies societats. En contraposició a tot això, des de fa temps i amb cada cop més rellevància, parts d'aquestes societats comencen a prendre consciència de la necessitat de canvi, de la necessitat d'actuar enfront als efectes negatius de tot l'anterior. Per a fer-ho aposten per valors del tot oposats, molt vinculats a la col·lectivitat, la cooperació, el benestar, la col·laboració i el compromís, entre d'altres. Tots ells amb un rerefons positiu i esperançador, que fomenta conductes basades sobretot en l'assoliment de l'interès comunitari i el pensament a llarg termini, les quals sens dubte són fonamentals per a la sostenibilitat de les pròpies societats. Aquest és precisament el cas de l'Economia Social i Solidària, un conjunt d'entitats i pràctiques socioeconòmiques que ja existeixen i que aposten per un canvi en la manera de fer i de ser dels éssers humans, en la manera d'entendre l'economia i la seva interacció amb les persones i el medi ambient.

Amb la intenció d'aprofundir en el coneixement conceptual de l'Economia Social i Solidària, emmarcar el seu àmbit d'actuació i conèixer els principals agents existents amb les seves principals característiques, des de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) es va proposar la realització d'aquest estudi. L'objectiu principal és que aquest esdevingui una base conceptual i un punt de partida per al posterior suport, impuls o foment de programes i polítiques públiques que, des de la pròpia AMB, afavoreixin aquesta Economia Social i Solidària i les diferents línies de treball existents, ja sigui en l'àmbit econòmic, social o ambiental, i ja sigui amb finançament propi o mobilitzant recursos d'altres agents. De cara a dissenyar, executar, facilitar, impulsar i comunicar polítiques públiques en els 36 municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, cal definir i delimitar l'abast del què és i representa l'Economia Social i Solidària. Entendre bé de què estem parlant, què s'ha fet fins al moment en aquest àmbit i amb quins agents podem interactuar, són elements clau a l'hora de treballar en pro d'uns municipis molt més sostenibles i integradors, que tinguin tant en consideració la necessitat de que les persones treballin i es guanyin la vida amb un sou digne, com la necessitat del seu benestar físic i emocional com a éssers humans i la necessitat de viure en un entorn natural sostenible amb el temps.

El present estudi ha estat elaborat per la Universitat Oberta de Catalunya UOC i coordinat per August Corrons. Els autors de la seva redacció han estat el propi August Corrons, professor dels Estudis d'Economia i Empresa de la UOC i coordinador del grup de recerca Dinero&Valores, i Mayo Fuster i Ricard Espelt, directora i investigador, respectivament, del grup de recerca Dimmons de l'Internet Interdisciplinary Institute IN3 de la UOC.

2. CONTEXTUALITZACIÓ

La paraula economia deriva dels termes grecs “*oikos*” (casa) i “*nomos*” (norma), adquirint el significat de “*conjunt de normes que permeten administrar una casa*” o, en el seu cas, una família o una comunitat. Com a ciència social, l'economia estudia els mètodes més eficaços de producció, distribució, intercanvi i consum de béns i serveis per tal satisfer les necessitats humanes. Representa un sistema d'institucions, valors i pràctiques posades a disposició d'una societat per tal de definir, mobilitzar, distribuir i organitzar capacitats i recursos escassos que permetin resoldre, de la millor manera possible, els desitjos legítims de tots els seus membres.

A la vista de l'etimologia de la paraula economia i del que representa com a ciència social, se'n desprèn un sentit prioritari que no és altre que l'administració d'una sèrie de recursos escassos que permetin satisfer les necessitats de tots i cadascun dels éssers humans. Sembla doncs evident que un sistema econòmic realment autèntic i que complís amb els seus objectius fonamentals, seria aquell que permetria que tots i cadascun dels membres d'una societat tinguessin garantides les seves necessitats bàsiques. Un sistema econòmic on els desitjos legítims de totes les persones fossin resolts de la millor manera possible i tenint en consideració la limitació dels recursos existents. Res més lluny de la realitat.

2.1 El paradigma clàssic de l'economia capitalista

El sistema econòmic predominant a les societats contemporànies, el capitalisme, opera sota un paradigma mecanicista i lineal que interpreta la vida com si aquesta fos una màquina. És a dir, com si la vida no fos més que un grapat d'elements independents els uns dels altres, que en qualsevol moment poden ser substituïts sense que corri perill la supervivència de la pròpia màquina. Aquest paradigma dóna lloc a una visió fragmentada de la vida, on la propietat del sistema com a conjunt és la suma de les propietats de totes i cadascuna de les peces que el conformen, però sense tenir en consideració ni els vincles ni les relacions existents entre aquestes peces.

A nivell d'exemple, quan s'espantla qualsevol peça d'una màquina, tan sols és necessari reemplaçar-la per una d'idèntica o que tingui les mateixes mides i propietats. Però en cap cas cal analitzar la compatibilitat d'aquesta amb la resta de peces. Al cap i a la fi, cada peça és independent.

Doncs bé, si enlloc de peces parlem dels diferents àmbits d'actuació de la vida (l'economia, la societat i el medi ambient), aquest paradigma mecanicista i lineal ens transmet la idea de que aquests tres àmbits són independents, no tenen ninguna relació entre ells. O si la tenen, és mínima. Això és precisament el que succeeix en el capitalisme, un sistema o mode de producció caracteritzat per la tècnica avançada, la propietat privada dels mitjans de producció i la recerca del màxim benefici, independentment de les conseqüències que la seva consecució pugui generar en la societat o el medi ambient. Aquesta maximització del benefici econòmic i, per tant, dels diners aconseguits, té molt a veure amb la percepció que se'n té d'aquests. Els diners tenen tres funcions ben diferenciades: la d'unitat d'intercanvi (permeten realitzar transaccions sense haver de recórrer al troc), la de mesura

de valor (permeten quantificar el valor de les coses i saber què n'hem de pagar per elles) i la de reserva de valor (permeten acumular el valor per a utilitzar-lo en un futur, quan tinguem necessitats). Doncs bé, el fet que es prioritzi la maximització de benefici no és altra cosa que prioritzar una de les tres funcions dels diners per sobre de les altres, en particular la de reserva de valor. Per al sistema capitalista els diners són un fi en sí mateixos. Són l'objectiu final de les transaccions i no pas l'eina que hauria de facilitar que aquestes es duguessin a terme. En el moment en que això succeeix, en el moment en que la motivació final de tot plegat són els diners, es desencadenen una sèrie de conseqüències de diferent índole que acaben repercutint tant en la societat com en el medi ambient. Conseqüències que desemboquen en crisis sistèmiques com l'actual, és a dir, crisis associades al propi sistema i que van molt més enllà de l'economia productiva. Diversos autors han documentat algunes d'aquestes conseqüències que se'n deriven, destacant-ne per exemple la inestabilitat del propi sistema, la necessitat de pensar a curt termini per a assolir ràpidament l'objectiu final que representen els diners, la necessitat de créixer constantment per a mantenir la maximització dels beneficis, la distribució desigual de la riquesa i la concentració d'aquesta en mans de cada cop menys poques persones, així com la descohesió social i la transmissió d'uns valors molt associats a la competitivitat, la rivalitat i la lluita.

A la vista de l'anterior, en el sistema econòmic predominant en les societats contemporànies, el capitalisme, tot gira majoritàriament entorn a l'àmbit econòmic, essent la societat i el medi ambient uns mers satèl·lits que orbiten al seu voltant i en pateixen els seus efectes i les seves conseqüències. Si bé inicialment dèiem que l'economia hauria de representar l'administració d'una sèrie de recursos escassos que permetessin satisfer les necessitats de tots els éssers humans, sembla que el sistema econòmic predominant no defensa ni representa exactament aquest objectiu fonamental. Ans al contrari. L'administració de recursos és duta a terme de tal manera que les necessitats dels éssers humans són cobertes de maneres molt diferents. El que hauria de ser una economia íntegra, que tingués en consideració els tres àmbits d'actuació de la vida (l'econòmic, el social i el mediambiental), sembla que ha quedat reduït a una economia focalitzada merament en l'àmbit econòmic, valgui la redundància. Un àmbit econòmic que es val de la societat i el medi ambient per a assolir la maximització de benefici característica del propi sistema.

2.2 Una altra economia ja existeix

Aquí rau precisament la importància de l'anomenada Economia Social i Solidària (ESS), un plegat de moviments i fenòmens socioeconòmics que, en contraposició al sistema econòmic capitalista, no persegueixen altra cosa que l'assoliment de l'objectiu inicial i fonamental de l'economia: administrar un recursos limitats per a satisfer les necessitats de tots els éssers humans. Una economia ja existent, cada cop més rellevant, que ja no representa una alternativa al sistema actual sinó una realitat a la que sumar-s'hi en pro de tots els nostres semblants i del medi ambient.

Al igual que succeeix en el cas de la banca ètica, on a priori no caldria afegir el cognom ètica a una banca que hauria de ser-ho per defecte, en el cas de l'Economia Social i

Solidària no caldria afegir-hi l'etiqueta social i solidària, doncs a priori i segons el significat propi de la paraula economia, aquesta hauria de ser social i solidària per defecte. Malauradament això no és així, ni en el cas de la banca ni en el cas de l'economia. Per tant, caldrà seguir emprant i afegint paraules i cognoms que complementin aquests conceptes i aportin una informació addicional que els permeti caracteritzar i diferenciar de la resta, a l'espera de que el temps les vagi aproximant i integrant.

2.3 El paradigma holístic de l'Economia Social i Solidària

L'Economia Social i Solidària és entesa com el conjunt d'iniciatives socioeconòmiques de tota mena, formals o informals, individuals o col·lectives, que prioritzen la satisfacció de les necessitats dels seus membres i/o d'altres persones per sobre del lucre; quan són col·lectives, la propietat també ho és i la gestió és democràtica; són independents respecte als poders públics, actuen orientades per valors com l'equitat, la solidaritat, la sostenibilitat, la participació, la inclusió i el compromís amb la comunitat, i són promotores de canvi social.

Analitzant aquest tipus d'economia sota el mateix procediment amb el que hem analitzat anteriorment el sistema capitalista, podríem dir que l'ESS opera sota un paradigma orgànic i complex que interpreta la vida com si aquesta fos un organisme viu. És a dir, com si la vida fos un grapat d'elements dependents els uns dels altres que, en cap moment, poden ser substituïts sense que corri perill la supervivència del conjunt. Per a poder dur a terme aquesta substitució cal tenir en compte, a part de les peces substituïdes, la relació d'aquestes amb la resta de peces del sistema. Això fomenta una visió unitària de la vida, on la propietat del sistema com a conjunt és la suma de les propietats de totes i cadascuna de les peces que el conformen més la suma de les relacions i vincles existents entre elles.

A nivell d'exemple, a ningú se li acut trasplantar un òrgan del nostre cos sense tenir en consideració la relació funcional i de compatibilitat que aquest òrgan té amb la resta d'òrgans existents. Tant important és substituir l'òrgan danyat per un òrgan sa, com analitzar que aquest òrgan sa sigui compatible amb la resta d'òrgans del nostre cos. Així mateix, a ningú se li acut considerar que els nostres cossos són un grapat d'òrgans independents, sinó que per a existir necessitem que tots i cadascun d'aquests òrgans compleixi amb els seus objectius particulars però alhora es relacioni i interaccioni amb la resta d'òrgans.

Doncs bé, si enlloc de peces i òrgans parlem dels diferents àmbits d'actuació de la vida (l'economia, la societat i el medi ambient), aquest paradigma orgànic i complex ens transmet la idea de que aquests tres àmbits són dependents, tenen una relació directa entre ells. No es pot entendre cap d'ells sense tenir en consideració a la resta. Sota aquest paradigma de vida, els diners deixen de ser un fi en sí mateixos i passen a complir amb les funcions més associades a l'eina que representen: unitat d'intercanvi i mesura de valor. L'objectiu final de l'ESS no és pas l'acumulació de diners sinó la utilització d'aquests per a l'assoliment de les necessitats bàsiques de tots els éssers humans i amb total respecte pel medi ambient. Detectem aquí que realment l'ESS és la que més s'aproxima a la definició inicial d'economia, és a dir, l'administració d'una sèrie de recursos escassos que permetin

satisfer les necessitats de tots els éssers humans. No cal dir que aquest sistema econòmic minimitza els efectes de les crisis sistèmiques de les que hem parlat anteriorment en el cas del sistema capitalista, fomentant tot el contrari: l'estabilitat del sistema, el pensament a llarg termini, el desenvolupament enlloc del creixement econòmic, l'equitat i la igualtat, així com la cohesió social.

2.4 El futur de l'economia de les persones

Si realment apostem per un sistema econòmic que compleixi amb el seu objectiu fonamental de satisfer les necessitats de tots els éssers humans i que tingui en compte les limitacions que representa el medi ambient, està clar que haurem de fer quelcom al respecte. Haurem de canviar la nostra manera d'entendre la vida, el paradigma sota el qual veiem la realitat i les motivacions que ens mouen a fer el que fem. Haurem de passar d'un paradigma mecanicista i lineal, a un paradigma orgànic i complex. Caldrà deixar enrere el sistema socioeconòmic predominant a les nostres societats, el capitalisme, i apostar fermament per una Economia Social i Solidària.

Per a fer-ho, caldrà aproximar-se des de diferents àmbits als tres eixos vertebradors del què és i representa aquesta ESS, als tres elements que en defineixen el seu caràcter de transformació:

- **Gestió democràtica i participativa.** Si volem una economia amb gestió democràtica i participativa, caldrà canviar un model organitzatiu jeràrquic on unes quantes persones o les classes dirigents controlen, gestionen i decideixen sobre els recursos, el patrimoni, la informació i el futur de la majoria, per un sistema econòmic que introdueixi la democràcia en l'economia i en l'empresa. Haurem de passar del poder concentrat i jeràrquic de l'economia capitalista, al poder distribuït i xarxàrquic de l'ESS.
- **Orientació a les necessitats humanes.** Si volem una economia orientada a les necessitats humanes, haurem de transitar cap a un sistema econòmic que tracti de recuperar la funció originària de l'economia, posant-la al servei de les persones per a gestionar els recursos equitativament i explotar-los de manera sostenible, així com crear un model de producció que converteixi el treball en un instrument de satisfacció de les necessitats humanes. Haurem de passar de la sostenibilitat parcial de l'economia capitalista (on els àmbits social i ambiental secunden l'econòmic) a la sostenibilitat integral de l'Economia Social i Solidària (on l'àmbit econòmic està al mateix nivell o fins i tot al servei del social i l'ambiental).
- **Compromís amb la comunitat.** Si volem una economia compromesa amb la comunitat, haurem d'evolucionar cap a organitzacions que contribueixin a la millora de la societat, creant ocupació, prestant serveis, vinculant-se al territori, donant suport a causes socials, finançant iniciatives de solidaritat amb els països empobrits i col·laborant amb moviments socials transformadors. Haurem de passar de la recerca de motivacions extrínseques de l'economia capitalista (interès propi,

individual i materialista) a la recerca de motivacions intrínseques de l'Economia Social i Solidària (interès comú, col·lectiu i no materialista).

No obstant aquesta aposta per canvis, transicions i evolucions, els valors que hi ha arrelats a la nostra societat i la cultura organitzacional existent a les empreses, no auguren un futur gaire esperançador de cara a aquest canvi, com a mínim a curt termini. El motiu és que aquests valors, aquests principis de vida, són quelcom que se'ns inculca des de ben petits, com si d'un xip es tractés. La interiorització d'aquests valors durant els primers anys de les nostres vides i la consolidació dels mateixos en les edats adultes, fa que la seva modificació sigui més que complicada i que requereixi de tasques de sensibilització i presa de consciència molt importants. Per tant, qualsevol canvi en el sistema socioeconòmic haurà de venir de la mà d'un canvi de valors, d'un canvi d'allò que realment mou les nostres vides i fomenta les nostres conductes. Aquest raonament justifica el fet de que enlloc de parlar de crisis econòmiques o crisis sistèmiques, potser caldria parlar més aviat de crisis de valors.

Més enllà de que el canvi vagi molt associat als valors personals i les cultures organitzacionals, cal també tenir en consideració que l'Economia Social i Solidària és bastant desconeguda per a les grans masses, sovint associada a determinats segments de la població o a determinats colors polítics, més enllà del rerefons que implica. Així mateix, l'existència de multitud de conceptes i termes que envolten l'Economia Social i Solidària fa que aquesta sigui sovint vista com a quelcom indeterminat, com a un sistema ambigu i poc concret que simplement es limita a anar en contra del que estableix el sistema econòmic predominant. Cal doncs també dur a terme un exercici de síntesi que permeti donar a conèixer les diferents iniciatives socioeconòmiques que, d'una o altra manera, poden vincular-se amb l'Economia Social i Solidària. El coneixement d'aquestes, tant a nivell conceptual com a nivell de mapatge i diagnosi de pràctiques existents, és clau a l'hora de donar a conèixer l'Economia Social i Solidària com a un únic moviment que és, un moviment en el que certament hi tenen cabuda diferents disciplines i iniciatives, però que en qualsevol cas totes elles apunten cap a un mateix objectiu. Un objectiu molt alineat amb la pròpia concepció inicial d'economia, és a dir, la de l'administració d'una sèrie de recursos escassos que permetin satisfer les necessitats de tots i cadascun dels éssers humans.

3. OBJECTIU DE L'ESTUDI

A la vista de l'anterior, qualsevol canvi que es vulgui fomentar haurà d'anar de la mà d'un canvi cultural i de valors, així com d'un enteniment simple però complet de tot el què és i representa l'Economia Social i Solidària, i de tot el que ja existeix, tant a nivell documental com a nivell d'iniciatives i actors.

Aquest darrer és precisament l'objectiu fonamental d'aquest estudi. La recopilació, la síntesi i la plasmació en un únic document de gran part del que hi ha i del que es fa en l'àmbit de l'ESS. Tot això particularitzant-ho en el cas dels 36 municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, per tal que posteriorment pugui ser emprat per a definir polítiques de recolzament i actuació en pro de la consolidació d'aquest sistema socioeconòmic. Al cap i a la fi, de cara a dissenyar, executar, facilitar, impulsar i comunicar polítiques públiques, cal definir i delimitar l'abast del què és i què representa l'ESS.

És per això que, després d'haver introduït al lector amb una contextualització que permeti entendre les diferències existents entre el sistema econòmic predominant en les nostres societats i el sistema que representa l'ESS, a continuació es procedeix a aprofundir en el coneixement d'aquesta. Els punts que es presentaran més endavant en aquest estudi, i que persegueixen l'assoliment de l'objectiu anterior, són els següents:

- Una aproximació a l'ESS, mitjançant una recerca documental que permeti identificar els estudis existents, així com un treball de camp que permeti contrastar aquesta documentació.
- Una concepció global del què és i representa l'ESS, així com de les diferents tipologies d'iniciatives, moviments i fenòmens que d'una o altra manera s'hi associen.
- Una presentació dels diferents models de registre i auditoria emprats a l'ESS.
- Una avaluació de les principals iniciatives i agents existents als 36 municipis metropolitans (entitats i empreses, entitats sense estructura organitzativa pròpia, oferta formativa...), tant a nivell de registres oficials com a nivell dels models de registre i auditoria i d'altres mapatges.
- Un llistat de les principals conclusions de l'estudi, tant de la concepció global com de l'avaluació de les principals iniciatives i agents, i una relació de propostes de futures línies de treball i actuació que permetin a l'AMB dur a terme polítiques de recolzament i actuació en pro de la consolidació de l'Economia Social i Solidària.
- Una recopilació de les referències bibliogràfiques i documentals emprades per a l'elaboració d'aquest estudi.

4. APROXIMACIÓ A L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

Abans de presentar la concepció global de l'Economia Social i Solidària per part dels autors d'aquest estudi, a continuació es procedirà a analitzar l'aproximació que s'ha fet des d'altres documents previs en relació a les diferents tipologies d'activitats, pràctiques, iniciatives i economies transformadores. Es farà en base a un seguit d'estudis, articles, llibres... publicats durant els dos darrers anys 2016 i 2017, i que són considerats molt rellevants per a la contextualització de tot plegat. Es mostraran les diferents perspectives que se'n donen així com les nomenclatures utilitzades, per tal d'entendre què és i què no és considerat ESS, i què hi entra i què no hi entra dins del gran paraigües que pot representar.

Els textos que es presenten a continuació en aquest apartat constitueixen, en part, la transcripció de segments dels documents analitzats, en particular aquelles parts que es consideren més rellevants de cara a permetre posteriorment l'enfocament a l'ESS per part dels autors del present estudi.

- L'Economia Social i Solidària a Barcelona. Les altres economies s'obren pas a la ciutat.
- Les Altres Economies de la ciutat. Identificant l'ecosistema d'economies transformadores de Barcelona.
- Economies socials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Pràctiques i polítiques de suport a l'economia solidària, cooperativa i col·laborativa.
- Economies transformadores de Barcelona.
- Transitant cap al procomú: La Comunificadora.
- Pla d'impuls de l'Economia Social i Solidària.
- Informe del mercat social 2016.
- Cap a una economia col·laborativa responsable.
- L'economia del futur ha de ser social i solidària.
- Declaració i propostes de noves polítiques per a l'economia col·laboració procomú.
- De la economia col·laborativa corporativa a la social, procomún, feminista y ecológica.

Per a cadascun dels documents que s'analitzen a continuació es mostren les seves dades d'autoria. Serveixi doncs la identificació d'autoria, que es mostra el costat de cadascun dels documents analitzats, com a menció i citació bibliogràfica als textos en part transcrits en

l'anàlisi. I, per tant, com a reconeixement a l'aportació dels seus autors: Anna Fernàndez, Ivan Miró, Ruben Suriñach, Álvaro Porro, Vittorio Galletto, Sandra Aguilera, Marc Fíguls, David Gómez, Albert Cañiguer, Jordi Garcia, Trebor Scholz i Wouter Tebbens, així com els tres autors del present estudi (August Corrons, Ricard Espelt i Mayo Fuster).

L'Economia Social i Solidària a Barcelona. Les altres economies s'obren pas a la ciutat.

Autors: Anna Fernàndez, Ivan Miró (La Ciutat Invisible). Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona i per La Ciutat Invisible. Editorial Montaber. Gener del 2016.

L'ESS és, al mateix temps, pràctica econòmica i moviment social. Proposa i exerceix l'economia al servei de les persones, organitzada democràticament, amb responsabilitat social i arrelament territorial. Es desplega, en major i menor intensitat, en tots els cicles de l'activitat econòmica (producció, comercialització, consum, crèdit, gestió de recursos i distribució d'excedents). Un dels seus horitzons més transformadors és la intercooperació i la consolidació de mercat social, una xarxa de producció, distribució i consum de béns i serveis, que funcioni amb criteris democràtics, ecològics, feministes i solidaris, constituïda per empreses de l'Economia Social i Solidària i per consumidors i estalviadors individuals i col·lectius. Des de la seva diversitat, i travessada per processos de canvi, l'Economia Social i Solidària és un actor emergent a la ciutat. Per les seves fragilitats, requereix d'impulsors per tal de fomentar-ne la consolidació i extensió. Per les seves potències, pot contribuir a una nova política socioeconòmica urbana, que faci de les ciutats un espai de redistribució, equitat i democràcia econòmica.

En aquesta publicació es du a terme un recull de la riquesa dels sectors de l'Economia Social i Solidària existents a Barcelona, desgranant-ne l'evolució i les principals característiques de les seves diferents expressions socioempresarials i comunitàries. No es contemplen les tendències emergents de cooperació socioeconòmica que representen el consum col·laboratiu de la denominada "*sharing economy*", on afavorits per l'extensió d'internet i les noves tecnologies de la comunicació, es modifiquen els processos productius i es propicia la conversió de consumidors en prosumidors. Amb l'excepció del procomú digital i la cultura lliure, amb un model productiu descentralitzat i basat en la producció col·laborativa entre iguals, la indefinició de la resta de l'economia col·laborativa suggereix seguir atentament l'evolució de les seves bifurcacions, entre un capitalisme col·laboratiu i una nova economia social del coneixement.

D'entre les diferents tipologies d'expressions socioempresarials i comunitàries, així com les seves principals característiques, se'n destaquen i presenten les següents:

- **Cooperatives.** Són una associació autònoma de persones que s'han unit voluntàriament per a fer front a les seves necessitats i aspiracions econòmiques, socials i culturals comuns per mitjà d'una empresa de propietat conjunta i gestió democràtica. Es regeixen pels principis de l'adhesió voluntària i oberta, la gestió democràtica per part dels socis, la participació econòmica dels socis, l'autonomia i independència, l'educació, formació i informació, la cooperació entre cooperatives i l'interès de comunitat. Es poden classificar en les classes següents: agràries;

marítimes, fluvials i lacustres; d'assegurances; de consumidores i d'usuàries; de crèdit; d'ensenyament; d'habitatges; sanitàries; de serveis; de treball associat; integrals i de segon grau.

- **Cooperatives de treball.** Tenen com a objectiu crear i mantenir llocs de treball de forma sostenible, generar riquesa per a millorar la qualitat de vida dels socis treballadors, dignificar el treball humà, permetre l'autogestió democràtica del treball i promoure el desenvolupament comunitari i local.
- **Cooperatives de serveis.** Tenen com a objectiu la prestació de subministraments i serveis i l'execució d'operacions destinades al millorament econòmic i tècnic de les activitats professionals de les explotacions. Poden rebre la denominació de cooperatives de comerç, de transport o del sector econòmic a què pertanyin.
- **Cooperatives de consumidors i usuaris.** Tenen com a objectiu satisfer les necessitats del conjunt de les seves associades, amb la compra conjunta de productes, el lliurament de béns o la prestació de serveis per al seu consum directe.
- **Cooperatives d'habitatge.** Tenen com a objectiu procurar a preu de cost habitatges, serveis o edificacions complementàries a llurs socis, organitzar-ne l'ús d'elements comuns i regular-ne l'administració, la conservació i la millora.
- **Cooperatives d'ensenyament.** Són escoles que es gestionen com una societat cooperativa, és a dir, que la seva propietat és compartida entre una part o la totalitat dels seus membres. Poden ser de consum (les sòcies de la cooperativa són les mares i pares), de treball associat (la base associada és professorat i/o personal no docent) o mixtes.
- **Societats laborals.** Societats de caràcter mercantil, societats anònimes o de responsabilitat limitada, on la majoria del capital social (més del 50%) ha de ser propietat dels treballadors amb una relació laboral de caràcter indefinit.
- **Mutualitats de previsió social.** Societats de persones que exerceixen amb caràcter principal una activitat asseguradora sense afany de lucre, complementària o alternativa a la Seguretat Social, sota els principis de protecció mútua, solidaritat, gestió professional i organització democràtica. Els i les sòcies de la mutualitat contribueixen al finançament de la institució amb una quota social, a través de la qual es brinda els seus serveis als socis que els necessiten.
- **Tercer sector social.** Conjunt d'entitats privades sense afany de lucre que treballen per la inclusió i la cohesió social, amb especial atenció als col·lectius més vulnerables de la societat. És un grup dins del tercer sector, un concepte més ampli que defineix les entitats no governamentals i no lucratives, en contraposició al primer sector o sector públic (governamental i no lucratiu) i al segon sector o sector de l'empresa privada (no governamental i lucratiu).

- **Empreses d'inserció i centres especials de treball.** Les empreses d'inserció són iniciatives que combinen la lògica empresarial amb estratègies que fan possible la integració sociolaboral de persones amb necessitats específiques. Els centres especials de treball són empreses que asseguren un treball remunerat a persones amb discapacitat, garantint la seva integració laboral.
- **Finances ètiques.** Es basen en entendre la intermediació financera des d'un prisma social i incorporant criteris ètics, socials i mediambientals a l'hora de prendre decisions, tant d'estalvi com d'inversió. Cerquen contribuir a un procés de transformació social i econòmic en positiu, donant suport a projectes i empreses que aportin algun tipus de valor afegit i que generin un impacte social amb el desenvolupament de la seva activitat. Treballen també contra l'exclusió financera i el dret d'accés al crèdit.
- **Cooperatives de crèdit.** Són societats privades formades pels seus socis i sòcies, amb una doble condició: d'una banda són societats cooperatives i d'altra banda són entitats de dipòsit equiparables a les restants entitats bancàries.
- **Gestió ciutadana i comunitària d'equipaments públics.** La gestió cívica és una fórmula de gestió específica d'un equipament de titularitat municipal o d'un projecte d'intervenció acordada entre l'ajuntament i el teixit associatiu del territori objecte de la intervenció, per la qual una entitat es fa càrrec de la gestió d'un equipament i/o projecte d'interès general. Les entitats gestores han desenvolupat el model cap al concepte de gestió ciutadana, amb les següents característiques: entitat representativa i avalada pel territori/sector; amb un projecte de barri de gestió d'un equipament o projecte d'interès general; acord de col·laboració entre l'entitat gestora i l'ajuntament; compromís de promoure canals de participació, oberts i transparents, a la ciutadania i entitats locals. Per altra banda, la gestió comunitària es basa en un procés de mobilització social permanent, partint de l'exercici de reapropiació i autogestió d'equipaments i serveis públics, entesos com a béns comuns, garantint l'accessibilitat universal i emmarcant-se en el paradigma de l'Economia Social i Solidària.
- **Grups de consum agroecològic.** Grups de persones consumidores que s'ajunten per a efectuar compres conjuntes d'acord amb uns valors ambientals i socials. Acostumen a ser projectes assemblearis i autogestionats, centrats en la gestió col·lectiva d'aliments i altres productes de consum ecològic i responsable, que fomenten la justícia social i la sostenibilitat comunitària i ambiental.
- **Mercats d'intercanvi i bancs de temps.** Les xarxes d'intercanvi són agrupacions de persones que tenen per objectiu intercanviar béns, serveis o coneixements sense utilitzar diners, a través del troc. Sovint s'organitzen en plataformes digitals, d'altres cops ho fan en espais físics, sovint places, de manera puntual o periòdicament. Els bancs de temps són una eina amb la qual un grup de persones intercanvien habilitats, serveis, coneixements i tasques entre els membres sense utilitzar diners, emprant el temps com a moneda de canvi, comptabilitzant les hores

de servei prestat i rebut, i essent la seva estructura bàsica l'oferta i la demanda de serveis.

- **Horts comunitaris i municipals.** Els horts comunitaris són dinamitzats per persones amb voluntat d'autogestionar un hort de forma comunitària, i no acostumen a estar regulats des de l'administració. La presa de decisions i gestió col·lectiva de l'espai es porta a terme mitjançant una assemblea periòdica i sovint s'organitzen per grups de treball. En els horts municipals, les administracions locals, propietàries dels terrenys, cedeixen parcel·les als participants per tal de fomentar la recuperació d'espais urbans, l'educació ambiental i la socialització i inserció laboral.

Les Altres Economies de la ciutat. Identificant l'ecosistema d'economies transformadores de Barcelona.

Autor: Ruben Suriñach. Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona i per Barcelona Activa. Juliol del 2016.

L'ESS cal entendre-la com a un ecosistema de moviments i fenòmens interconnectats entre ells, no pas com una suma de processos aïllats. És a dir, l'ESS cal entendre-la des del paradigma orgànic, complex i integrador, tant pel que fa a la vinculació dels àmbits econòmic, social i ambiental de la vida, com pel que fa a la vinculació existent entre les diferents pràctiques i iniciatives socioeconòmiques existents. Hi ha una gran diversitat de corrents de pensament que, d'una o altra forma, i com a conseqüència de que al final tots ells estan buscant objectius molt similars, cal delimitar de cara a donar-los més potencial com a conjunt. El paraigües per a fer-ho és, o es planteja que sigui precisament, l'Economia Social i Solidària.

En aquesta publicació es presenta un ecosistema d'iniciatives catalogades com a moviments i com a fenòmens:

- **Moviments.** Per moviment es considera aquella iniciativa que té una certa base social organitzada sobre la base d'un projecte sociopolític comú, amb una clara intencionalitat d'incidència en l'esfera pública. Aquest seria el cas del decreixement, l'economia col·laborativa, l'economia del bé comú, l'economia dels comuns, les economies feministes, l'economia social i l'ESS.
- **Fenòmens.** Per fenomen es considera aquella iniciativa que no té necessàriament una base social organitzada sobre la base d'un projecte comú, sovint interpretada des de posicions polítiques diferents. Aquest seria el cas del consum responsable, l'economia circular, les economies comunitàries, l'economia de les cures, l'emprenedoria social, la innovació social i la responsabilitat social corporativa.

D'entre els moviments, se'n presenta i caracteritza els següents:

- **Decreixement.** Planteja una crítica al model de desenvolupament occidental des de cinc grans vessants: la impossibilitat de créixer econòmicament de manera

infinita en un planeta finit; el creixement econòmic no ha augmentat el benestar de les persones ni ha acabat amb la pobresa ni amb les desigualtats; la necessitat de descolonitzar l'imaginari de la cultura del consumisme i l'utilitarisme; l'imperatiu d'un repartiment equitatiu de l'ús dels recursos a escala global; i la necessitat de fer tot l'anterior des de la participació i la revitalització democràtica per a evitar autoritarismes. En base a tot això, el decreixement apunta cap a una societat que no es basi en el creixement econòmic per a prosperar.

- **Economia col·laborativa.** Es basa en una sèrie d'elements unificadors i de caràcter transformador, agrupats en tres grans aspectes: les possibilitats que les noves plataformes tecnològiques permeten a l'hora de generar relacions econòmiques entre igual i generar noves lògiques de consum, treball o govern; la compartició dels recursos enlloc de la seva possessió; i el mitjà que representen les noves tecnologies de la informació i la comunicació a l'hora d'accedir a aquests recursos. Les diferents interpretacions d'economia col·laborativa es mouen al voltant de dos grans pols: per un costat està el bloc vinculat a un relat neoliberal que argumenta que aquesta economia augmenta la competitivitat i fa més eficients els mercats (capitalisme de plataforma); per altra banda, i més lligat al moviment del procomú (comuns digitals), és una economia basada en la construcció del procomú i en la cooperativització de les plataformes tecnològiques.
- **Economia del bé comú.** Proposta que pretén orientar el model econòmic actual, basat en la maximització del benefici individual, cap a un model basat en la maximització del bé comú. Tot això basant-se en dos grans pilars: el reconeixement legal en gran part dels marcs constitucionals occidentals que l'economia ha d'estar al servei del bé comú, i el balanç del bé comú com a eina per a mesurar la contribució al bé comú per part de les organitzacions.
- **Economia dels comuns o procomuns.** Proposa un canvi de model socioeconòmic que vagi molt més enllà de la clàssica dualitat estat-mercat com a únics espais visibles i legitimats per a la producció, gestió i assignació de recursos del sistema econòmic. Per a fer-ho, no es fa referència només a una forma de gestionar els recursos comunals sinó també a una forma de dur a terme processos i pràctiques socials. Així mateix, es basa en tres grans pilars: la comunitat que produeix o gestiona el recurs, el recurs produït o gestionat, i les regles de govern del recurs.
- **Economia feminista.** Parteix d'una revisió crítica dels supòsits de l'economia convencional, rebutjant la idea que l'economia és només allò que està dins del mercat i l'economia monetària. Aquesta posició es basa en dues grans idees: donar visibilitat a tots aquells treballs i feines històricament associades a les dones i a la feminitat, i situar el gènere com a variable clau que travessa tot el sistema econòmic i no pas com a una dimensió addicional a tenir en consideració.
- **Economia social.** Conjunt d'organitzacions circumscrites a un grup de formes jurídiques, en concret: les cooperatives de tot tipus, les associacions, les fundacions i les cooperatives d'iniciativa social, així com les mutualitats de previsió social.

Aquestes formes jurídiques es caracteritzen per la gestió democràtica interna i/o per l'impacte social positiu de la seva activitat.

- **Economia Social i Solidària.** Conjunt de pràctiques socioeconòmiques amb tres grans característiques: estan orientades a satisfer les necessitats dels seus membres i/o de la societat, prioritant aquest objectiu per sobre del lucre que, si existeix, ha de ser limitat; estan basades en la gestió democràtica i la participació de les persones involucrades; i desenvolupen la seva activitat des del compromís ambiental i social. A diferència de l'economia social, l'Economia Social i Solidària no està acotada a cap tipus de forma jurídica, sinó que inclou qualsevol experiència que tingui aquestes característiques, ja siguin empreses, pràctiques de l'administració pública, organitzacions informals, pràctiques individuals...

D'entre els fenòmens, se'n presenta i caracteritza els següents:

- **Economies comunitàries.** Conjunt de pràctiques econòmiques identificades per: són formes col·lectives de resolució de necessitats i basades en la feina conjunta d'un grup de persones; el treball remunerat en el funcionament intern és mínim o inexistent en comparació al treball voluntari; l'accés dels usuaris es basa sobretot en la pertinença i l'acceptació del grup o comunitat, no pas en el seu poder adquisitiu; i en el seu funcionament es busca la reducció dels impactes socials i ambientals negatius. Aquest seria el cas de grups de consum agroecològic, horts comunitaris, espais de gestió comunitària, xarxes i mercats d'intercanvi, monedes comunitàries, bancs del temps, experiències d'habitatge col·lectiu, grups de criança compartida...
- **Consum responsable.** Es basa en l'adopció d'hàbits de consum i estils de vida que ajudin tant a la millora de la salut i la qualitat de vida de les persones, com a la generació de canvis en el model socioeconòmic que permetin avançar cap a formes de vida més sostenibles i justes. Es defineix bàsicament per tres aspectes: el qüestionament de les pròpies necessitats i la manera de satisfer-les; la prioritació del valor d'ús dels objectes en base a la compartició o el lloguer enlloc de la compra; i, en cas de compra, en la prioritació d'aquells productes subministrats sota criteris de sostenibilitat ambiental i justícia social. Aquest seria el cas del consum de productes alimentaris ecològics i/o de comerç just, les pràctiques d'estalvi i eficiència energètica als habitatges, el reciclatge de residus...
- **Economia circular.** Proposta centrada en el canvi dels sistemes de producció i provisió de béns i serveis, posant un èmfasi especial en tres aspectes: el canvi de la concepció del sistema econòmic com un sistema lineal basat en cicles d'extracció, fabricació, utilització i eliminació, per una concepció circular en que els residus es converteixen en recursos i tanquin els cicles de vida dels productes; l'eficiència en l'ús dels recursos, des de l'extracció fins al disseny dels productes; i el potencial econòmic i de generació d'ocupació que representa de cara a la competitivitat i l'afavoriment de la reindustrialització.

- **Economia de les cures.** Fa referència a totes aquelles activitats i pràctiques fetes des de l'àmbit domèstic i que tenen com a finalitat la cura de les persones al llarg del cicle vital. Aquest és el cas de les atencions afectives i emocionals, la cura directa d'altres persones, la provisió de les precondicions en què es realitzen les tasques de cura i la gestió de les cures. Es considera que les tasques de cura són la base fonamental per a la reproducció de la vida i la garantia del benestar i, per tant, caldria que releguessin del primer lloc al treball mercantil productiu.
- **Emprenedoria social.** Parteix de dues idees clau o premisses: l'assumpció que hi ha una sèrie de problemàtiques socioambientals no resoltes a les que es poden donar respostes innovadores, així com la participació basada en motivacions socials i no pas d'afany de lucre.
- **Innovació social.** Representen noves idees, productes, serveis o models que satisfan necessitats socials i que, al mateix temps, creen noves relacions socials o col·laboracions.
- **Responsabilitat social corporativa.** Proposta centrada en la mitigació dels impactes negatius del funcionament econòmic en base a les següents premisses: existeixen dilemes ètics inherents a tota decisió de caràcter econòmic; cal que les empreses i organitzacions incorporin els impactes de la seva activitat a la presa de decisions i maximitzin la seva contribució al desenvolupament sostenible; cal tenir en compte els grups d'interès, és a dir, a tota aquella persona o grup de persones que afecten o es veuen afectats per l'activitat de l'organització; cal que la transparència sigui un factor transversal a tot l'anterior.

En aquesta publicació, els moviments que s'acaben de presentar són representats en un gràfic que té com a eixos la forma organitzativa i de gestió i distribució de poder (des de les formes més jeràrquiques i amb major concentració de la propietat i la presa de decisions, fins a les formes més horitzontals, cooperatives i amb major distribució en la presa de decisions i la propietat), així com el grau d'impacte social i ambiental del funcionament de les organitzacions i iniciatives (des de les que prioritzen menys la internalització dels impactes socials i ambientals de la seva activitat, fins a les més compromeses amb aquesta internalització). Resultat d'aquesta representació (*Figura 1*) es pot apreciar que tant el decreixement com les economies feministes, l'economia dels comuns i l'Economia Social i Solidària estan del tot situades en el quadrant de funcionament horitzontal, poder distribuït i compromís ecosocial. Pel que fa a l'economia col·laborativa i l'economia del bé comú, pertanyen quasi completament al quadrant oposat, és a dir, amb funcionament jeràrquic, poder concentrat i compromís ecosocial. El tercer sector social i l'economia cooperativa serien una prolongació de l'economia social: en el primer cas, cap a un funcionament jeràrquic i poder concentrat, i en el segon cas, cap a un menor compromís ecosocial. Aquesta representació gràfica permet ordenar cadascun dels moviments en relació a la llunyania o proximitat respecte al marc dominant. De més proper a més llunyà d'aquest marc, trobem doncs l'economia col·laborativa, l'economia del bé comú, l'economia social, l'Economia Social i Solidària, l'economia dels comuns, les economies feministes i el decreixement.

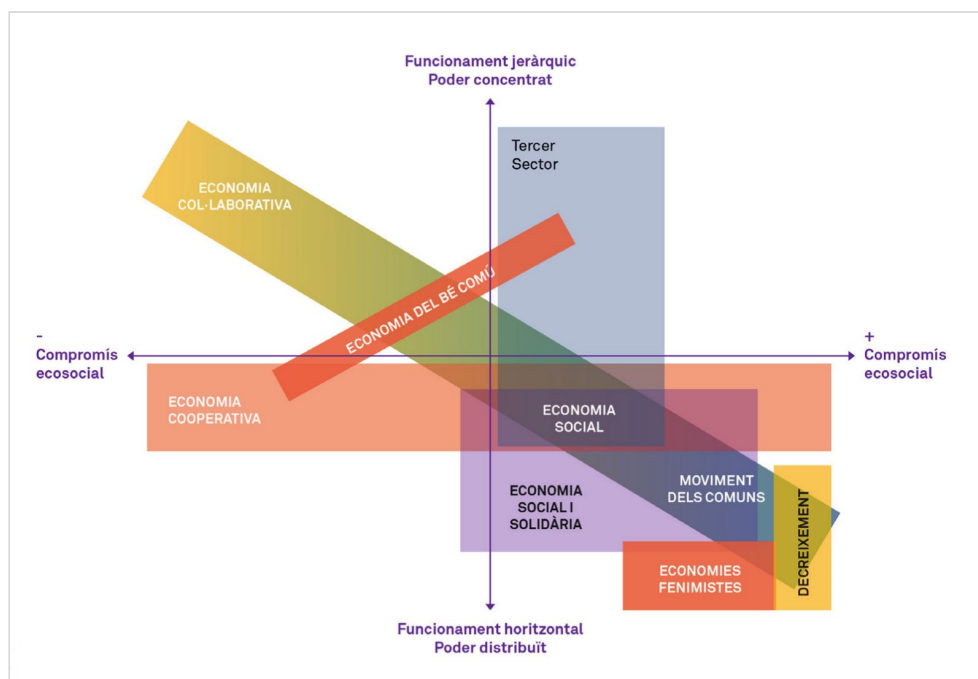

Figura 1: Ecosistema d'economies transformadores.

Autor: Ruben Suriñach, a partir de l'article d'Álvaro Porro "Altres economies".

Economies socials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Pràctiques i polítiques de suport a l'economia solidària, cooperativa i col·laborativa.

Autor de *La Ciutat Invisible*: **Ivan Miró**. Autors del Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB): **Vittorio Galletto, Sandra Aguilera i Marc Fíguls**. Promogut per l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB). Desembre del 2016.

L'Economia Social i Solidària és un sector molt madur i molt divers; inclou tant empreses, ja sigui en forma de cooperatives o de societats laborals, com fundacions i associacions molt diferents entre elles. Les cooperatives i societats laborals són sempre empreses, formes d'organització que persegueixen un objectiu i que necessiten cobrir els propis costos per assegurar-se la reproducció i la sostenibilitat amb la pròpia activitat en el mercat. Aquestes característiques no tenen perquè donar-se en les fundacions i associacions, que sovint operen a partir de contribucions a fons perdut o treball voluntari per part dels seus associats i membres. La lògica econòmica, encara que totes es puguin inspirar en els valors de la cooperació, la igualtat o l'autogestió, és clarament diferent en ambdós casos.

En aquesta publicació, la conceptualització de l'Economia Social i Solidària es fa a partir d'un glossari que recull les iniciatives jurídiques i socials existents en aquest àmbit socioeconòmic a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, algunes de les quals ja han aparegut durant l'anàlisi de les publicacions anteriors, en particular en el de "*L'Economia Social i Solidària a Barcelona. Les altres economies s'obren pas a la ciutat*" del mateix Ivan Miró.

- **Cadena productiva solidària.** Es refereix a totes les etapes en l'elaboració, distribució i comercialització dels béns i serveis fins el seu consum final, integrant també aspectes com el finançament, la gestió i el desenvolupament del producte. I tot això fent-ho a través de la substitució de proveïdors que operen sota la lògica

del capital, per proveïdors que operen sota la lògica de l'economia solidària, tant a nivell social com ambiental, cercant promoure un desenvolupament econòmicament viable, ecològicament sostenible i socialment just per a tothom.

- **Cooperativa.** Associació autònoma de persones que s'han unit voluntàriament per a fer front a les seves necessitats i aspiracions econòmiques, socials i culturals comunes per mitjà d'una empresa de propietat conjunta i gestió democràtica. Els seus principis són l'adhesió voluntària i oberta, la gestió democràtica, la participació econòmica dels socis, l'autonomia i independència, l'educació, formació i informació, la cooperació entre cooperatives i l'interès per la comunitat.
- **Cooperatives de treball.** Tenen com a objectiu crear i mantenir llocs de treball de forma digna i sostenible, generar riquesa per a millorar la qualitat de vida dels socis treballadors, permetre l'autogestió democràtica del treball i promoure el desenvolupament comunitari i local. L'activitat cooperativitzada és el treball que hi presten els socis treballadors i els treballadors amb contracte de treball, essent la implicació del soci doble: com a persona que aporta capital i com a persona que aporta treball.
- **Cooperatives agràries.** Tenen com a objectiu la producció, transformació i comercialització dels productes obtinguts a les explotacions o a les terres dels socis, així com la prestació de serveis i subministraments, i qualsevol operació i servei que tingui com a objectiu la millora econòmica, social o tècnica dels socis o de la pròpia cooperativa.
- **Cooperatives de serveis.** Tenen com a objectiu la prestació de subministraments i serveis, i l'execució d'operacions destinades a la millora econòmica i tècnica de les activitats professionals o de les explotacions. Tal seria el cas dels àmbits d'activitat econòmica com el transport, la restauració o la distribució comercial (farmàcies, ferreteries...).
- **Cooperatives de consumidors i usuaris.** Tenen com a objectiu satisfer les necessitats del conjunt de les seves associades, amb la compra conjunta de productes, el lliurament de béns o la prestació de serveis per al consum directe.
- **Cooperatives de crèdit.** Són cooperatives amb una normativa legal específica, al mateix temps que són entitats de dipòsit equiparables a la resta d'entitats bancàries. No obstant, tenen una estructura jurídica de propietat col·lectiva i democràtica, inverteixen d'una manera més intensa en l'economia real, i deixen de banda grans inversions en la indústria financera.
- **Cooperatives d'habitatge.** Tenen com a objectiu procurar a preu de cost habitatges, serveis o edificacions complementàries als seus socis, organitzant-ne l'ús d'elements comuns i regulant-ne l'administració, la conservació i la millora.

- **Cooperatives d'ensenyament.** Tenen com a objectiu procurar o organitzar qualsevol mena d'activitat escolar o docent, en alguna branca del saber o de la formació tècnica, artística, esportiva o d'altres, i prestar serveis que facilitin l'activitat docent. També poden tenir per finalitat l'educació dels alumnes dels centres escolars en la pràctica cooperativista.
- **Cooperatives integrals.** Compleixen finalitats pròpies de diverses classes de cooperatives i unifiquen les diverses activitats en una sola cooperativa de primer grau.
- **Cooperatives de segon grau.** Tipus de cooperatives que estan integrades per una mínim de dues persones jurídiques (una de les quals com a mínim ha de ser una cooperativa en actiu), tenint com a objectiu la intercooperació, la integració econòmica o la integració empresarial de les entitats que en són membres.
- **Cooperatives sense ànim de lucre.** Aquelles cooperatives que en els seus estatuts hi consta expressament que els excedents no es distribuïran entre els socis, els membres del Consell Rector i Interventor de Comptes són gratuïts, les aportacions dels socis no poden meritjar un interès superior al legal del diner, i les retribucions dels socis treballadors, dels socis de treball i del personal contractat no poden superar el 150% de les retribucions del conveni col·lectiu aplicable.
- **Cooperatives d'iniciativa social.** La condició d'iniciativa social s'adquireix quan la cooperativa té dins de les seves finalitats la satisfacció de necessitats socials no ateses, o ateses insuficientment pel mercat, com són la integració laboral, la plena inserció o la defensa de persones o col·lectius amb dificultats especials d'integració o afectats per qualsevol tipus d'exclusió social o limitació de llurs drets socials. És necessari que tinguin la condició de cooperatives sense ànim de lucre.
- **Desenvolupament local i economia solidària.** Àmbits que només interactuen de forma útil si es despleguen amb una voluntat transformadora explícita, posant en pràctica els valors cooperatius i identificant-se com a desenvolupament endogen, i construint noves realitats des de la sostenibilitat integral: individual, social i ecològica. Per tant, posant de relleu la noció de capital social, xarxes associatives, participació social i producció de béns i serveis de l'economia local.
- **Economia social.** Conjunt d'entitats no pertanyents al sector públic que, amb funcionament i gestió democràtics, i igualtat de drets i deures dels socis, practiquen un règim especial de propietat i distribució dels guanys, emprant els excedents de l'exercici per al creixement de l'entitat i la millora dels serveis de la comunitat. Actuen sota els següents principis: primacia de les persones i del fi social sobre el capital; aplicació dels resultats obtinguts en funció del treball aportat i servei o activitat realitzada pels seus membre i, si escau, a la fi social objecte de l'entitat; promoció de la solidaritat interna i amb la societat, que afavoreixi el compromís amb el desenvolupament local, la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, la cohesió social, la inserció de persones en risc d'exclusió

social, la generació d'ocupació estable i de qualitat, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la sostenibilitat; independència respecte els poders públics. Formen part de l'economia social les cooperatives, les mutualitats, les fundacions, les associacions, les societats laborals, les empreses d'inserció, els centres especials de treball, les confraries de pescadors, les societats agràries de transformació i les entitats singulars creades per normes específiques que es regeixin pels principis de l'economia social.

- **Economia solidària.** Conjunt heterogeni d'enfocaments teòrics i realitats socioeconòmiques que plantegen una forma diferent d'entendre el paper de l'economia en les societats contemporànies. Des de la dimensió sociopolítica, suposa un avanç cap a la democratització de la societat perquè porta a l'esfera del que és públic iniciatives generades des de la societat civil que, en el marc de l'ortodòxia capitalista, quedarien en l'espai del que és privat. Des de la dimensió socioeconòmica, es sustenta sobre la idea que l'economia no es redueix únicament al mercat, sinó que ha d'incloure els principis de redistribució i reciprocitat inspirats en tres pilars: el mercat, la redistribució realitzada principalment per l'Estat, i la reciprocitat i donació voluntària que exerceix la societat civil.
- **Economia Social i Solidària.** Àmbit format per un conjunt d'iniciatives socioeconòmiques els membres de les quals, de manera associativa, cooperativa, col·lectiva o individual, creen, organitzen i desenvolupen democràticament, i sense que necessàriament tinguin ànim de lucre, processos de producció, d'intercanvi, de gestió, distribució d'excedent, moneda, de consum i de finançament de béns i serveis per a satisfer necessitats. Tot això promovent relacions de solidaritat, cooperació, donació, reciprocitat i autogestió, defensant els béns comuns naturals i culturals i la transformació igualitària de l'economia i la societat, amb la finalitat del bon viure i la sostenibilitat i la reproducció de la vida del conjunt de la població. En aquesta definició s'hi poden reconèixer iniciatives formalitzades (cooperatives, fundacions, societats laborals, associacions, mutualitats...) que la subscriuen, però també altres formes de cooperació social emergents i sense formalització jurídica, en àmbits com l'agroecologia, els horts comunitaris, el microfinançament, els fons de crèdit col·lectiu, els mercats i les xarxes d'intercanvi de béns i serveis, les monedes socials, els equipaments de gestió comunitària i autogestionats, els béns comuns culturals i digitals, els nodes de suport mutu i cura, les tecnologies socialment útils, les experiències d'habitatge, comunicació i transport col·laboratiu i comunitari, així com d'altres iniciatives que s'inspiren i tracten d'aplicar els següents principis: la recerca del bé comú i la creació i distribució equitativa de la riquesa; la primacia del treball sobre el capital i dels interessos col·lectius per sobre els individuals; la democràcia econòmica i la voluntat de transformació social; el foment de la qualitat i la sostenibilitat de la vida i del medi ambient; l'equitat de gènere i el repartiment de les tasques de cura; el respecte a la identitat cultural pròpia i el foment de la interculturalitat; l'arrelament territorial i l'economia de proximitat; la creació de mercat social a partir de la intercooperació entre la producció cooperativa, l'estalvi i les finances ètiques, la distribució i comercialització justa, i el consum responsable; les pràctiques de l'autogestió, el

treball col·lectiu, l'ajuda mútua, la solidaritat, la donació i la reciprocitat. És un àmbit que es desplega des d'una vessant socioempresarial formada per diferents sectors, com les branques del cooperativisme (de treball, de serveis, de consum, d'ensenyament, d'habitatges, de crèdit); les societats laborals, les associacions i fundacions del tercer sector social; les empreses d'inserció i els centres especials de treball; les mutualitats de previsió social, i les finances ètiques i solidàries. Però també es desplega des d'una vessant comunitària: els grups de consum agroecològic, la gestió ciutadana i comunitària d'equipament socials, les escoles lliures, els grups de criança, els horts urbans i comunitaris, els mercats d'intercanvi els bancs de temps.

- **Criteris ecosocials de l'Economia Social i Solidària.** L'establiment d'uns criteris d'avaluació de la capacitat de transformació socioeconòmica de l'ESS ha promogut la construcció de dues eines específiques: el Balanç Social, com a eina de rendició de comptes i mesura de l'impacte social, ambiental i de bon govern; i el Pam a Pam, com a mapa de geolocalització de les iniciatives de l'Economia Social i Solidària a Catalunya, avaluant les iniciatives de l'ESS sota els següents criteris: economia de proximitat, comerç just, transparència, inserció social, intercooperació, participació en xarxes, gestió econòmica, ecologia i sostenibilitat, gestió de residus, eficiència energètica, forquilla salarial, desenvolupament personal, equitat de gènere, democràcia interna i llicències no privatives.
- **Ecosistema cooperatiu local.** Circuit d'intercooperació socioeconòmica en base a la proximitat territorial i l'afinitat estratègica, que combina organització democràtica, dimensió econòmica solidària i impacte sociocomunitari rellevant en el seu entorn.
- **Empreses d'inserció i centres especials de treball.** Les empreses d'inserció són iniciatives de l'economia social que combinen la lògica empresarial amb estratègies d'integració sociolaboral de persones amb necessitats específiques. Els centres especials de treball són empreses que asseguren un treball remunerat a persones amb discapacitat (física, psíquica o sensorial) i garanteixen la seva integració laboral.
- **Finances ètiques i solidàries.** Practiquen la intermediació financera incorporant criteris ètics, socials o mediambientals a l'hora de prendre decisions, tant d'estalvi com d'inversió. Cerquen contribuir a un procés de transformació social i econòmic que reforci dimensions com l'equitat de gènere, la igualtat econòmica o la millora mediambiental, tot donant suport a projectes i empreses que aportin valor afegit i generin un impacte social amb la seva activitat. També inclou el sector de les assegurances, amb l'existència d'un segell d'assegurances ètiques (EthSI) que certifica productes asseguradors amb criteris socials i mediambientals.
- **Gestió ciutadana i comunitària d'equipaments públics.** Es refereix a la gestió ciutadana d'equipaments públics quan una entitat de base associativa gestiona un equipament de propietat municipal amb els següents criteris: és una entitat

representativa i avalada pel territori/sector; amb un projecte de barri de gestió d'un equipament o projecte d'interès general; hi ha un acord de col·laboració entre l'entitat gestora i l'ajuntament; hi ha un compromís de promoure canals de participació, oberts i transparents, a la ciutadania i les entitats locals.

- **Grups de consum agroecològic.** Grups de persones consumidores que efectuen compres conjuntes d'acord amb uns valors ambientals i socials. Acostumen a ser projectes assemblearis, centrats en el proveïment col·lectiu d'aliments i altres productes de consum ecològic i responsable, per tal de fomentar la sostenibilitat comunitària i ambiental. Comparteixen els principis de: difusió d'un consum crític amb les grans cadenes de distribució i comercialització; el consum responsable a partir de l'autoorganització de persones que contacten directament amb un o més productors per a consumir productes de proximitat, ecològics i sovint de comerç just; el preu just i la coresponsabilitat; la reducció d'intermediaris; una dimensió societària desenvolupada en models organitzatius democràtics i igualitaris.
- **Horts urbans (comunitaris, municipals i socials).** És la pràctica de l'agricultura a les ciutats, sigui en zones urbanes o periurbanes. Els horts comunitaris són aquells dinamitzats per persones amb voluntat d'autogestió comunitària. No acostumen a estar regulats per l'Administració. Els horts municipals formen part de programes de les administracions locals, que cedeixen parcel·les de sòl de la seva propietat als participants per a fomentar la recuperació d'espais urbans, l'educació ambiental i la cohesió social. Els horts socials són projectes promoguts per entitats d'iniciativa social o del tercer sector social, transformant espais periurbans en desús en finques agrícoles professionals per a donar oportunitats de formació, aprenentatge, lloc de treball a persones en situacions vulnerables, i on la dimensió productiva i d'autoabastiment pren més rellevància que en els dos casos anteriors.
- **Intercooperació.** La cooperació entre cooperatives té una gran importància pel desenvolupament de la dimensió empresarial de les cooperatives i pel desplegament de les seves capacitats per a la transformació social i política.
- **Mercats d'intercanvi i bancs de temps.** Les xarxes d'intercanvi són agrupacions de persones que tenen per objectiu intercanviar béns, serveis o coneixements sense utilitzar diners, a través del troc. S'organitzen en plataformes digital o en mercats d'intercanvi, habilitats periòdicament en places i altres espais públics. Als bancs de temps les persones hi intercanvien habilitats, coneixements o tasques sense utilitzar tampoc diners, emprant el temps com a unitat de canvi. Ambdues pràctiques es basen en l'autoorganització per a la satisfacció de necessitats, i es conceben com a espais de socialització i suport mutu.
- **Mercat social.** Xarxa estable d'intercanvi de béns i serveis, els nodes de la qual són les empreses solidàries i els consumidors i estalviadors responsables (persones, entitats, empreses i institucions) i els seus fluxos, els intercanvis regulars de béns i serveis en un territori determinat, produïts amb criteris democràtics, equitatius, ecològics i solidaris, que permeten cobrir una part significativa de les necessitats

dels nodes, desconnectant parcialment de l'economia capitalista. És un dels principals horitzons estratègics de l'Economia Social i Solidària. Contempla la dimensió d'integració econòmica, la participació social i el canvi de paradigma general a partir de la pràctica de la intercooperació. És el marc de relació de les xarxes de producció, distribució i consum de béns i serveis, amb criteris democràtics, ecològics i solidaris, constituïda per iniciatives socioeconòmiques i consumidors individuals i col·lectius.

- **Mutualitats de previsió social.** Societats de persones que exerceixen amb caràcter principal una activitat asseguradora sense afany de lucre, complementària o alternativa de la Seguretat Social, sota els principis de protecció mútua, solidaritat, gestió professional i organització democràtica. Els membres de la mutualitat contribueixen al finançament de la institució amb una quota social, i amb el capital acumulat es brinden serveis als socis que els necessitin.
- **Societats laborals.** Societats de caràcter mercantil, on la majoria del capital social (més del 50%) ha de ser propietat dels treballadors. És una fórmula híbrida d'economia social i economia mercantil.
- **Tercer sector social.** Conjunt d'entitats privades sense afany de lucre que treballen per la inclusió i la cohesió social, amb especial atenció als col·lectius més vulnerables de la societat. És un grup dins del tercer sector, el qual és un concepte més ampli que defineix les entitats no governamentals i no lucratives, en contraposició al primer sector (sector públic governamental i no lucratiu) i al segon sector (sector de l'empresa privada no governamental i lucratiu).

En aquesta publicació es procedeix a fer una caracterització de les iniciatives de l'ESS de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, a partir de les cooperatives i societats laborals existents, i definint un qüestionari per als 36 municipis metropolitans que permeti el coneixement de la realitat socioeconòmica i de polítiques públiques més enllà d'aquestes dues formes jurídiques, incloent-hi el grup heterogeni d'iniciatives existents: associacions i fundacions del tercer sector social, mutualitats, empreses d'inserció, centres especials de treball, equipaments de gestió comunitària, grups de consum agroecològic, mercats d'intercanvi i bancs de temps, horts urbans... La manca d'un registre sistematitzat de totes aquestes iniciatives fa precisament necessari recollir directament aquestes dades del territori.

Economies transformadores de Barcelona.

Autor: Ruben Suriñach. Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona. Editorial Montaber. Octubre del 2017.

En el llibre, i a diferència de la publicació predecessora *"Les Altres Economies de la ciutat. Identificant l'ecosistema d'economies transformadores de Barcelona"* del mateix Ruben Suriñach, es considera l'economia de les cures com a moviment i no pas com a fenomen, al mateix temps que l'economia col·laborativa és considerada tant moviment com fenomen. El motiu d'aquest últim punt és que l'economia col·laborativa es troba a mig camí entre un

fenomen socioeconòmic i un moviment social ja que l'espectre de pràctiques i agents que la conformen no parteix d'un mateix projecte polític, ni es troba als mateixos espais de representació i articulació.

Pel que fa a l'ESS se'n desprèn que Catalunya, i Barcelona en particular, és un dels territoris de més impacte i visibilitat, creant-se processos d'articulació territorial i sectorial, i desenvolupant-se eines per a la dinamització i l'enfortiment:

- **La Fira d'Economia Solidària FESC.** És un dels principals espais de referència a Catalunya com a aparador d'economies transformadores.
- **El Balanç Social.** És una eina per a mesurar els criteris de funcionament d'empreses i entitats que avalua temes com la democràcia interna o el comportament ambiental.
- **El Pam a Pam.** És un projecte de mapatge col·laboratiu d'iniciatives d'economia solidària a tot Catalunya. La incorporació de punts al mapa es fa mitjançant entrevistes presencials amb les organitzacions i seguint un qüestionari pel compliment de diferents criteris.

Pel que fa també a l'Economia Social i Solidària, i en quant a la disponibilitat de dades per a mesurar-ne l'abast, hi ha dos enfocaments diferents:

- **Per formes jurídiques.** Des d'aquesta òptica se circumscriuen les organitzacions de determinades formes jurídiques, concretament a les que es refereix la Llei d'Economia Social estatal: cooperatives, societats laborals, mutualitats, associacions i fundacions.
- **Per criteris de funcionament.** Independentment de la forma jurídica, allò que es valora són els criteris de funcionament; per tant, el valor de les pràctiques. Aquí s'hi poden incloure formes jurídiques mercantils i també iniciatives informals o fora de la legalitat (com moltes economies comunitàries).

En el llibre, al igual que en la publicació predecessora, els moviments són representats en un gràfic que té com a eixos la forma organitzativa i de gestió i distribució de poder (des de les formes més jeràrquiques i amb major concentració de la propietat i la presa de decisions, fins a les formes més horitzontals, cooperatives i amb major distribució en la presa de decisions i la propietat), així com el grau d'impacte social i ambiental del funcionament de les organitzacions i iniciatives (des de les que prioritzen menys la internalització dels impactes socials i ambientals de la seva activitat, fins a les més compromeses amb la internalització). De l'anàlisi d'aquest gràfic (*Figura 2*) se'n desprèn:

- En relació a l'economia col·laborativa, es mostra com una gradació que va des de les formes més mercantils fins a les propostes d'organització i gestió comunitària amb una forta preocupació pel comú (economia col·laborativa procomú).

- En el relat neoliberal, l'economia col·laborativa s'entén com a nova forma de producció i consum que parteix de les tecnologies de la informació i la comunicació, però sense especificar valors ni criteris de funcionament. El funcionament de les principals plataformes tecnològiques respon a lògiques estrictament mercantils, tant des d'un punt de vista de finançament (sovint amb fons d'inversió i capital risc) com d'organització interna i repartiment d'excedents. El debat és especialment intens amb el que té a veure amb les noves lògiques de treball que es generen a través de l'economia col·laborativa: moltes plataformes es converteixen en generadores de minitreballs, però aquestes feines no compten, per ara, amb cap protecció social, corrent el risc de desprotecció laboral i precarització. Des d'un punt de vista d'usuaris de les plataformes, malgrat que sobre el paper promou allò col·laboratiu, la seva principal motivació és l'interès personal, ja que es mouen sobretot per la utilitat de les plataformes i no tant pels valors que hi ha darrere. A més, amb l'expansió de la idea que qualsevol usuari pot treure algun profit de béns i serveis que té a casa infrautilitzats, es corre el risc de mercantilitzar (convertir en mercaderia) àmbits de satisfacció de necessitats que fins ara es resolien mitjançant relacions de reciprocitat o gratuïtat recurrent a la comunitat més propera.
- En antagonisme al relat neoliberal hi trobem la lectura vinculada a l'economia basada en els comuns i l'Economia Social i Solidària, que defineix una economia col·laborativa procomú, i proposa la cooperativització de les plataformes tecnològiques. Des d'aquesta perspectiva es proposen alternatives en cadascun dels punts de conflicte o tensió on es troba immersa avui la majoria de plataformes. Gran part dels esforços van destinats al fet que aquest espai de satisfacció de necessitats no es converteixi en un mercat absolutament desregulat i subjecte a uns nivells d'acumulació de poder i riquesa desproporcionats per part de les grans plataformes, sinó en àmbits de treball, consum... cogovernats pel conjunt d'usuaris, treballadors i prosumidors, des d'un enfocament d'aportació al comú i no tant des d'una perspectiva eminentment utilitarista.
- En relació a l'economia del bé comú, malgrat que la resposta de transformació social del seu discurs hauria d'abastar tots els quadrants, se la posiciona en un quadrant de funcionament jeràrquic, poder concentrat i poc compromís ecosocial ja que la seva proposició presenta importants riscos d'assimilació pel marc dominant.
- L'economia social és considerada com a conjunt de propostes que conformen l'economia cooperativa i el tercer sector. L'economia cooperativa no es defineix necessàriament per una especial preocupació pel seu impacte socioambiental o el seu objecte social, sinó pel seu èmfasi en la democràcia, en les formes de govern de les organitzacions. Les entitats del tercer sector es basen sobretot en el fet que la seva activitat tingui una funció social (inserció sociolaboral, atenció a la gent gran o assistència alimentària, entre d'altres), si bé les seves activitats poden estar regides per juntes directives i patronats que concentren la major part del poder i amb poca atenció a la democratització de la presa de decisions i la inclusió de treballadors.

- L'economia basada en els comuns és un moviment en consonància gairebé total amb l'Economia Social i Solidària i amb forts vincles amb el decreixement i l'economia feminista.
- El decreixement es situa molt escorçat cap a la preocupació per l'impacte ecosocial, ja que, per bé que qüestiona les estructures de poder, la seva principal proclama es vincula més a la qüestió ambiental i dels límits del creixement, i ho fa des d'una impugnació total del marc dominant.
- En l'economia feminista, l'eix del seu relat qüestiona les formes d'autoritat i de poder exercides des de l'economia de mercat i l'heteropatriarcat, impugnant el règim des d'aquí i no tant des dels impactes socials i ambientals.

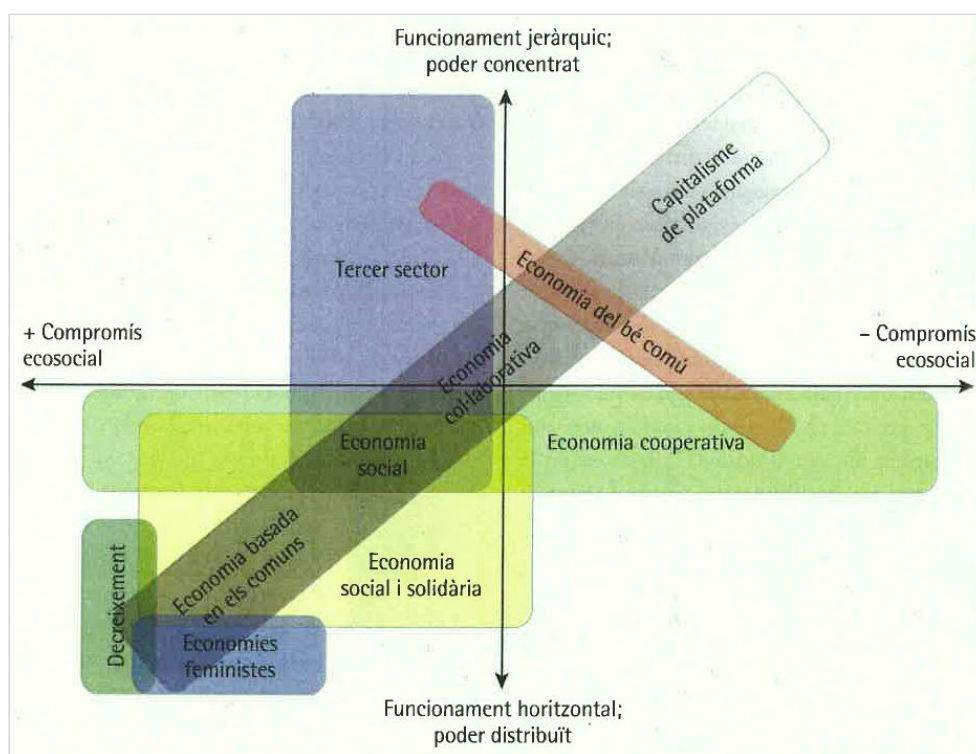

Figura 2: Ecosistema d'economies transformadores.

Autor: Ruben Suriñach, a partir de l'article d'Álvaro Porro "Altres economies".

Transitant cap al procomú: La Comunificadora.

Autor: **David Gómez**. Promogut per Barcelona Activa. Octubre del 2017.

L'expansió d'internet en les darreres dècades ha anat acompanyada d'una revitalització dels procomuns i de l'emergència de formes de producció col·laborativa entre iguals amb llicències lliures i comunitats obertes a la participació. Més recentment, ha sorgit una economia que s'anomena a si mateixa col·laborativa, que aprofita l'escalabilitat de la col·laboració d'internet, però només per a maximitzar el benefici dels inversors i sense distribuir el valor ni la governança.

En aquesta publicació es presenta un context global en el qual aquesta modalitat d'economia col·laborativa està sent contestada en diversos entorns i des de diverses perspectives, de manera que reclama la seva reorientació cap al procomú. Es defineix procomú com un bé material o immaterial compartit per una comunitat, al qual tothom pot accedir i que es gestiona col·lectivament de forma sostenible. Aquest context, a un nivell més local, s'ha d'entendre en el marc d'un ecosistema de confluències entorn de les economies circular, cooperativa, feminista, de producció entre iguals i del procomú. Precisament l'Àrea Metropolitana de Barcelona ha estat rica en les darreres dècades en iniciatives de tecnologies lliures, producció col·laborativa, disseny obert i procomú.

Si l'economia col·laborativa és una forma de desregular les condicions laborals de microfeines, de pressionar el mercat de l'habitatge a l'alça, de permetre que grans plataformes transnacionals no tributin i dominin el mercat, d'alimentar un turisme insostenible low cost... és una cosa. Però si l'economia col·laborativa és una forma de contribuir al bé comú, per exemple facilitar que intercanviem coses que no utilitzem, de generar coneixement obert a tothom, de facilitar que davant les dificultats es pugui complementar la renda, que ajudi a crear ecosistemes de creativitat i col·laboració col·lectiva... n'és una altra.

L'ESS actualitza la tradició del cooperativisme i les ONG que treballen per al comerç just i la inclusió social, donant resposta a les crisis econòmiques i sistèmiques per col·lectivitzar el treball, el consum i les responsabilitats de gestió. Aquesta economia facilita condicions i llocs de treball socialment més justos i més estables, i ha demostrat ser més resistent a les crisis que l'economia capitalista pura. Tendeix a distribuir millor el valor creat col·lectivament amb els agents implicats i les comunitats, essent també més inclusiva cap a l'equilibri de gènere i diversitat.

Al costat de la producció privada i de mercat i la producció pública jerarquizada (per l'Estat), la producció del procomú, juntament amb l'Economia Social i Solidària, esdevé un tercer model econòmic, en el qual les comunitats s'autoorganitzen per a produir, reproduir i/o utilitzar un recurs col·lectiu, compartint coneixements i regles, accés, reproductibilitat i governança basada en la pertinença. Els procomuns digitals es caracteritzen per produir un bé immaterial que, a diferència dels recursos naturals, no és escàs. Inclouen el moviment del programari lliure, la cultura lliure, el disseny obert, el maquinari lliure, les dades obertes procomuns i més recentment l'economia circular de codi obert.

La confluència de l'Economia Social i Solidària amb els procomuns digitals obre una oportunitat per a canviar el rumb de l'economia col·laborativa reorientant-la cap al procomú, produint béns i serveis amb el suport de plataformes digitals, obrint-ne la governança, establint relacions justes entre tots i totes les participants i compartint el coneixement de manera que puguin ser replicades. El procomú digital local és conformat per programari lliure, xarxes comunitàries de telecomunicacions i d'internet de les coses, cooperatives d'energia renovable, micromecenatge, hacklabs, fabricació digital obert...

En aquesta publicació es mostra el diagrama d'economies del coneixement (*Figura 3*) del treball "*Polítiques municipals en l'àmbit de la Societat del Coneixement i la Ciutat Intel·ligent*."

Cap a un model més sostenible, social i democràtic”, dut a terme el mes de maig del 2016 per Wouter Tebbens del Free Knowledge Institute. Les economies del coneixement es poden desenvolupar sota control centralitzat o distribuït (eix vertical) i en benefici comú o privat (eix horitzontal). El model dominant es caracteritza per un control centralitzat en benefici privat. El costat oposat del requadre representa el model basat en el control distribuït i el benefici comú, on s’hi trobem les comunitats de procomuns, que han anat desenvolupant un conjunt d'eines, recursos, mètodes, coneixement i cultura lliures i obertes. Quan parlem de control centralitzat en benefici comú parlem bàsicament de les administracions i les polítiques públiques. Al costat oposat trobem un model que podríem definir de capitalisme llibertari, amb control distribuït però benefici privat.

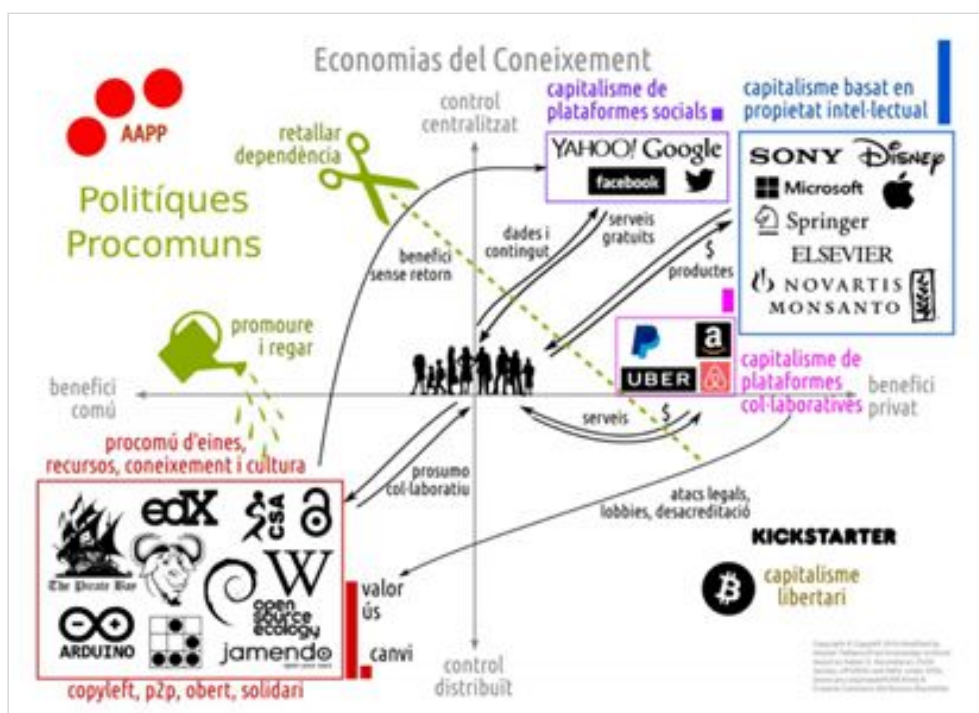

Figura 3: Ecosistema d'economies del coneixement.

Autor: Wouter Tebbens.

Es conclou que l'Àrea Metropolitana de Barcelona compta amb un ecosistema del procomú en consolidació que s'ha anat articulant des de fa més de dues dècades i que està confluint amb l'Economia Social i Solidària.

Pla d'impuls de l'Economia Social i Solidària.

Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona. Any 2016.

L'ESS és el conjunt d'iniciatives socioeconòmiques de tota mena, formals o informals, individuals o col·lectives, que prioritzen la satisfacció de les necessitats dels seus membres i/o d'altres persones per sobre del lucre; quan són col·lectives, la propietat també ho és i la gestió és democràtica; són independents respecte als poders públics, actuen orientades per valors com l'equitat, la solidaritat, la sostenibilitat, la participació, la inclusió i el compromís amb la comunitat, i són promotores de canvi social.

És un àmbit divers configurat per un conjunt d'activitats socioeconòmiques que beu de la influència del moviment cooperatiu. Independentment de la seva fórmula jurídica (o de la seva absència), les iniciatives que la conformen comparteixen uns elements comuns que defineixen el caràcter de transformació:

- **Gestió democràtica i participativa.** En comptes del model organitzatiu jeràrquic on unes quantes persones o les classes dirigents controlen, gestionen i decideixen sobre els recursos, el patrimoni, la informació i el futur de la majoria, l'Economia Social i Solidària introdueix la democràcia en l'economia i en l'empresa.
- **Orientació a les necessitats humanes.** L'Economia Social i Solidària tracta de recuperar la funció originària de l'economia posant-la al servei de les persones per a gestionar els recursos equitativament i explotar-los de manera sostenible, així com crear un mode de producció que converteixi el treball en un instrument de satisfacció de les necessitats humanes.
- **Compromís amb la comunitat.** Les organitzacions de l'Economia Social i Solidària contribueixen a la millora de la societat, creant ocupació, prestant serveis, vinculant-se al territori, donant suport a causes socials, finançant iniciatives de solidaritat amb els països empobrits i col·laborant amb moviments socials transformadors.

L'elaboració del pla d'impuls és duta a terme tenint en consideració tres àmbits clarament diferenciats:

- **Àmbit de l'Economia Social i Solidària, vessant socioempresarial.** Combina estructures professionalitzades amb els principis de propietat col·lectiva i gestió democràtica.
- **Àmbit de l'Economia Social i Solidària, vessant sociocomunitària.** Integrat per noves fórmules de resolució de necessitats mitjançant l'autoorganització, amb un alt grau d'innovació i de participació. Malgrat que representen un menor volum econòmic que les socioempresarials, contribueixen a teixir un vincle social que resulta imprescindible per a la sostenibilitat de la vida a les ciutats.
- **Àmbit de l'economia col·laborativa del procomú.**

Quan en l'economia imperant es parla de creixement econòmic, no s'esmenten les necessitats de la societat ni els recursos existents, només es té en compte l'àmbit productiu i monetari. Però davant d'una situació de crisi com l'actual, cal experimentar i consolidar noves formes d'entendre l'economia i l'empresa que donin resposta a les emergències, amb una estratègia de transformació social a mitjà i llarg termini. Cal ampliar la mirada i no limitar-se a polítiques d'ocupació, incloure-hi totes aquelles activitats que fan possible la vida.

L'economia plural de la que es parla en el pla d'impuls és un sistema econòmic que engloba tots els camps del cicle econòmic convencional (producció, comercialització, consum i finançament), però també el treball domèstic i les tasques de cura, les economies comunitàries, el procomú, l'autoproducció o l'intercanvi no monetaritzat, entre d'altres. Aquest sistema permet que aflorin un conjunt de pràctiques econòmiques valuosíssimes per a la sostenibilitat integral (econòmica, social i ambiental), que fins ara estaven menystingudes o, directament, invisibilitzades.

El canvi de model socioeconòmic que impulsa l'Ajuntament de Barcelona pretén avançar cap a una concepció d'economia plural (*Figura 4*), que implica:

- Democratitzar la infraestructura de recursos comuns (aigua, terra, energia, coneixement...), que han de ser gestionats per la societat o, quan no sigui possible, per les administracions.
- Subordinar el mercat a les exigències del bé comú i, per tant, regular-lo democràticament, tant des dels governs locals, comarcals i nacionals, com des de la ciutadania.
- Impulsar l'economia desmonetaritzada basada en els principis de reciprocitat i d'autoconsum.
- Equilibrar el pes dels diversos agents econòmics que conformen l'economia:
 - **El sector privat**, que té com a motor principal la generació de rendibilitat monetària, i que està integrat per societats mercantils.
 - **El sector públic**, que prioritza la satisfacció de necessitats i que es desenvolupa per dues vies: **el subsector institucional**, conformat per les administracions públiques així com per les empreses estatals, comarcals i municipals, regides totes per institucions públiques sota el control de representants escollits democràticament; i **el subsector social**, format per les empreses i entitats de l'ESS.
- De la mateixa manera que s'espera que les persones que habiten els municipis vetllin per allò comú i s'impliquin en el desenvolupament del territori per construir ciutats on valgui la pena viure, s'ha de poder exigir a les empreses que siguin ciutadanes. L'empresa ciutadana, a més de productes i serveis útils per a les persones, que ven a un preu just, genera uns excedents econòmics i socioculturals que distribueix de manera participativa i equitativa entre els seus membres, l'empresa mateixa i la societat.

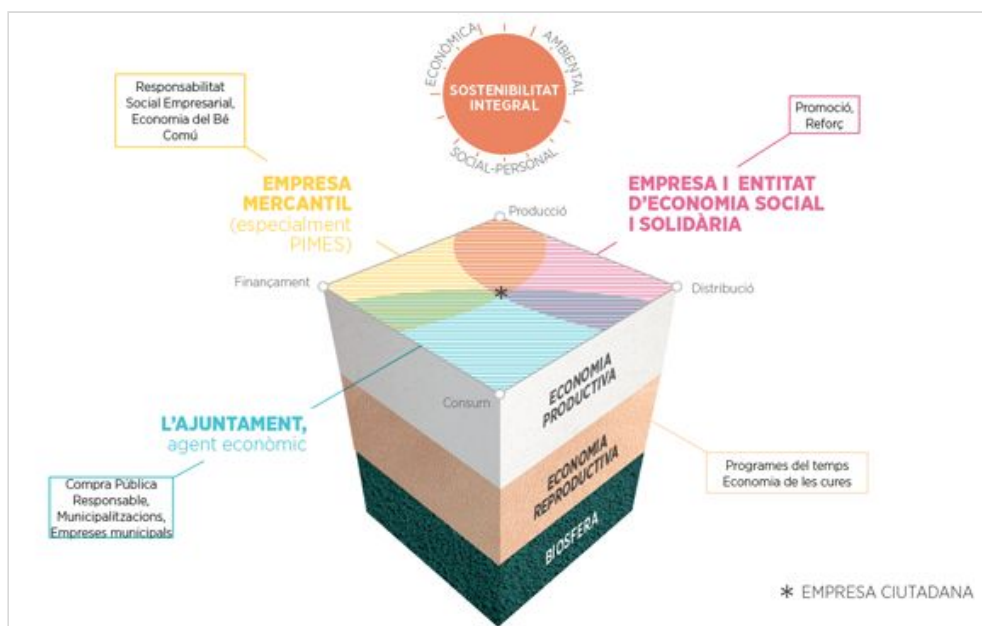

Figura 4: Cap a l'economia plural a Barcelona.
Font: Pla d'impuls de l'Economia Social i Solidària.

Impulsar l'ESS a la ciutat passa per enfortir les entitats que ja treballen vinculades al territori i potenciar la reducció de desigualtats i el canvi social. D'aquesta manera, les polítiques que es duguin a terme no seran simplement econòmiques, sinó socioeconòmiques, guiades pels valors següents: cooperació, qualitat de vida, sostenibilitat i equitat. L'aplicació d'aquests valors hauria de comportar una reorientació de l'economia en quatre sentits:

- **Sistema financer.** La regeneració del sistema financer i monetari perquè serveixi a l'economia productiva i no al capital rendista.
- **Sistema productiu.** La reorientació de l'economia productiva perquè prioritzi cobrir les necessitats i no estigui tan determinada per criteris de rendibilitat de la inversió o de creixement econòmic.
- **Sistema reproductiu.** La visibilització, comptabilització i distribució igualitària de l'economia reproductiva, és a dir, del treball domèstic i de les cures.
- **Sostenibilitat.** La reconversió de les nostres formes de producció i de consum cap a un model baix en consum d'energia i de recursos i en generació de residus.

Informe del mercat social 2016.

Promogut per la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya XES. Àrea de Mercat Social.
Octubre del 2017.

L'ESS és un concepte i una pràctica en construcció, i és difícil trobar una definició comunament acceptada pels diferents moviments socials, agents institucionals i àmbits acadèmics que hi treballen o la practiquen. El que sí que hi ha és un cert consens en la

multidimensionalitat del concepte, que recolliria almenys tres dimensions complementàries:

- La dimensió teòrica com a paradigma alternatiu sobre l'economia i que parteix de la crítica al capitalisme.
- La dimensió de proposta política de transformació social i, per tant, de moviment social emancipador.
- La dimensió més enfocada a definir un tipus específic de pràctiques organitzatives i empresarials per a satisfer necessitats, que busca funcionar amb lògiques diferents de les de les empreses mercantils tradicionals.

El mercat social és la plasmació pràctica d'un circuit econòmic i de satisfacció de necessitats basat en els principis de l'Economia Social i Solidària. És on es troben, es connecten, s'interrelacionen, intercooperen i s'articulen les pràctiques econòmiques basades en els valors de l'Economia Social i Solidària. La construcció de mercat social es basa en la creació de cercles virtuoses d'Economia Social i Solidària des de la potencialitat endògena dels intercanvis i fluxos econòmics entre empreses gestionades amb i per les persones que hi treballen, les consumidores i les estalviadores, i amb el suport de les entitats de finançament per fer fluir la inversió.

Des de la XES es treballa sobre quatre grans eixos o eines per a la construcció de mercat social (Figura 5): la Fira, el Balanç Social, el foment de la intercooperació i el Pam a Pam. Tot això juntament amb els processos d'articulació sectorial i la creació de xarxes locals d'Economia Social i Solidària com a processos de base sobre els quals erigir aquests mercats.

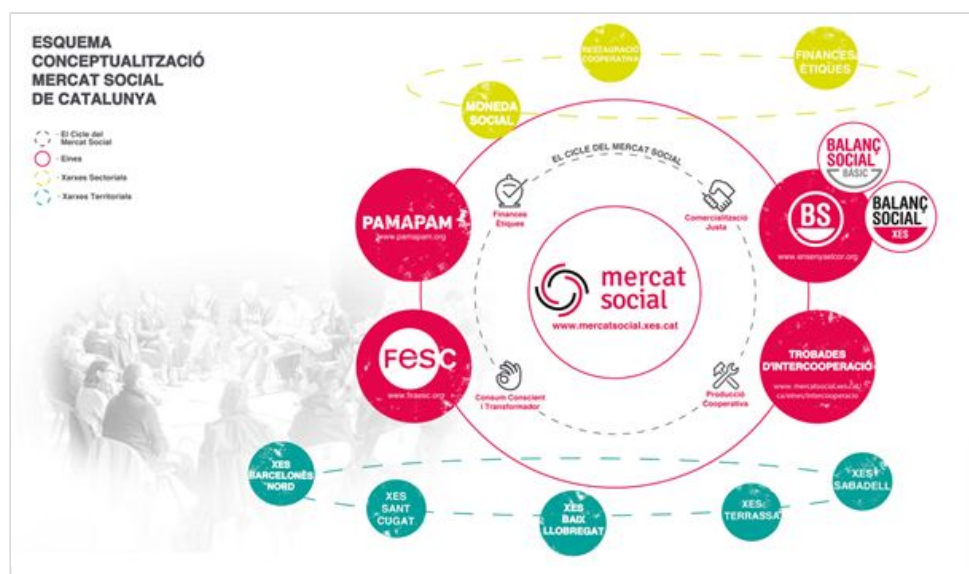

Figura 5: L'ecosistema de mercat social de Catalunya.
Autor: Gerard Casadevall.

En relació a la Fira, i arrel de la celebració de la FESC de l'any 2014, es va presentar l'arbre de l'economia solidària. Aquest arbre representa l'estat de desenvolupament de l'economia solidària, on cadascuna de les 7 branques indica un sector o àmbit. Totes les branques s'alimenten amb els mateixos valors, resumits en democràcia i solidaritat, i tot l'arbre, en conjunt, es nodreix de la terra; aquest sòl fèrtil és la societat mobilitzada i organitzada.

- **Apropiació, gestió participativa dels comuns.** Es tracta de l'apropiació dels recursos per part de tota la ciutadania i la gestió sota formes més participatives i democràtiques que les que havia previst inicialment el sistema capitalista.
- **Transformació, treball cooperatiu.** Hi participen les organitzacions que se sustenten en tres pilars bàsics: propietat cooperativa, gestió democràtica i responsabilitat social. Sobretot, adopten la forma de cooperatives de treball i agràries, però també en formen part algunes empreses mercantils i treballadores autònomes que segueixen uns criteris de responsabilitat social, així com associacions, fundacions i altres entitats gestionades de manera participativa i centrades en el camp social, sense oblidar les formes de treball col·laboratiu en xarxa. Aquestes organitzacions practiquen unes relacions laborals més justes i, al mateix temps, beneficien les comunitats del seu entorn.
- **Comercialització justa.** La comercialització justa és un moviment que proposa un tipus de comerç diferent del predominant, amb valors ètics, ecològics, socials i de gènere per davant dels criteris econòmics. Promou unes relacions basades en el diàleg, la transparència i el respecte, tot establint una mena de contracte social entre consumidores i productores. Tradicionalment, s'ha associat a les botigues i les ONG de comerç just que ofereixen productes com cafè, sucre o cacau. Actualment, però, el concepte de comercialització justa va molt més enllà i cobreix un espectre ampli de sectors: cooperatives de consum, grups de consum agroecològic, venda directa que potencii circuits curts (km 0), cooperativisme d'habitatge en règim de cessió d'ús, productes tèxtils... I més recentment, iniciatives en el camp de l'energia, les telecomunicacions i, fins i tot, els mitjans de comunicació.
- **Consum responsable.** Al voltant del concepte de consum responsable, s'articulen persones, entitats, empreses i administracions que practiquen actes de consum guiats pels valors de la justícia i la sostenibilitat. El consum responsable es manifesta com a consum cooperatiu, ecològic, solidari i també com a reducció del consum. Un dels exemples més recents seria la compra pública socialment responsable, mitjançant la qual les administracions i les entitats públiques poden prioritzar les adquisicions de béns i serveis que compleixen uns criteris de sostenibilitat ecològica i social en detriment d'altres que no els tenen en compte. Una manera de posar-la en pràctica seria incloent clàusules socials. El consum responsable també inclou el consum col·laboratiu (sistemes urbans de bicicleta pública, compartir cotxe, mercats de segona mà...).

- **Inversió, finances ètiques.** La diferència entre la banca ètica i la tradicional rau en els valors i els objectius que persegueixen. La banca ètica fa la mateixa funció d'intermediació financera que la banca tradicional, però incorpora criteris ètics a totes les decisions d'inversió. A la pràctica, això vol dir que els nostres diners no serviran per finançar activitats econòmiques amb impactes socials negatius, com ara armes, especulació amb matèries primeres, negoci immobiliari...
- **Distribució de l'excedent, distribució solidària.** Un dels exemples més clars d'aquesta distribució solidària seria el fons d'educació i promoció cooperativa, un fons que han de tenir les cooperatives i que es nodreix, bàsicament, de la distribució de resultats i les subvencions i les aportacions directes. Aquest fons es destina a accions d'intercooperació, activitats de formació i altres activitats amb projecció social directa. D'altra banda, hi ha els pressupostos amb participació ciutadana.
- **Circulació, monedes comunitàries.** Les monedes oficials, com l'euro, s'han convertit en instruments dels bancs i les multinacionals. Davant l'espoli i l'especulació que comporten, per tot arreu les comunitats recuperen la funció originària de la moneda, facilitar els intercanvis, i creen les seves pròpies monedes solidàries, transparents i sense interessos.

Cap a una economia col·laborativa responsable.

*Autor: **Albert Cañiguer**. Promogut per la revista **Oikonomics** nº6 coordinada per **August Corrons** dels **Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya UOC**.
Novembre del 2016.*

L'economia col·laborativa ha emergit amb molta força en una àmplia diversitat de sectors productius (mobilitat, turisme, finances...). Aquesta aproximació col·laborativa està demostrant ser eficient des d'un punt de vista de gestió del negoci, alhora que ofereix oportunitats d'intercanvi de valor als ciutadans i redueix la petjada ecològica en molts casos. Tot i aquestes virtuts difícils de negar, cal revisar amb una mirada crítica i constructiva si les empreses d'economia col·laborativa ajuden també a canviar els valors de la societat o si només es limiten a fer el capitalisme més eficient.

L'economia col·laborativa es fonamenta en crear espais de trobada (digitals la majoria) on la gent amb necessitats o interessos comuns fa intercanvi de valor (mitjançant plataformes que permeten comprar, vendre, llogar, prestar, intercanviar, fer bescanvis o regalar) i/o col·labora per a un objectiu comú (comunitats). L'ús de tecnologies de la informació aporta la confiança i la reciprocitat necessàries, alhora que redueix de manera dràstica els costos de coordinació i transacció.

D'una banda, és poc discutible que aquesta nova manera de producció ciutadana o economia col·laborativa resulta més eficient. D'altra banda, si això no redunda en un benefici per al conjunt de la societat de manera inclusiva haurem perdut l'oportunitat de canvi social real i de fons que ens brinda l'emergència de l'economia col·laborativa en totes les variants.

En aquesta publicació es presenten dues aproximacions d'interès en la cerca d'una economia col·laborativa més responsable socialment. Són aproximacions que permeten afegir l'adjectiu responsable a les paraules economia col·laborativa.

- **Cooperativisme de plataforma.** Proposa una economia col·laborativa que combina el millor de les plataformes digitals amb els principis cooperativistes internacionals: amb la idea de propietat compartida, l'establiment de nous models de governança, la participació del ciutadà productor de valor en la presa de decisions en principis d'igualtat (enfront del control exclusiu de l'inversor en plataformes capitalistes) i el repartiment dels beneficis entre els usuaris. L'economia col·laborativa no és simplement una continuació del capitalisme predigital tal com el coneixem; hi ha discontinuïtats notables, un nou nivell d'explotació i més concentració de la riquesa. Les infraestructures digitals estan dissenyades per a extreure profit per a un nombre molt reduït de propietaris de plataformes i accionistes. L'aproximació al cooperativisme de plataforma no es restringeix únicament al cooperativisme com a tal, sinó que algunes vegades va més enllà d'aquesta modalitat concreta. S'apunta a deu principis per al cooperativisme de plataforma: la propietat col·lectiva de la plataforma; el pagament decent i la seguretat de renda; la transparència i la portabilitat de les dades, l'apreciació i el reconeixement del valor generat; les decisions col·lectives en el treball; un marc legal protector; la protecció transferible dels treballadors i la cobertura de les prestacions socials; la protecció enfront de les conductes arbitràries en el sistema de rating; el rebuig a la vigilància excessiva en el lloc de treball; i el dret dels treballadors a desconnectar.

- **Economia col·laborativa procomú.** Els projectes d'economia col·laborativa procomú presenten normalment una combinació significativa dels elements següents pel que fa al procés productiu, les relacions que s'estableixen i el recurs resultant.
 - **Producció col·laborativa.** Procés participatiu, obert i inclusiu. Plataformes o eines digitals que impliquen algun tipus de cocreació interactiva entre persones per a la generació i el funcionament de nous serveis o productes de valor, i permeten la contribució, l'intercanvi o la producció entre iguals, de manera lliure i voluntària.

 - **Relacions P2P o entre iguals.** Fomenten aquesta cocreació interactiva en un context de comunitat d'usuaris i usuàries, des de relacions no solament basades en factors contractuals, mercantils o jeràrquics, sinó fomentant també relacions igualitàries, l'apoderament, la participació autònoma i/o descentralitzada. En relació a les motivacions, fomenten la motivació individual, que pot incloure la dinerària, però també la col·lectiva pel que fa a uns valors compartits, la relació amb altres persones o la contribució a béns comuns. En quant a la governança de la comunitat, habiliten mecanismes participatius de presa de decisions, ja siguin centralitzats o distribuïts, per la qual cosa permeten fórmules de col·laboració en la

direcció i el lideratge del projecte o les seves finalitats. En aquest punt hi ha una forta coincidència amb el cooperativisme de plataforma.

- **Recursos comuns.** En un grau o un altre, el procés genera col·lectivament béns que, en comptes de ser d'accés restrictiu o privatiu, es poden gaudir, adaptar o fins i tot replicar de forma oberta. En el cas de l'àmbit digital, sovint es distribueixen amb llicències que determinen el grau d'obertura i els drets per a fer obres derivades, com també per a accedir obertament a les dades sobre el recurs.
- **Valor afegit.** Els resultats dels projectes d'economia col·laborativa procomú poden combinar el valor monetari o econòmic (incloent-hi fórmules de comercialització i compensació) amb un impacte social positiu i, a més dels criteris anteriors, basar-se en models de governança i gestió compartida del valor (com ara cooperatives, associacions, fundacions...).

L'economia del futur ha de ser social i solidària.

*Autor: **Jordi Garcia**. Promogut per la revista Oikonomics nº6 coordinada per **August Corrons** dels Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya UOC. Novembre del 2016.*

Proliferen arreu del món les iniciatives socioeconòmiques regides per lògiques diferents de l'acumulació, el màxim benefici i el consumisme, pròpies de l'economia capitalista. Aquestes noves iniciatives apareixen en tot el cicle econòmic: la gestió dels recursos, la producció, la comercialització, el consum, el sistema financer, la distribució de l'excedent i la circulació monetària. Una de les maneres més esteses d'anomenar-les és Economia Social i Solidària, i en el futur poden esdevenir una alternativa a l'economia dominant.

Però, de què parlem quan parlem d'Economia Social i Solidària? Doncs d'una constel·lació amplíssima de pràctiques socioeconòmiques alternatives a les capitalistes que abasten totes les fases del cicle econòmic i que comparteixen les mateixes característiques:

- En l'àmbit dels recursos, pensem en la creació i la gestió de béns comuns. Un comú és un bé utilitzat per tota la societat o per un col·lectiu determinat d'acord amb unes regles de gestió formulades de manera democràtica per aquesta mateixa societat o col·lectiu, les quals permeten que el bé satisfaci amb eficàcia les necessitats dels usuaris actuals i dels usuaris futurs.
- En la comercialització, es manifesta com a comercialització justa, entesa com una pràctica d'intercanvi basada en sistemes justos de distribució del treball i l'excedent entre productors, comercialitzadors i consumidors, uns sistemes que, a més, són respectuosos amb el medi ambient.
- En el consum, es plasma en pràctiques de consum responsable seguides per individus, entitats, empreses i, darrerament, per algunes administracions públiques. Per consum responsable (també anomenat crític, transformador, ètic o conscient),

entendem el consum de béns i serveis efectuat de manera conscient amb la intenció de produir el màxim nombre d'impactes positius, alhora que es redueixen al mínim els impactes negatius.

- En el crèdit, pren la forma de finances ètiques, és a dir, d'entitats i altres eines financeres gestionades democràticament i que financen projectes que tenen un impacte social positiu.
- En el repartiment de l'excedent econòmic, disposem també d'experiències de distribució democràtica, equitativa i solidària de l'excedent. A escala empresarial, ens referim als ventalls salarials reduïts o fins i tot inexistents que s'apliquen en la majoria d'empreses de l'ESS, o al suport econòmic de l'empresa cap a activitats socials i comunitàries. A escala interempresarial, esmentem els fons de solidaritat entre empreses. A escala territorial, ho il·lustren els pressupostos municipals participatius de certs ajuntament.
- Floreixen també les alternatives al sistema monetari, allò que es coneix per monedes complementàries, socials o comunitàries. Podríem definir la moneda comunitària com una xarxa d'intercanvi de productes i serveis entre persones i/o empreses, que utilitzen una moneda (física o virtual) diferent de l'oficial, regida per unes normes i unes entitats de naturalesa democràtica.
- En l'àmbit productiu, la producció cooperativa o el treball cooperatiu és la lliure associació de productors i productores, que tenen la propietat col·lectiva de l'empresa i la gestionen democràticament sota el principi d'una persona, un vot. El treball cooperatiu es pot dur a terme, bé com a productor associat d'una cooperativa de treball, una societat laboral, una associació o similars, bé com a productor autònom, però que col·labora amb altres dins d'una xarxa de productors o bé dins d'una cooperativa agrària o de serveis.

Hi ha dues vies per a definir què és i que no és l'ESS:

- **L'una és basar-se en les formes jurídiques.** Formen part de l'Economia Social i Solidària les cooperatives, les mutualitats, les fundacions i les associacions que duguin a terme activitat econòmica, les societats laborals, les empreses d'inserció, els centres especials de treball, les confraries de pescadors, les societats agràries de transformació i les entitats singulars creades per normes específiques.
- **L'altra és basar-se en les pràctiques.** Conjunt d'activitats econòmiques i empresarials que en l'àmbit privat porten a terme aquelles entitats que, d'acord amb una sèrie de principis, persegueixen bé l'interès col·lectiu dels seus integrants, bé l'interès general econòmic o social, o tots dos alhora. Els principis en els que es basa són: primacia de les persones i de la finalitat social sobre el capital, que es concreta en gestió autònoma i transparent, democràtica i participativa; aplicació dels resultats obtinguts de l'activitat econòmica principalment segons el treball aportat i el servei o l'activitat que fan les sòcies i socis o els seus membres i, si

escau, la finalitat social objecte de l'entitat; promoció de la solidaritat interna amb la societat; i independència respecte als poders públics. Aquest seria el cas de pràctiques econòmiques comunitàries sense cobertura legal com els bancs de temps, les monedes comunitàries, les xarxes i fires d'intercanvi, els grups de cria compartida... així com productors autònoms individuals (una pagesa que segueix els principis de l'agroecologia i ven als grups de consum responsable) o fins i tot societats mercantils (petites societats limitades, societats civils privades...) que compleixen els principis anteriors.

En definitiva, es podria definir l'Economia Social i Solidària com el conjunt d'iniciatives socioeconòmiques de tota mena, formals o informals, individuals o col·lectives, que prioritzen la satisfacció de les necessitats dels seus membres i/o d'altres persones per sobre del lucre; que són de propietat col·lectiva, naturalment quan són col·lectives i no iniciatives individuals; que es gestionen de manera democràtica; són independents respecte als poders públics, i actuen orientades per valors com l'equitat, la solidaritat, la sostenibilitat, la participació, la inclusió i el compromís amb la comunitat. El fet d'emprar el terme iniciatives enlloc d'entitats permet evitar la restricció que aquesta última representaria a les seves manifestacions formalitzades i estables. En qualsevol cas, cal concedir una mena de moratòria per tal que aquelles iniciatives d'ESS que avui no complirien amb tots els requisits anteriors tinguin temps per a millorar i perquè l'ús d'instruments que serveixen per a mesurar l'aplicació dels principis de l'ESS (el Balanç Social, el Pam a Pam...) es generalitzin.

Es conclou dient que l'Economia Social i Solidària està resolent les necessitats de milions de persones al món i ho fa alhora democratitzant la societat i inspirant nous sistemes econòmics més justos i sostenibles. La gran fortalesa de l'ESS és que no es tracta de cap elucubració teòrica, tampoc de cap ideal abstracte, sinó d'una realitat palpable. Tot i amb això, encara ha de desenvolupar-se molt i superar reptes difícils per a esdevenir una alternativa real a l'economia capitalista.

Declaració i propostes de noves polítiques per a l'economia col·laboració procomú.

Promogut per Procomuns. Maig del 2016.

La col·laboració per a la consecució d'objectius compartits, per a la provisió de béns i serveis que cobreixin les necessitats de la població i per a garantir una vida digna és, i encara ho hauria de ser més, la finalitat de l'economia.

L'adopció de les noves tecnologies d'informació i comunicació ha reduït enormement els costos de coordinació i transacció de la col·laboració, obrint un univers de noves oportunitats. Des de fa tres dècades s'està donant una explosió d'activitat col·laborativa mediada per Internet sota nous models d'organització, on ciutadans i ciutadanes col·laboren recolzats per plataformes digitals i altres tecnologies punteres per a la consecució d'objectius comuns.

La producció procomú té lloc entre comunitats que col·laboren pel benefici mutu i col·lectiu, sota principis de participació i govern conjunt del procés, que resulten en

recursos i serveis de propietat col·lectiva i/o d'accés públic. El procomú és un tercer model que trenca el binomi Estat-Mercat com els dos únics models d'organització per a cobrir les necessitats de la població. Barcelona i Catalunya representen una regió clau a Europa en el desenvolupament d'aquest model procomú amb un important capital creatiu i d'innovació, el qual compta amb un gran potencial per a la consolidació d'un sector productiu robust i per a consolidar-se com a regió de referència al món. L'economia col·laborativa procomú representa un gran potencial com a motor d'internacionalització de Barcelona, ja que el 60% de les experiències tenen lligams internacionals.

A les mostres d'eficàcia i sostenibilitat dels models, s'uneixen recents avenços com les tecnologies emergents anomenades blockchain que, amb lògica descentralitzada, han obert noves vies d'expansió d'un model que també és molt prometedor per a l'evolució de l'economia col·laborativa procomú.

En un context de greu crisi econòmica des de 2008, en què les desigualtats socials arriben a cotes desproporcionades, de gravíssima crisi de sostenibilitat mediambiental, i de transformació política, l'economia col·laborativa procomú i la seva capacitat de sumar potencial a la lògica d'economia cooperativa, social i solidària representa una oportunitat per a transformar el sistema econòmic imperant. També a partir d'una economia basada en petites i mitjanes empreses o cooperatives, més lligades a cobrir les necessitats bàsiques de la majoria de la població, més inclusives i democràtiques en la distribució de beneficis. Basades a més en tecnologia lliure i transparent, coneixement obert i recolzades en models de consum i producció que podrien tenir menys impactes mediambientals i millor conciliació amb l'economia de les cures.

Es parla d'economies col·laboratives procomuns que entenen el paper de la ciutadania productora no com una oportunitat per al lucre de tercers o la deslocalització dels beneficis, des de plataformes digitals o serveis que n'extreguin el valor, sinó com a processos afins als principis de l'economia cooperativa, social i solidària, i on, a més de criteris emancipadors de governança, apoderament, equitat i impacte social positiu, s'afegeixen els de compartir eines i coneixements en línia, de manera transparent i efectiva.

En aquesta publicació es presenten els principis guia de l'apropament d'economia col·laborativa procomú:

- Quina economia?
 - Aquella que busca donar un servei o recurs de forma econòmicament sostenible, sense posar el profit per sobre de la seva finalitat de servei o entrar en dinàmiques especulatives.
 - Aquella que reconeix valor més enllà del monetari i que adopta modalitats de governança que assegurin control del valor generat per part de la comunitat d'usuàries o membres.

- En la línia de modalitats d'empresa lligades a l'economia cooperativa, social i solidària, com la tradició cooperativista, i el tercer sector, com per exemple fundacions amb representació de la comunitat.
- Aquella que és responsable amb les externalitats que genera, ja sigui en termes mediambientals o de reproducció social.
- Aquella que inclou principis d'equitat i de justícia en el desenvolupament i la distribució dels treballs, centrant-se en el benestar de les persones en la governança de la comunitat.
- **Quin coneixement?**
 - Coneixement obert amb la utilització de llicències lliures o de procomú (llicències Creative Commons).
 - Aquell que busca afavorir l'accés i la reapropiació als recursos generats i la propietat col·lectiva pública.
- **Quina tecnologia?**
 - Opcions tecnològiques que afavoreixin la transparència, la participació i la llibertat dels contribuents, de la ciutadania i de les persones usuàries.
 - Tecnologies basades en el programari lliure, en estàndards oberts i en la mesura que sigui possible en arquitectures descentralitzades. La tecnologia és lliure quan permet la llibertat d'executar el programa per a qualsevol propòsit, la llibertat de veure com funciona el programa i adaptar-lo a les necessitats pròpies, la llibertat de redistribuir còpies, així com la llibertat de millorar el programa i de distribuir-lo de nou amb les millores realitzades.

Els procomuns col·laboratius asseguren una organització econòmica més democràtica, el control dels mitjans de producció de qui genera valor, i l'accés públic als recursos. Alhora, presenten una combinació significativa dels quatre elements següents:

- **Producció col·laborativa.** Procés participatiu, obert i inclusiu.
- **Relacions P2P o entre iguals.** Fomenten aquesta cocreació interactiva en un context de comunitat d'usuaris i usuàries, des de relacions no majoritàriament basades en factors contractuals, mercantils o jeràrquics, sinó fonamentalment igualitàries, d'apoderament, de participació autònoma i/o descentralització.
- **Recursos comuns.** En un grau o altre, el procés genera col·lectivament béns que en comptes de ser d'accés restrictiu o privatiu es poden gaudir, adaptar o fins i tot replicar de forma oberta.

- **Valor afegit sistèmic.** Els resultats dels projectes d'economia col·laborativa procomú poden combinar el valor monetari o econòmic (incloent-hi fórmules de comercialització i compensació) amb el fet de suposar un impacte social positiu, i basar-se en models de governança i gestió compartida del valor (com cooperatives, associacions, fundacions..).

L'economia col·laborativa més corporativa compleix amb les dues primeres dimensions (de producció col·laborativa i de relacions entre iguals). Però la procomú arriba més enllà, amb lògiques en termes del recurs resultant i dels sistema de governança en valor.

De la economia col·laborativa corporativa a la social, procomún, feminista y ecológica.

*Autora: Mayo Fuster. Prefaci a l'edició castellana de **Cooperativismo de plataforma.***

Desafiando la economía col·laborativa corporativa. Autor: **Trebor Scholz.** Promogut pel grup de recerca Dimmons (Digital Commons Research Group) de l'Internet Interdisciplinary Institute IN3 de la Universitat Oberta de Catalunya UOC. Any 2016.

Una de les característiques de la producció col·laborativa és la seva versatilitat, la quantitat de sectors i àrees d'activitat en que han emergit modalitats de consum i producció entre pars, iniciatives de desenvolupament col·laboratiu entre comunitats recolzades per plataformes digitals. S'ha expandit tant en el sector de transport, com en el turisme o en els mercats de treball o financers.

En aquesta publicació es tracta l'ambivalència de la producció col·laborativa. Tant pot sorgir del més ferotge corporativisme de caràcter capitalista com prendre la forma d'economia social i fer escalar modalitats cooperatives. Aquest segon cas es tracta de l'anomenat cooperativisme de plataforma, el qual s'identifica per la propietat col·lectiva de la plataforma, les decisions col·lectives en el treball i unes condicions laborals dignes, entre d'altres.

El model Unicorn de l'economia col·laborativa, com és el cas d'Uber o d'Airbnb, tracta de corporacions que tenen a la seva disposició ingents bosses de treballadors i treballadores per a l'assignació de la demanda, però que no considera com a tals. Són treballadors autònoms o independents, cosa que permet a aquests corporacions externalitzar els mitjans de treball i les càrregues socials i el risc, per la qual cosa la corporació no cal que contribueixi al sistema d'assistència mèdica, ni a l'assegurança de desocupació, ni a l'assegurança contra accidents ni a pagaments de Seguretat Social. També es fan presents els efectes desiguals en termes de classe: una major comoditat en l'accés a certs serveis per a una part de la població té per contrapartida importants costos socials per a la classe treballadora.

L'economia col·laborativa corporativa aprofita la crisi del 2008, no per repensar el sistema econòmic cap a un més just i estable, sinó com a estratègia per a desmantellar les condicions de treball. La solució passa per reprendre la tradició cooperativista com a alternativa a l'economia col·laborativa corporativa.

En el seu origen, les pràctiques de l'economia col·laborativa no tenien ànim de lucre. La tradició procomú no és una resposta a l'economia col·laborativa corporativa, sinó que la precedeix i inspira. El procomú digital com a modalitat de producció col·laborativa entre iguals, recolzada per plataformes digitals de propietat i gestió col·lectiva, i que generen recursos generalment d'accés obert i/o públics, és anterior a l'economia col·laborativa corporativa. Tal i com es pot observar (Figura 6), s'inspiraven en models Opens Commons basats en el coneixement obert i la governabilitat participativa (per exemple Goteo). Posteriorment, la indústria digital va fer un canvi de model corporatiu amb l'anomenat model Unicorn, que es va posicionar gradualment com el predominant, basant-se en la retenció d'una part del pagament efectuat pels usuaris (per exemple Uber). Recentment, el cooperativisme de plataforma centrat en les pimes i les cooperatives propietat dels mateixos usuaris de la plataforma han sorgit en reacció al model predominant (per exemple Som Mobilitat).

MODELS	Communs oberta 	Unicorn 	Cooperativisme de plataforma
Tipus d'entitat Governança	Fundacions Gov. Participativa	Coorporacions Gov.Privada	PIMES & Cooperatives Diferents. Participada.
Tipus de tecnologia	Programari lliure	Privativa	Programari lliure
Política de Coneixement	Oberta Dades Llicències lliures	Tancat	Divers

Figura 6: Models d'economia col·laborativa.
Autora: Mayo Fuster.

El terme plataforma és usat per a descriure un ambient en el qual els intermediaris extractius o cooperatius ofereixen els seus serveis o continguts. El cooperativisme de plataforma no té res a veure amb l'obsessió occidental pels avanços de la tecnologia, sinó que és una manera de pensar. El cooperativisme de plataforma és un terme que descriu canvis tecnològics, culturals, polítics i socials. És una parcel·la d'esperança, no és una utopia concreta sinó que és una economia emergent.

Algunes de les cooperatives de plataforma ja en funcionament són les plataformes d'intermediació laboral, els mercats de compravenda online de propietat cooperativa, les plataformes de propietat municipal, les cooperatives de comunitats de "prosumidors", les plataformes de treball recolzades per sindicats, les plataformes que són vies d'organització i solidaritat entre usuaris i usuàries d'altres plataformes corporatives, i les plataformes de compartició de protocols entre iguals. No obstant això, el cooperativisme de plataforma no es restringeix únicament al cooperativisme com a tal, sinó que en ocasions va més enllà d'aquesta forma jurídica en concret.

El cooperativisme de plataforma es basa en els deu principis següents: la propietat col·lectiva de la plataforma; el pagament decent i la seguretat de renda; la transparència i

portabilitat de les dades; l'apreciació i el reconeixement del valor generat; les decisions col·lectives en el treball; un marc legal protector; la protecció transferible dels treballadors i la cobertura de les prestacions socials; la protecció davant de les conductes arbitràries en el sistema de ràting; el rebuig a l'excessiva vigilància en el lloc de treball; i el dret dels treballadors a desconnectar. No obstant això, calen no tan sols plataformes sota aquests principis, sinó també cal un ecosistema cooperatiu entorn a elles.

5. CONCEPCIÓ GLOBAL DE L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

En base a l'aproximació a l'Economia Social i Solidària duta a terme a partir de la recerca documental anterior i el treball de camp corresponent, els autors d'aquest estudi considerem que el següent esquema (Figura 7) mostra una concepció global del model socioeconòmic contemporani i, en particular, de l'ecosistema que representa l'àmbit social i solidari actualment existent.

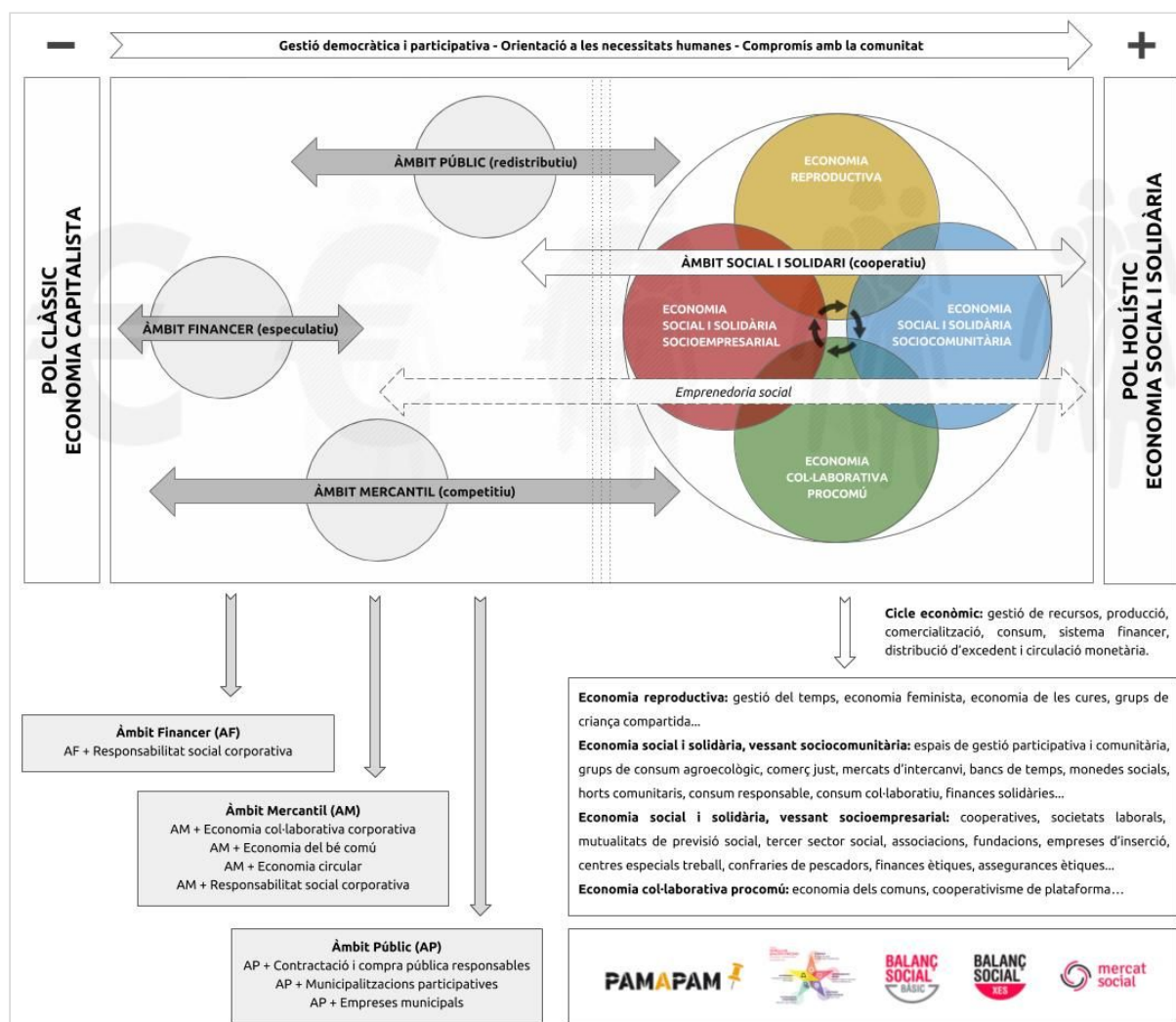

Figura 7: Concepció global del model socioeconòmic contemporani.

Autor: August Corrons.

Tal i com es pot apreciar, l'esquema representa dos pols clarament oposats:

- **Pol clàssic.** Representa el paradigma mecanicista i lineal, és a dir, l'economia capitalista. Està caracteritzat pel poder concentrat i jeràrquic, per la sostenibilitat parcial o econòmica, i per la recerca de motivacions extrínseques.
- **Pol holístic.** Representa el paradigma orgànic i complex, és a dir, l'Economia Social i Solidària. Està caracteritzat pel poder distribuït i xarxàrquic, per la sostenibilitat integral, i per la recerca de motivacions intrínseques.

Es tracta de dos paradigmes portats totalment a l'extrem, és a dir, en total contraposició l'un amb l'altre. No obstant, i com tot en aquesta vida, entre dos extrems oposats sempre hi ha un ventall infinit de possibilitats i combinacions. És precisament dins d'aquest ventall de possibilitats en el que hem emplaçat els quatre grans àmbits amb els que hem subdividit el model socioeconòmic: el públic o redistributiu, el mercantil o competitiu, el financer o especulatiu, i el social i solidari o cooperatiu. Per a fer-ho, hem tingut en consideració el major o menor grau d'alineació de cadascun d'ells amb els tres grans eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària:

- **Gestió democràtica i participativa.** En comptes del model organitzatiu jeràrquic on unes quantes persones o les classes dirigents controlen, gestionen i decideixen sobre els recursos, el patrimoni, la informació i el futur de la majoria, l'Economia Social i Solidària introdueix la democràcia en l'economia i en l'empresa.
- **Orientació a les necessitats humanes.** L'Economia Social i Solidària tracta de recuperar la funció originària de l'economia posant-la al servei de les persones per a gestionar els recursos equitativament i explotar-los de manera sostenible, així com crear un mode de producció que converteixi el treball en un instrument de satisfacció de les necessitats humanes.
- **Compromís amb la comunitat.** Les organitzacions de l'Economia Social i Solidària contribueixen a la millora de la societat, creant ocupació, prestant serveis, vinculant-se al territori, donant suport a causes socials, finançant iniciatives de solidaritat amb els països empobrits i col·laborant amb moviments socials transformadors.

En aquest sentit, el pol clàssic és l'extrem totalment oposat a aquestes tres característiques, mentre que el pol holístic és, en essència, la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes i el compromís amb la comunitat.

A part d'aquests quatre grans àmbits, hem volgut destacar l'emprenedoria social com un tipus d'iniciativa a cavall de l'àmbit mercantil (competitiu) i l'àmbit social i solidari (cooperatiu). Tal i com presentarem més endavant, la individualitat o col·lectivitat de l'emprenedoria (i la innovació corresponent), així com el seu grau de gestió democràtica i participativa, seran les que determinaran finalment si l'emprenedoria i la innovació poden incloure's en un o en un altre àmbit.

A continuació veurem la contextualització general de tots aquests àmbits, parant l'atenció al social i solidari, i justificant el posicionament de tots i cadascun d'ells dins de l'esquema. Es tracta d'un posicionament conceptual i qualitatiu, la pretensió del qual no és altra que identificar la posició relativa de cadascun d'aquests àmbits, tant entre ells com en relació als pols. Així mateix, veurem quines són les eines que des dels àmbits públic, mercantil i financer s'estan emprant o es poden emprar per tal d'aproximar-se, en major o menor grau, al rerefons i als valors de l'àmbit social i solidari.

5.1 Àmbit públic (redistributiu)

És l'àmbit socioeconòmic format pel conjunt d'activitats i iniciatives econòmiques promogudes des de l'administració pública. Es tracta d'un àmbit que situem en la meitat clàssica de l'esquema, si bé considerem que és el més proper a la meitat holística, donada la seva funció pública.

En base a les definicions contemplades al llibre "*L'economia solidària en 100 paraules*" (*), de Jordi Garcia, i en base a d'altres fonts, a continuació presentarem algunes de les pràctiques que permeten l'aproximació de l'àmbit públic a l'àmbit social i solidari:

- **Contractació pública responsable***. Integració de criteris socials, ètics i ambientals en els processos de compra i contractació de béns i serveis per les administracions públiques i els seus organismes autònoms.
- **Municipalització participativa***. Procés pel qual un servei passa a ser de titularitat i direcció municipals i de gestió participativa, sigui des de l'ens local, o bé des d'una entitat de l'Economia Social i Solidària sense ànim de lucre.
- **Empresa municipal**. Empresa pública en la que, com a mínim el 50% de les accions, són propietat d'un municipi. Les seves activitats s'emmarquen principalment en sectors d'utilitat pública.

5.2 Àmbit mercantil (competitiu)

És l'àmbit socioeconòmic format per les activitats promogudes des de l'economia de mercat tradicional. Es tracta d'un àmbit que emplacem en la meitat clàssica de l'esquema, a mig camí entre els àmbits públic i financer. El seu recorregut d'aproximació a l'àmbit social i solidari inclou, entre d'altres, pràctiques com l'economia col·laborativa corporativa, l'economia del bé comú, l'economia circular i la responsabilitat social corporativa. Veiem a continuació una breu presentació de cadascuna d'aquestes pràctiques així com els motius pels quals hem considerat que totes elles permeten tan sols l'aproximació de l'àmbit mercantil a l'àmbit social i solidari, però no poden ser pas considerades com a integrants d'aquest àmbit.

- **Economia col·laborativa corporativa**. L'economia col·laborativa es basa en una sèrie d'elements unificadors i de caràcter transformador, agrupats en tres grans aspectes: les possibilitats que les noves plataformes tecnològiques permeten a l'hora de generar relacions econòmiques entre igual i generar noves lògiques de consum, treball o govern; la compartició dels recursos enlloc de la seva possessió; i el mitjà que representen les noves tecnologies de la informació i la comunicació a l'hora d'accedir a aquests recursos. En el cas particular de l'economia col·laborativa corporativa, està vinculada a un relat neoliberal que argumenta que aquesta economia permet augmentar la competitivitat i fer més eficients els mercats (capitalisme de plataforma). És una nova forma de producció i consum que parteix de les tecnologies de la informació i la comunicació, però sense especificar valors ni

critèris de funcionament. Respon a lògiques estrictament mercantils, tant des d'un punt de vista de finançament (sovint amb fons d'inversió i capital risc) com d'organització interna i repartiment d'excedents. Malgrat que sobre el paper promouen allò col·laboratiu, la seva principal motivació és l'interès propi, ja que es mouen sobretot per la utilitat de les plataformes i no tant pels valors que hi ha darrere. En cap cas asseguren el compliment simultani dels tres eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes i compromís amb la comunitat). Per tot això, considerem que l'economia col·laborativa corporativa és una pràctica dins de l'àmbit mercantil (competitiu) que, en major o menor grau, permet certa aproximació a l'àmbit social i solidari, però que en cap cas pot incloure's en aquest.

- **Economia del bé comú.** És una proposta que pretén orientar el model econòmic actual, basat en la maximització del benefici individual, cap a un model basat en la maximització del bé comú. Tot això basant-se en dos grans pilars: el reconeixement legal en gran part dels marcs constitucionals occidentals que l'economia ha d'estar al servei del bé comú, i el balanç del bé comú com a eina per a mesurar la contribució al bé comú per part de les organitzacions. Malgrat que el missatge de transformació social del seu discurs podria fer pensar en la gestió democràtica i participativa, no se la pot considerar part de l'àmbit social i solidari ja que la seva proposició presenta importants riscos d'assimilació per part del marc dominant. És a dir, per part d'empreses mercantils, amb estructures jeràrquiques, poder concentrat i recerca de motivacions extrínseques. En cap cas asseguren el compliment simultani dels tres eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes i compromís amb la comunitat). És per això que considerem que l'economia del bé comú és una pràctica dins de l'àmbit mercantil (competitiu) que, en major o menor grau, permet certa aproximació a l'àmbit social i solidari, però que en cap cas pot incloure's en aquest.
- **Economia circular.** És una proposta centrada en el canvi dels sistemes de producció i provisió de béns i serveis, posant un èmfasi especial en tres aspectes: el canvi de la concepció del sistema econòmic com un sistema lineal basat en cicles d'extracció, fabricació, utilització i eliminació, per una concepció circular en que els residus es converteixen en recursos i tanquin els cicles de vida dels productes; l'eficiència en l'ús dels recursos, des de l'extracció fins al disseny dels productes; i el potencial econòmic i de generació d'ocupació que representa de cara a la competitivitat i l'afavoriment de la reindustrialització. Malgrat tenir un rerefons ambiental molt important, no se la pot considerar part de l'àmbit social i solidari ja que al igual que en el cas anterior presenta importants riscos d'assimilació per part del marc dominant. És a dir, per part d'empreses mercantils, amb estructures jeràrquiques, poder concentrat i recerca de motivacions extrínseques. En cap cas asseguren el compliment simultani dels tres eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes i compromís amb la comunitat). És per això que considerem que l'economia circular és una pràctica dins de l'àmbit mercantil (competitiu) que, en

major o menor grau, permet certa aproximació a l'àmbit social i solidari, però que en cap cas pot incloure's en aquest.

- **Responsabilitat social corporativa.** És una proposta centrada en la mitigació dels impactes negatius del funcionament econòmic en base a les següents premisses: existeixen dilemes ètics inherents a tota decisió de caràcter econòmic; cal que les empreses i organitzacions incorporin els impactes de la seva activitat a la presa de decisions i maximitzin la seva contribució al desenvolupament sostenible; cal tenir en compte els grups d'interès, és a dir, a tota aquella persona o grup de persones que afecten o es veuen afectats per l'activitat de l'organització; cal que la transparència sigui un factor transversal a tot l'anterior. Persegueix la maximització dels impactes positius d'una empresa i l'eliminació o, si no fos possible, la minimització dels impactes negatius. Malgrat que sobre el paper promou la responsabilitat envers els àmbits social i ambiental, la seva principal motivació és l'interès propi, ja que es mou sobretot per lògiques estrictament mercantils i no tant pels valors que hi ha darrere. En cap cas s'assegura el compliment simultani dels tres eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes i compromís amb la comunitat). Per tot això, considerem que la responsabilitat social corporativa és una pràctica dins de l'àmbit mercantil (competitiu) que, en major o menor grau, permet certa aproximació a l'àmbit social i solidari, però que en cap cas pot incloure's en aquest.

5.3 Àmbit financer (especulatiu)

És l'àmbit socioeconòmic hegemònic, en el sentit que ordena els àmbits públic i mercantil a través de mecanismes de deute extern i fons d'inversió. Es tracta d'un àmbit que situem en la meitat clàssica de l'esquema, essent el més allunyat de la meitat holística. I, per tant, el més proper al pol clàssic de l'economia capitalista.

Si bé habitualment no és considerat un àmbit per sí mateix, hem decidit realçar-lo i donar-li la visibilitat que es mereix per dos motius: el primer, tal i com s'ha dit anteriorment, perquè ordena els àmbits públic i mercantil; i el segon, perquè pugui ser contrastat amb la vessant financera de l'àmbit social i solidari que representen tant la banca ètica com les finances ètiques i solidàries (tant a nivell d'entitats com de pràctiques comunitàries).

Podem apreciar que el recorregut d'aproximació d'aquest àmbit cap al social i solidari és relativament petit, estant bàsicament limitat a les accions de responsabilitat social corporativa que puguin dur a terme les entitats financeres.

5.4 Àmbit social i solidari (cooperatiu)

És l'àmbit socioeconòmic format pel conjunt d'activitats i iniciatives que es diferencien clarament del marc dominant d'economia de mercat competitiva i amb afany de lucre. Es tracta d'un àmbit que emplacem en la meitat holística de l'esquema, abarçant tota la seva extensió en funció de la tipologia d'iniciatives, pràctiques... que la representin. Actua en totes les fases del cicle econòmic: la gestió dels recursos, la producció, la comercialització,

el consum, el sistema financer, la distribució de l'excedent i la circulació monetària. Està caracteritzat, en major o menor grau, pel poder distribuït i xarxàrquic, per la sostenibilitat integral, i per la recerca de motivacions intrínseques. Es basa, en qualsevol cas, en la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes i el compromís amb la comunitat. Per altra banda, considerem que l'àmbit social i solidari es pot subdividir en els quatre grans subàmbits que es presenten a continuació, si bé cal tenir en consideració que entre tots i cadascun d'ells hi ha punts en comú i, en major o menor grau, punts de solapament i confluència.

Cal tenir en consideració que, si bé la mirada holística i interdisciplinària d'aquest àmbit fa que els quatre subàmbits comparteixin elements comuns (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes, i compromís amb la comunitat), parteixen de lògiques i orígens diferents: el punt de partida de l'Economia Social i Solidària (vessant socioempresarial i sociocomunitària) i l'economia reproductiva tenen el seu focus en la transformació transversal dels models de producció, distribució i consum, mentre que l'economia procomú no parteix amb una lògica de mercat.

5.4.1 Economia Social i Solidària, vessant socioempresarial

És un subàmbit en el que es circumscriuen les organitzacions productives de determinades formes jurídiques, concretament les cooperatives, les societats laborals, les mutualitats de previsió social, les associacions, les fundacions, les empreses d'inserció, els centres especials de treball, i les entitats de finances ètiques, entre d'altres. Combina estructures professionalitzades amb els principis de la propietat col·lectiva i la gestió democràtica. En definitiva, es tracta d'un subàmbit productiu basat única i exclusivament en el criteri corresponent a la forma jurídica.

Arribats a aquest punt cal fer la següent puntualització, que habitualment forma part del debat general de la classificació de les entitats de l'Economia Social i Solidària. Podria donar-se el cas de cooperatives o d'altres formes jurídiques que, tot i tenir la personalitat necessària per a formar part de la vessant socioempresarial, no estiguessin satisfent estrictament la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes i el compromís amb la comunitat. I a l'inrevés, podria donar-se el cas d'alguna societat mercantil que sí que les satisfés. No obstant això, i com a enfocament del tot reconegut tant a nivell acadèmic com pràctic, considerem important considerar la vessant socioempresarial com a un dels quatre subàmbits social i solidari.

En base a les definicions contemplades al llibre "*L'economia solidària en 100 paraules*", de Jordi Garcia, a continuació presentarem algunes de les formes jurídiques de la vessant socioempresarial:

- **Cooperativa.** Associació autònoma de persones que s'han unit de forma voluntària per satisfer les seves necessitats i aspiracions econòmiques, socials i culturals en comú mitjançant una empresa de propietat conjunta i gestió democràtica.

- **Societat laboral.** Empresa de treball associat constituïda en forma de societat anònima o limitada, en què el capital social és majoritàriament propietat dels treballadors amb contracte indefinit i a temps complert, els quals trien el consell d'administració de la companyia amb un poder de vot proporcional al seu capital.
- **Mutualitat de previsió social.** Entitat de previsió complementària de la Seguretat Social obligatòria, sense ànim de lucre i gestionada de manera democràtica i solidària, que formen persones que s'uneixen voluntàriament per aportar pensions complementàries als seus membres i les seves famílies davant la mort, invalidesa, viduitat, orfanat o jubilació.
- **Tercer sector social.** Conjunt d'activitats sense ànim de lucre que treballen per la inclusió i la cohesió socials, prestant una atenció especial envers els col·lectius més vulnerables de la societat.
- **Empresa d'inserció.** Empresa que duu a terme una activitat econòmica de producció de béns o de prestació de serveis amb l'objectiu principal d'integrar sociolaboralment persones en situació o risc d'exclusió mitjançant un procés temporal d'aprenentatge i acompanyament mentre els proporciona un treball remunerat.
- **Entitats de finances ètiques.** Pràctiques d'intermediació financera en què la rendibilitat social és, almenys, tan important com la rendibilitat econòmica, i la gestió és democràtica i transparent.

5.4.2 Economia Social i Solidària, vessant sociocomunitària

És un subàmbit integrat per noves fórmules de resolució de necessitats mitjançant l'autoorganització, amb un alt grau d'innovació i de participació. Independentment de la forma jurídica, allò que es valora són els criteris de funcionament; per tant, el valor de les pràctiques. Hi tenen cabuda iniciatives informals sense forma jurídica pròpia, com per exemple la gestió participativa i comunitària, els grups de consum, el comerç just, els mercats d'intercanvi, els bancs de temps, les monedes socials, els horts urbans, el consum responsable, el consum col·laboratiu, i les finances solidàries, entre d'altres. En definitiva, es tracta d'un subàmbit productiu que no inclou ninguna de les formes jurídiques de la vessant socioempresarial, sinó únicament iniciatives informals que es basin en el criteri de la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes i el compromís amb la comunitat.

En base a les definicions contemplades al llibre *"L'economia solidària en 100 paraules"*, de Jordi Garcia, a continuació presentarem algunes de les iniciatives de la vessant sociocomunitària:

- **Gestió comunitària.** Gestió de serveis o recursos de titularitat pública per grups formals o informals de ciutadans i ciutadanes.

- **Grups de consum responsable.** Persones que s'organitzen per comprar conjuntament aliments ecològics o d'altres productes amb valor social, directament als productors o a petites distribuïdores, a fi de repartir-los després entre els seus membres.
- **Comercialització justa.** Pràctica basada en preus justos entre les parts productora, distribuïdora i consumidora, que permet unes condicions de vida dignes per a totes.
- **Banc del temps.** Sistema d'intercanvi de serveis mesurats en temps entre un grup de persones per cobrir les seves necessitats de manera recíproca i solidària.
- **Moneda comunitària.** Sistema d'intercanvi o de compravenda de productes i serveis entre persones i/o empreses, utilitzant una moneda diferent de l'oficial que regula una comunitat.
- **Hort comunitari.** Hort, normalment urbà o periurbà, autogestionat per un grup de persones que comparteixen eines, aigua, adob i que, de vegades, treballen també conjuntament la terra.
- **Consum responsable.** Tria conscient de productes i serveis, els quals, alhora que atenen les necessitats i aspiracions legítimes de les persones consumidores, respecten les condicions laborals de les productores i el medi ambient.
- **Iniciatives de finances ètiques.** Pràctiques d'intermediació financera en què la rendibilitat social és, almenys, tan important com la rendibilitat econòmica, i la gestió és democràtica i transparent.

5.4.3 Economia reproductiva

És un subàmbit reproductiu, integrat pel treball domèstic i de les cures. Independentment de l'existència o no de forma jurídica, formen part de l'economia reproductiva pràctiques com la gestió del temps, l'economia feminista, l'economia de les cures i els grups de criança, entre d'altres.

En base a les definicions contemplades al llibre "*L'economia solidària en 100 paraules*" (*), de Jordi Garcia, i en base a d'altres fonts, a continuació presentarem algunes de les iniciatives de l'economia reproductiva:

- **Gestió del temps.** Projectes relacionats amb l'ús del temps per tal d'incidir en la vida diària de les persones, condicionada en excés pel temps de treball, impulsant àmbits com la vida familiar, la formació o l'oci, permetent una millor harmonia entre els temps de la ciutat i el treball.
- **Economia feminista.** Es basa en dues grans idees: donar visibilitat a tots aquells treballs i feines històricament associades a les dones i a la feminitat, i situar el

gènere com a variable clau que travessa tot el sistema econòmic i no pas com a una dimensió addicional a tenir en consideració.

- **Economia de les cures.** Fa referència a totes aquelles activitats i pràctiques fetes des de l'àmbit domèstic i que tenen com a finalitat la cura de les persones al llarg del cycle vital. Aquest és el cas de les atencions afectives i emocionals, la cura directa d'altres persones, la provisió de les precondicions en què es realitzen les tasques de cura i la gestió de les cures.
- **Grups de criança*.** Grup de famílies que, en comptes de portar la seva filla o el seu fill a l'escola bressol, s'organitzen entre elles per educar-los d'acord amb els principis de l'educació lliure.

5.4.4 Economia col·laborativa procomú

És un subàmbit que es basa en una nova forma de producció i consum que parteix de les tecnologies de la informació i la comunicació, proposant però la cooperativització d'aquestes plataformes tecnològiques. Des d'aquesta perspectiva es proposen alternatives en cadascun dels punts de conflicte o tensió on es troba immersa avui la majoria de plataformes. Gran part dels esforços van destinats al fet que aquest espai de satisfacció de necessitats no es converteixi en un mercat absolutament desregulat i subjecte a uns nivells d'acumulació de poder i riquesa desproporcionats per part de les grans plataformes, sinó en àmbits de treball, consum... cogovernats pel conjunt d'usuaris, treballadors i prosumidors, des d'un enfocament d'aportació al comú i no tant des d'una perspectiva eminentment utilitarista. Formen part de l'economia col·laborativa procomú moviments com l'economia dels comuns i el cooperativisme de plataforma, entre d'altres. En definitiva, es tracta d'un subàmbit que no inclou ninguna de les formes jurídiques de la vessant socioempresarial de l'ESS ni de les iniciatives de la vessant sociocomunitària de l'ESS, sinó únicament iniciatives informals d'economia col·laborativa procomú que es basin en el criteri de la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes i el compromís amb la comunitat, sense partir d'una lògica de mercat.

En base a les definicions contemplades al llibre "*L'economia solidària en 100 paraules*" (*), de Jordi Garcia, i en base a d'altres fonts, a continuació presentarem algunes de les iniciatives de l'economia reproductiva:

- **Economia dels comuns.** Proposa un canvi de model socioeconòmic que vagi molt més enllà de la clàssica dualitat estat-mercat com a únics espais visibles i legítims per a la producció, gestió i assignació de recursos del sistema econòmic. Per a fer-ho, no es fa referència només a una forma de gestionar els recursos comuns sinó també a una forma de dur a terme processos i pràctiques socials. Així mateix, es basa en tres grans pilars: la comunitat que produeix o gestiona el recurs, el recurs produït o gestionat, i les regles de govern del recurs.
- **Cooperativisme de plataforma.** Proposa una economia col·laborativa que combina el millor de les plataformes digitals amb els principis cooperativistes internacionals:

amb la idea de propietat compartida, l'establiment de nous models de governança, la participació del ciutadà productor de valor en la presa de decisions en principis d'igualtat (enfront del control exclusiu de l'inversor en plataformes capitalistes) i el repartiment dels beneficis entre els usuaris. S'apunta a deu principis per al cooperativisme de plataforma: la propietat col·lectiva de la plataforma; el pagament decent i la seguretat de renda; la transparència i la portabilitat de les dades, l'apreciació i el reconeixement del valor generat; les decisions col·lectives en el treball; un marc legal protector; la protecció transferible dels treballadors i la cobertura de les prestacions socials; la protecció enfront de les conductes arbitràries en el sistema de rating; el rebuig a la vigilància excessiva en el lloc de treball; i el dret dels treballadors a desconnectar.

5.5 Confluència d'àmbits i casos particulars

Tal i com es pot apreciar en l'esquema presentat anteriorment, l'àmbit social i solidari (cooperatiu) arriba a creuar la zona intermitja, endinsant-se en la meitat clàssica. Hem volgut evidenciar gràficament aquest fet per a tenir en consideració la particularitat de l'Economia Social i Solidària en la seva vessant socioempresarial. És a dir, podria donar-se el cas d'entitats amb forma jurídica pròpia de l'Economia Social i Solidària (per exemple cooperatives) que, tot i així, no tinguessin del tot integrats un o alguns del eixos vertebradors d'aquesta, ja sigui la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes o el compromís amb la comunitat. El mateix succeeix en el cas de l'emprenedoria social, si bé aquest serà presentat més endavant de forma més detallada.

En el cas de l'àmbit mercantil (especulatiu) podria donar-se una situació similar però a l'inrevés. És a dir, podria donar-se el cas d'entitats amb forma jurídica pròpia de l'economia mercantil (per exemple societats limitades) que, tot i així, tinguessin del tot integrats els tres eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària. És per aquest motiu que en l'esquema presentat anteriorment hem volgut evidenciar gràficament com l'àmbit mercantil arriba a creuar la zona intermitja, endinsant-se en la meitat holística. Independentment d'això, o com a via complementària, cal també tenir en consideració les pràctiques anteriorment exposades que permeten l'aproximació de l'àmbit mercantil al social i solidari, com serien l'economia col·laborativa corporativa, l'economia del bé comú, l'economia circular i la responsabilitat social corporativa.

En el cas de l'àmbit públic (redistributiu), el seu endinsament en la meitat holística o en l'àmbit social i solidari té lloc com a conseqüència de les pràctiques d'aproximació explicades anteriorment, com per exemple la contractació i compra pública responsables, les municipalitzacions participatives i les empreses municipals.

Per últim, i en el cas de l'àmbit financer (especulatiu), l'aproximació que pot representar la pràctica de la responsabilitat social corporativa no fa aproximar-lo gaire a l'àmbit social i solidari, quedant molt lluny encara de la meitat holística de l'esquema.

Tal i com hem avançat anteriorment, veiem a continuació, dins de l'àmbit social i solidari, l'excepcionalitat que representa l'emprenedoria social.

5.5.1 Emprenedoria social

L'emprenedoria social està formada per persones que tenen inquietuds davant de nous reptes socials i que proposen solucions innovadores per a resoldre'ls. Utilitzen estratègies empresarials orientades al canvi social, conciliant l'enfocament econòmic amb els reptes socials i ambientals, i mesurant el seu retorn en termes de capital social. L'emprenedoria social parteix de dues idees clau o premisses: l'assumpció que hi ha una sèrie de problemàtiques socioambientals no resoltes a les que es poden donar respostes innovadores, així com la participació basada en motivacions socials i no pas d'afany de lucre. Es tracta d'iniciatives orientades a resoldre una necessitat col·lectiva a partir d'una idea que trenca els patrons establerts i ocasiona un impacte social positiu. Per altra banda, la innovació social representa noves idees, productes, serveis o models que satisfan necessitats socials i que, al mateix temps, creen noves relacions socials o col·laboracions. És una aplicació de la creativitat social que es plasma en noves idees, pràctiques, estratègies i institucions, en un entorn determinat, les quals trenquen amb les ja existents, o les milloren, i fan les societats més justes, democràtiques i sostenibles.

L'emprenedoria social, malgrat la seva clara aposta per la resolució de problemàtiques socioambientals, així com la major o menor orientació a les necessitats humanes i el major o menor compromís amb la comunitat, no es posiciona en relació a la gestió democràtica i participativa. I, per tant, no es posiciona dins de l'àmbit mercantil (competitiu) o l'àmbit social i solidari (cooperatiu).

La gran majoria de models emprenedors són fonamentats en el concepte individual de l'emprenedoria, concebut la persona emprenedora com l'alma mater de la iniciativa i orientant-se fonamentalment a models d'empreses capitalistes. No obstant això, hi ha d'altres models d'emprenedoria col·lectiva orientats a empreses no capitalistes, que entronquen amb la tradició cooperativa i amb la conceptualització de l'Economia Social i Solidària. L'emprenedoria col·lectiva és una manera d'engegar projectes alternatius a la de l'emprenedor individual i que posa en valor la cooperació, la relació entre iguals i la transformació social. L'emprenedoria col·lectiva és entesa com a projectes oberts i integradors, on tots els membres de l'equip impulsor són socis d'igual dret i que, a més, la voluntat de futur és anar sumant les aportacions que puguin fer els futurs integrants del projecte. El tret diferencial d'aquests projectes és el fet col·lectiu enfront de la suma d'individualitat.

El perfil de l'emprenedoria col·lectiva consta de cinc competències i quatre capacitats específiques per a cadascuna d'elles:

- Actitud emprenedora: circumstàncies, motivació per a ser emprenedors, proactivitat i entusiasme, així com iniciativa i impuls.
- Orientació al mercat: comunicació bidireccional, empatia amb els clients, identificació d'oportunitats, així com adaptació de productes i serveis.

- Gestió compartida: organització, treball en equip, relacions interpersonals, així com planificació i control.
- Generació de valor: curiositat, creativitat, capacitat d'innovació, així com pensament crític.
- Lideratge col·lectiu: responsabilitat, compromís, capacitat de consens, així com empatia i generositat.

A la vista de l'anterior, podríem considerar que l'emprenedoria social, entesa com a empenedoria individual des de les formes jurídiques de l'economia capitalista, cal incloure-la en l'àmbit mercantil (competitiu), des d'on pot aproximar-se a l'àmbit social i solidari a través de certes eines com les que hem explicat anteriorment (economia col·laborativa corporativa, economia del bé comú, economia circular i responsabilitat social corporativa). Per altra banda, l'emprenedoria social col·lectiva, entesa com a empenedoria col·lectiva des de les formes jurídiques del cooperativisme, cal incloure-la en l'àmbit social i solidari (cooperatiu). És per aquest motiu que hem volgut mostrar gràficament l'excepcionalitat que representa l'emprenedoria social, que si bé es pot integrar totalment en l'àmbit social i solidari, també pot trobar-se immersa de forma considerable en la meitat clàssica, és a dir, en la zona de l'àmbit mercantil.

5.6 Models de registre i auditoria de l'àmbit social i solidari

Tal i com hem dit anteriorment, l'àmbit social i solidari actua transversalment en totes les fases del cicle econòmic: la gestió dels recursos, la producció, la comercialització, el consum, el sistema financer, la distribució de l'excedent i la circulació monetària. Així mateix, els quatre subàmbits de l'àmbit social i solidari, a part de tenir punts en comú i solapaments, estan relacionats entre ells a través de la intercooperació que puguin crear i/o de la seva participació al mercat social. La intercooperació és el mecanisme de relació entre organitzacions que es proposen des de l'Economia Social i Solidària, en oposició a la tendència a competir i buscar l'interès propi, per tal d'obrir oportunitats de generació d'ingressos i per a fer viables els projectes socioempresarials. Pel que fa al mercat social, és una xarxa estable d'intercanvi de béns i serveis entre iniciatives empresarials, iniciatives comunitàries, consumidors, estalviadors... de l'àmbit social i solidari, de tal manera que entre tots ells cobreixen una part significativa de les seves necessitats fora de l'economia dominant.

Les iniciatives pertanyents a cadascun d'aquests quatre subàmbits han de poder ser identificades mitjançant una sèrie de models de registre i, posteriorment, si ho volen han de poder accedir al mercat social a través d'algun model d'auditoria que en certifiqui la seva idoneïtat.

En base també a l'aproximació a l'Economia Social i Solidària duta a terme a partir de la recerca documental anterior i el treball de camp corresponent, considerem com a més representatius els següents models de registre i auditoria, els quals seran desenvolupats de forma detallada més endavant en aquest estudi:

- Com a model de registre, en qualsevol dels quatre subàmbits, el Pam a Pam.
- Com a model de registre, en el cas de l'economia col·laborativa procomú, l'Estrella Procomú.
- Com a model d'auditoria, en qualsevol dels quatre subàmbits, el Balanç Social.

Si bé aquests tres models seran presentats més endavant, veiem a continuació (*Taula 1*) com els diferents indicadors o paràmetres de cadascun d'ells es poden assimilar a cadascun dels tres eixos vertebradors de l'Economia Social i Solidària, és a dir, la gestió democràtica i participativa, l'orientació a les necessitats humanes i el compromís amb la comunitat. Això ens dóna una idea de la rellevància d'aquestes eines a l'hora d'identificar les iniciatives pertanyents als quatre subàmbits de l'ESS.

	Pam a Pam	Estrella Procomú	Balanç Social
Gestió democràtica i participativa	Transparència Forquilla salarial Equitat de gènere Democràcia interna	Governança	Democràcia Igualtat
Orientació a les necessitats humanes	criteris ecològics i sostenibilitat Gestió de residus Eficiència energètica Desenvolupament personal i professional Finances ètiques	Economia Responsabilitat social	Medi ambient Qualitat laboral Qualitat professional
Compromís amb la comunitat	Proximitat Comerç just Integració social Intercooperació Participació en xarxes Programari lliure	Polítiques coneixement Polítiques tecnològiques	Compromís social

Taula 1: Equivalència dels eixos vertebradors de l'ESS amb els diferents models de registre i auditoria. Elaboració pròpia.

6. AVALUACIÓ DE LES PRINCIPALS INICIATIVES I AGENTS

Abans d'avaluar les principals iniciatives existents en l'àmbit social i solidari, cal tenir en consideració alguns aspectes importants:

- A l'esquema socioeconòmic contemporani presentat anteriorment (*Figura 7*) es parteix de dos pols contraposats: el clàssic del capitalisme i l'holístic de l'Economia Social i Solidària. Permeten identificar clarament agents d'un pol o altre però, al mateix temps, no dibuixen una frontera ben delimitada. Així, per exemple, el fet que una organització tingui format de cooperativa no garanteix que la seva activitat estigui en el marc de l'ESS, o bé l'àmbit públic pot definir unes polítiques públiques que s'articulin més a favor del procomú o més a favor del capital privat.
- La mirada holística i interdisciplinària amb la qual s'ha descrit l'ESS la interconnecta amb altres aproximacions socioeconòmiques que, tot i compartir elements comuns (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes, i compromís amb la comunitat), parteixen de lògiques i orígens diferents. Així com el punt de partida de l'ESS té el seu focus en la transformació transversal dels models de producció, distribució i consum, el procomú no parteix amb una lògica de mercat. Al mateix temps, un marc teòric ampli com el de l'economia col·laborativa, amb un fort lligam al desenvolupament digital, té aproximacions que la interconnecten amb el procomú, amb el cooperativisme i amb el neocapitalisme. Si bé l'economia col·laborativa procomú parteix d'una lògica molt distinta a l'economia col·laborativa corporativa.
- L'espai d'anàlisi d'aquest estudi es situa en un terreny en procés de construcció conceptual i pràctica, on algunes de les iniciatives tenen un caràcter exploratiu, de vegades fins i tot a nivell legal, que requereixen d'observacions detallades per tal d'evitar una mirada estereotipada i poc holística.

Per aquest motiu, a l'hora d'avaluar les diferents iniciatives de l'ESS s'empraran instruments i registres oficials que permetin obtenir dades quantitatives de context, com per exemple el número d'organitzacions d'una determinada tipologia legal, fins a eines que, gràcies als seus indicadors, permetin una anàlisi més acurada i delimitada de cadascuna de les iniciatives. És en aquest punt on el Pam a Pam, l'Estrella Procomú i el Balanç Social, eines complementàries i d'orígens i lògiques diferents, permeten tenir una mirada holística sobre el progrés de les alternatives socioeconòmiques, basades en l'Economia Social i Solidària i el procomú. D'aquesta manera, s'obté des de la identificació d'iniciatives amb un vessant més socioempresarial a incitatives de caràcter sociocomunitari, amb una perspectiva àmplia però, alhora, amb uns criteris d'avaluació ben definits. També s'han inclòs en aquest apartat un seguit de mapatges realitzats en els darrers anys per diferents agents que, sovint donen una visió complementària o més detallada d'algun dels aspectes que configuren l'esquema d'anàlisi i que interactuen amb les tres eines escollides (el Pam a Pam, l'Estrella Procomú i el Balanç Social).

Finalment, es presentaran també els agents més representatius al territori, tant a nivell d'entitats, organitzacions i eines com a nivell de programes de formació.

6.1 Iniciatives de la vessant socioempresarial segons registres oficials

El primer anàlisi dut a terme per a avaluar les diferents iniciatives socioeconòmiques de l'àmbit social i solidari, en la seva vessant socioempresarial, s'ha basat en registres oficials, com per exemple, i entre d'altres, el Registre General de Cooperatives, el Registre Administratiu de Societats Laborals, la base de dades SABÍ o la base de dades CAMERDATA, així com un anàlisi dut a terme pel programa Aracoop del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya i la base de dades generada per aquest propi Departament en relació al projecte d'Ateneus Cooperatius.

6.1.1 Anàlisi per tipologia d'iniciatives socioempresarials

En primer lloc hem procedit a realitzar un estudi comparatiu entre el número i la tipologia d'iniciatives socioempresarials existents a la ciutat de Barcelona i a Catalunya com a conjunt (en el cas de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, no existeixen dades registrades que aportin la informació comparada en aquest anàlisi). Les fonts d'informació i els resultats obtinguts han estat els següents:

- **Font d'informació 1.**

- Segons l'estudi "*L'Economia Social i Solidària a Barcelona. Les altres economies s'obren pas a la ciutat*", d'Anna Fernández i Ivan Miró, a la ciutat de Barcelona, segons dades del 2015 i sense tenir en consideració el subàmbit que representa l'economia col·laborativa procomú, existeixen 4.718 iniciatives de l'àmbit de l'Economia Social i Solidària, representant la vessant socioempresarial un 2,8% del total d'empreses de la ciutat. S'estima que totes elles generen al voltant del 8% del total de l'ocupació de la ciutat i el 7% del PIB d'aquesta. D'aquests 4.718 iniciatives, el 50,9% correspon a entitats del tercer sector social (2.400 entitats), el 25,4% a societats laborals (1.197 societats laborals), el 18,2% a cooperatives (667 de treball associat, 67 de serveis, 31 de consum, 19 d'ensenyament...) i el 5,5% a iniciatives d'economies comunitàries (21 plataformes de gestió ciutadana, 59 grups de consum agroecològic, 13 mercats d'intercanvi, 21 bancs de temps, 15 horts urbans, 20 horts comunitaris...). En definitiva, a la ciutat de Barcelona el 94,5% correspon a iniciatives del subàmbit de l'Economia Social i Solidària, en la seva vessant socioempresarial, mentre que el 5,5% restant correspon a iniciatives del subàmbit de l'Economia Social i Solidària, en la seva vessant sociocomunitària, i del subàmbit de l'economia reproductiva.
- El propi estudi analitzat indica que existeix una dificultat important a l'hora d'accedir a les dades de l'Economia Social i Solidària barcelonina. Respecte als seus sector,s, no existeixen dades quantitatives suficientment homogènies. També és complex analitzar el seu impacte a la ciutat per la

manca de dades relatives a resultats econòmics, a la qualitat de l'ocupació o al gènere de les persones treballadores.

- Per les dificultats d'obtenir informació desagregada i homogènia de tots els sectors, l'aproximació quantitativa a cada sector en l'estudi analitzat va ser treballada des de diferents vies: en el cas de les cooperatives, la font és la Direcció General d'Economia Cooperativa de la Generalitat de Catalunya, a partir del Registre de Cooperatives de Barcelona, una vegada actualitzades les empreses desqualificades; pel que fa a les cooperatives de consum, ensenyament i d'iniciativa social, la font és també la FCCUC, la FECEC i la Sectorial d'Iniciativa Social de la FCTC; quan a les cooperatives d'habitatge, les dades són d'Habitatge de l'Ajuntament de Barcelona; respecte a les dades referents a societats laborals, la font és el Gabinet Tècnic de la Direcció General d'Economia Cooperativa de la Generalitat de Catalunya; pel que fa a les empreses d'inserció i centres especials de treball, la font és el Departament d'Empresa i Ocupació; pel que fa a mutualitats de previsió social, la font és la Direcció General de Política Financera, Assegurances i Tresor de la Generalitat de Catalunya i la Federació de Mutualitats; pel que fa a les dades del tercer sector social, són de l'Observatori del Tercer Sector Social.

- **Font d'informació 2.**

- Segons un anàlisi dut a terme el mes de maig del 2017 pel programa Aracoop del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya, a Catalunya hi ha un total de 9.485 entitats vinculades a la vessant socioempresarial de l'Economia Social i Solidària, amb un total de 183.978 treballadors implicats. D'aquestes 9.485 entitats, 4.024 corresponen a cooperatives, 2.378 a associacions, 1.281 a fundacions, 818 a societats laborals, 752 a societats agràries de transformació, 205 a centres especials de treball, 58 a empreses d'inserció, 54 a mutualitats de previsió social i 36 a confraries de pescadors. D'entre les cooperatives, el 75% correspon a cooperatives de treball associat, el 11% a agràries, el 5,4% de serveis, el 3,1% de consumidors i usuaris, el 2,1% d'ensenyament, el 2,0% d'habitatge, el 1,2% de segon grau...
- Les fonts registrals emprades en aquest anàlisi també són diverses: registres dels Departaments de la Generalitat (Cooperatives, Societats Laborals, Centres Especials de Treball, Empreses d'Inserció de TSF, Associacions i Fundacions de JUS, SAT i Confraries d'ARP i Mutualitats de VEH), Observatori del Treball i Model Productiu, i Idescat.

En definitiva, tant en el cas de la font d'informació 1 com en la 2, el llistat de referències registrals i documentals emprades per a la seva elaboració ha estat més que considerable, fet que no fa més que corroborar la complexitat associada a la quantificació d'aquest àmbit d'estudi.

Comparant les dues fonts d'informació anteriors (*Taula 2*) en base a les diferents tipologies de formes jurídiques dins del subàmbit de l'Economia Social i Solidària en la seva vessant sociempresarial (tercer sector social, societats laborals, cooperatives, societats agràries, centres especials de treball, empreses d'inserció, mutualitats de previsió social i confraries de pescadors), resulta el següent:

	Barcelona Font d'informació 1	Catalunya Font d'informació 2
Iniciatives	4.718	9.485
Tercer sector social	2.400	3.659
Societats laborals	1.197	818
Cooperatives	861	4.024
Societats agràries	no disponible	752
Centres especials de treball	48	205
Empreses d'inserció	20	58
Mutualitats de previsió social	17	54
Confraries de pescadors	no disponible	36

Taula 2: Comparativa del nombre d'iniciatives de l'àmbit social i solidari en la seva vessant socioempresarial. Elaboració pròpia.

Tal i com es pot observar (*Taula 2*), la ciutat de Barcelona acull aproximadament la meitat de les iniciatives d'Economia Social i Solidària, en la seva vessant sociempresarial, existents a Catalunya. Pel que fa al nombre de cooperatives, Barcelona acull poc més d'una cinquena part del total de cooperatives catalanes. En el cas de la quantificació de les societats laborals, es detecta certa incongruència: el nombre de societats laborals a Barcelona (1.197) és superior al nombre existent a la totalitat de Catalunya (818). Si bé la font d'informació de les dades de Barcelona és del 2015 i la de Catalunya és del 2017, la diferència existent considerem que no té tant el seu origen en la diferent anualitat de la mesura com en la pròpia complexitat que representa tenir accés a dades actualitzades de societats laborals actives. Per altra banda, en el cas del tercer sector social, la ciutat de Barcelona acull aproximadament tres cinquenes parts del total d'iniciatives del tercer sector social existents a Catalunya. Per últim, i pel que fa a la resta de formes jurídiques comparables, la seva representativitat tant a Barcelona com al conjunt de Catalunya és relativament petita.

6.1.2 Anàlisi per municipis

Per altra banda, hem procedit també a realitzar un estudi comparatiu entre el número i la tipologia d'iniciatives socioempresarials existents a cadascun dels 36 municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (*Taula 3*), partint de les següents fonts d'informació:

- **Font d'informació 3.** Les dades obtingudes corresponen a una explotació de la base de dades CAMERDATA duta a terme durant el mes de novembre del 2017. Aquesta font d'informació ens ha permès quantificar el nombre de cooperatives, associacions i altres tipus d'entitats de caràcter legal no definit, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. No ens ha permès discernir entre les diferents tipologies de cooperatives.
- **Font d'informació 4.** Correspon a l'estudi *"Economies socials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Pràctiques i polítiques de suport a l'economia solidària, cooperativa i col·laborativa"*, de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, i de La Ciutat Invisible. Aquest estudi ens ha permès quantificar el nombre de cooperatives i societats laborals a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. La informació recavada en aquest estudi va ser obtinguda l'any 2016 a través del Registre General de Cooperatives, el Registre Administratiu de Societats Laborals, la Generalitat de Catalunya i la base de dades SABI. A diferència de la font d'informació 3, aquesta font sí que discerneix entre les diferents tipologies de cooperatives.
- **Font d'informació 5.** Des del del Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya s'han fomentat la creació territorial d'una sèrie d'Ateneus Cooperatius que donin resposta a la necessitat de difondre, promoure i donar suport a les iniciatives de l'àmbit social i solidari. En total han estat 10 Ateneus diferents durant la primera convocatòria: Alt Pirineu i Aran, Coòpolis Barcelona, Barcelonès Nord, Baix Llobregat, CoopCamp Tarragona, Catalunya Central, Terres Gironines, Maresme, Terres de l'Ebre i Vallès Occidental. En particular, una de les tasques duta a terme ha estat precisament l'elaboració d'uns mapatges que identifiquin el nombre i la caracterització de les diferents cooperatives i societats laborals existents al territori, incloent en la mesura del possible les entitats del tercer sector social. És a dir, uns mapatges basats sobretot en el subàmbit de l'Economia Social i Solidària en la seva vessant socioempresarial. Aquesta proposta, deixa però sense avaluar un conjunt d'iniciatives de l'àmbit social i solidari, en particular les dels subàmbits de l'Economia Social i Solidària en la seva vessant sociocomunitària, de l'economia reproductiva i de l'economia col·laborativa procomú. En el present estudi es consideraran els resultats d'aquest mapatge, datats a finals del 2017, particularitzant en el cas de les formes jurídiques de les cooperatives i les societats laborals.

	Àrea metropolitana						
	Font d'informació 3			Font d'informació 4		Font d'informació 5	
	Coop.	Assoc.	Altres	Coop.	Soc.Laboral	Coop.	Soc.Laboral
Badalona	67	175	2	45	31	67	202
Badia del Vallès	2	6	0	0	1	3	7
Barberà del Vallès	19	14	1	14	13	23	56
Barcelona	922	5.872	416	572	258	955	1.795
Begues	0	3	0	1	1	1	5
Castellbisbal	3	10	1	5	7	7	20
Castelldefels	19	82	1	13	10	22	42
Cerdanyola del Vallès	13	70	6	9	6	17	59
Cervelló	2	2	0	3	0	3	3
Corbera de Llobregat	1	8	0	0	3	4	11
Cornellà de Llobregat	38	76	8	21	15	35	98
Esplugues de Llobregat	18	40	2	1	5	21	37
Gavà	15	31	2	9	3	20	44
Hospitalet de Llobregat	103	205	13	11	0	108	217
Molins de Rei	17	28	0	11	2	16	29
Montcada i Reixac	19	18	1	0	3	26	34
Montgat	3	2	0	64	34	4	10
Pallejà	5	6	0	9	5	6	13
Palma de Cervelló	0	2	0	19	10	1	5
Papiol, El	3	4	0	3	3	2	14
Prat de Llobregat	23	56	2	3	2	26	45
Ripollet	17	32	3	14	4	18	54
St. Adrià de Besòs	18	38	0	9	4	21	32
St. Andreu de la Barca	14	10	0	8	2	17	34
St. Boi de Llobregat	35	57	0	20	4	30	64
St. Climent de Llobregat	0	2	0	1	0	1	2
St. Cugat del Vallès	30	123	16	21	15	45	75
St. Feliu de Llobregat	11	40	2	11	6	17	38
St. Joan Despí	12	24	2	8	5	11	33

St. Just Desvern	8	16	2	3	0	8	11
St. Vicenç dels Horts	5	16	3	4	9	6	27
Sta. Coloma de Cervelló	2	7	0	3	2	5	8
Sta. Coloma de Gramanet	29	53	2	15	6	33	54
Tiana	1	8	1	0	1	2	2
Torrelles de Llobregat	1	4	0	1	0	1	3
Viladecans	16	31	3	15	6	35	60
Total	1.486	7.171	489	947	476	1.617	3.243

*Taula 3. Iniciatives d'Economia Social i Solidària en la seva vessant socioempresarial.
Elaboració pròpia.*

Abans d'analitzar aquesta informació, val a dir que durant l'elaboració de l'estudi corresponent a la font d'informació 4, es va procedir al creuament del nombre de cooperatives i societats dels registres de la Generalitat (1.631 cooperatives i 2.205 societats laborals) amb el de la base de dades SABI (957 cooperatives i 813 societats laborals). El filtratge que representa aquesta última base de dades dona lloc a un nombre de cooperatives i societats laborals que és un 58,7% i un 36,9% de l'obtingut a través del registre de la Generalitat. Si bé el creuament d'aquestes dades va reduir considerablement el nombre final de les dades obtingudes, la possibilitat d'obtenir una base de dades actualitzada i amb informació complementària va justificar aquest creuament i, per tant, la utilització de les dades obtingudes a través de SABI. Segons aquesta base de dades, de les 957 cooperatives existents a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, 947 d'elles estaven actives i 10 inactives. En el cas de les 813 societats laborals, 476 estaven actives i 337 inactives.

Tal i com es pot observar (*Taula 3*), el nombre de cooperatives segons la font d'informació 3 és de 1.486, disminuint fins a les 947 en el cas de la font d'informació 4. Si bé la font d'informació 3 és del 2017 i la 4 és del 2016, la diferència existent considerem que no té tant el seu origen en la diferent anualitat de la mesura com en la pròpia complexitat que representa tenir accés a dades actualitzades de cooperatives actives. Arribats a aquest punt, i recuperant l'explicació del paràgraf anterior, ens adonem que si la font d'informació 4 no hagués realitzat el creuament de les dades registrals de la Generalitat amb les de la base de dades SABI, el nombre total de cooperatives que s'hagués considerat hauria estat de 1.631, xifra molt similar a les 1.486 cooperatives de la font d'informació 3. Dit això, i si realitzem ara la comparativa amb les dades recentment obtingudes a través la font d'informació 5, de finals del 2017, veiem com les 1.617 cooperatives d'aquesta font coincideixen molt aproximadament amb les dades anteriors, tenint però en compte l'observació feta en el cas de la font d'informació 4.

Així mateix, i tal i com es pot observar (*Taula 3*), el nombre de societats laborals segons la font d'informació 4 és de 476, xifra molt inferior a la recentment obtinguda a través de la font d'informació 5, que és de 3.243. Al igual que en el cas anterior, ens adonem que si la

no hagués realitzat el creuament de les dades registrals de la Generalitat amb les de la base de dades SABI en el cas de la font d'informació 4, el nombre total de societats que s'hagués considerat hauria estat de 2.205, xifra també inferior però no tan allunyada de les 3.243 obtingudes amb la font d'informació 5.

En el cas de les associacions, i donat que l'única font d'informació que aporta dades a nivell municipal és la 3, no s'ha pogut dur a terme aquest anàlisi comparatiu.

En qualsevol cas, i sense entrar en detall a l'hora d'analitzar les diferències existents entre els diferents municipis, podem observar una certa (o considerable) dispersió dels resultats obtinguts en funció de la font d'informació utilitzada, tant a nivell de cooperatives com sobretot a nivell de societats laborals.

A continuació (*Figura 8*) es presenta la distribució geogràfica de les cooperatives, societats laborals i d'altres tipus d'entitats no definits, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona i segons la font d'informació 3.

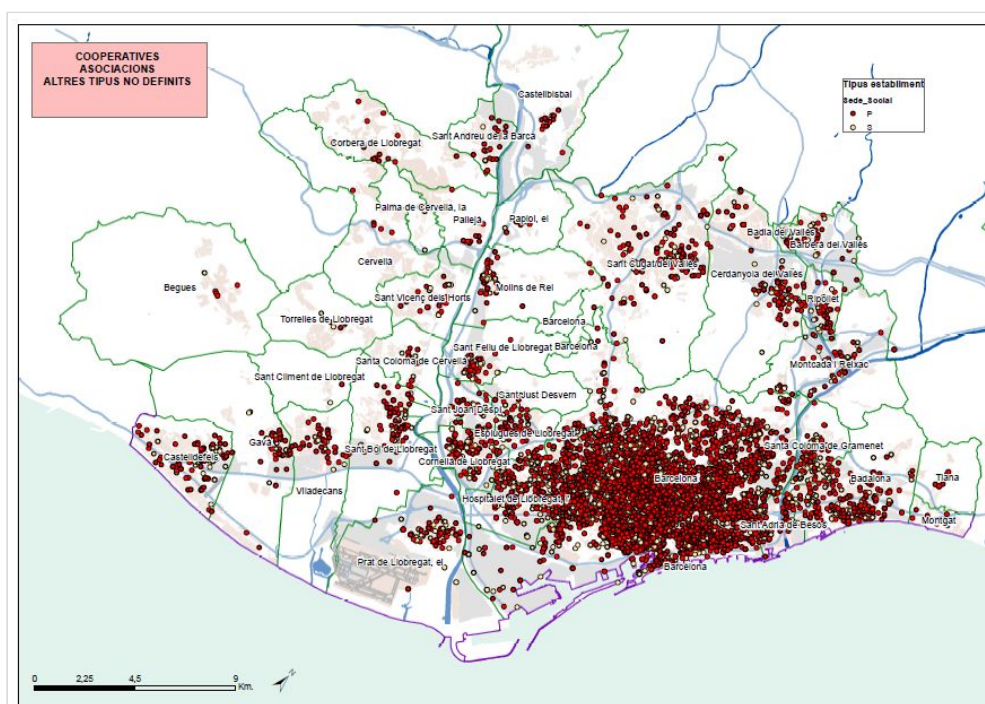

Figura 8: Visualització de l'explotació de la base de dades CAMERDATA, del mes de novembre del 2017.

Font: CAMERDATA.

6.1.3 Anàlisi per tipologia de cooperatives

Per últim, hem procedit també a realitzar un estudi comparatiu entre les diferents tipologies de cooperatives existents tant a al ciutat de Barcelona com a la seva àrea metropolitana i al conjunt de Catalunya (*Taula 4*). Per a fer-ho, s'han tingut en consideració les fonts d'informació 1, 4 i 2 respectivament.

	Barcelona Font d'informació 1	Àrea metropolitana Barcelona Font d'informació 4	Catalunya Font d'informació 2
Agràries	0,2%	1,4%	11,0%
Consumidors i usuaris	3,6%	3,1%	3,1%
Ensenyament	2,2%	3,7%	2,1%
Habitatges	4,0%	1,6%	2,0%
Serveis	7,8%	8,9%	5,4%
Treball associat	77,5%	76,9%	75,0%
Segon grau	2,0%	1,5%	1,2%
Altres	2,7%	2,8%	1,2%

Taula 4. Distribució porcentual de cooperatives segons la tipologia.
Elaboració pròpia.

Tal i com es pot observar a la taula anterior (Taula 4), tant a nivell de la ciutat de Barcelona com de la seva àrea metropolitana i a nivell de Catalunya, aproximadament les tres quartes parts de les cooperatives són de treball associat. La resta de percentatges són bastant similars en els tres àmbits escalars, amb la principal diferència en el cas de les cooperatives agràries, que a nivell català arriben a l'11,0% mentre que a Barcelona i l'àrea metropolitana estan entorn a l'1%. Una altra diferència rellevant té lloc en el cas de les cooperatives de serveis, que al conjunt de Catalunya representen el 5,4% de les cooperatives, augmentant fins a aproximadament el 8% en el cas de Barcelona i la seva àrea metropolitana. I per últim, destaca el cas de les cooperatives d'habitatges, que a la ciutat de Barcelona representen el 4% mentre que als altres dos àmbits disminueixen fins a un promig de l'1,8%.

6.2. Iniciatives segons models de registre i auditoria i d'altres mapatges

El segon anàlisi dut a terme per a avaluar les iniciatives socioeconòmiques existents en l'àmbit social i solidari (ja sigui la vessant socioempresarial o sociocomunitària, com l'economia reproductiva o l'economia col·laborativa procomú) s'ha basat en els tres models de registre i auditoria anteriorment mencionats (el Pam a Pam, l'Estrella Procomú i el Balanç Social) i d'altres mapatges existents.

6.2.1 Pam a Pam

El Pam a Pam és el mapa col·laboratiu de l'economia solidària de Catalunya. Neix el 2012 com una prova pilot a la ciutat de Barcelona, fent-se el desembre del 2014 el llançament a tot el territori català. El juny del 2017, després d'un procés d'un any de revisió, se'n va treure una nova versió fruit de les reflexions conjuntes de la comunitat i la voluntat d'incloure els debats actuals de l'Economia Social i Solidària a Catalunya. El Pam a Pam ha esdevingut, a més d'una eina que dóna visibilitat a les iniciatives d'Economia Social i Solidària a Catalunya, un procés de formació i activisme ciutadà, i una eina d'articulació i

construcció de mercat social, ja que en el mateix procés de mapatge es detecta la densitat i varietat d'iniciatives en un territori i es promou l'articulació entre elles. Aquest fet l'ha convertit en una de les eines estratègiques en la constitució de xarxes locals d'Economia Social i Solidària.

L'actual qüestionari de criteris Pam a Pam consta de 15 preguntes, que es corresponen amb 15 criteris, organitzats en quatre blocs: informació bàsica, impacte social, impacte ambiental i organització i treball. Segons les respostes a cada pregunta, la persona qui fa l'entrevista (xinxeta) decideix si cada criteri es compleix o no, i en quin grau. Un cop feta l'entrevista, la xinxeta puja el qüestionari a la pàgina web i, si es compleixen més de la meitat de criteris, la iniciativa apareix publicada al mapa.

Els criteris Pam a Pam són els següents (*Figura 9*): proximitat, comercialització justa, transparència, integració social, intercooperació, participació en xarxes, finances ètiques, criteris ecològics i sostenibilitat, gestió de residus, eficiència energètica, forquilla salarial, desenvolupament personal i professional, equitat de gènere, democràcia interna i programari lliure.

Figura 9: Criteris d'avaluació del mapa de l'Economia Social i Solidària de Catalunya.

Font: Pam a Pam.

La voluntat del projecte es donar a conèixer totes aquelles alternatives de consum vinculades a l'ESS a Catalunya d'una manera efectiva i que influeixi en els hàbits de consum diaris de la ciutadania. Per aquest motiu, des de l'any 2015, el Pam a Pam disposa també d'una aplicació mòbil que en millora la seva usabilitat. Fins a data d'avui, al voltant de cinc-centes organitzacions han estat registrades al mapa per part de les xinxetes. Existeixen agrupacions de persones voluntàries a diferents ciutats de Catalunya (Barcelona, Tarragona, Granollers, Girona...), al mateix temps que diferents xarxes locals d'ESS (Sants, Mataró, Sant Cugat del Vallès...) utilitzen el mapa de Pam a Pam per a donar-se visibilitat. La pàgina web d'aquesta font de registre s'ha tot just renovat el passat mes de setembre del 2017.

Actualment, a nivell de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, es troben vinculades al mapa de l'Economia Social i Solidària Pam a Pam un total de 342 iniciatives que cobreixen diferents sectors d'activitats (*Taula 5*), sent l'àmbit de l'alimentació el més rellevant.

Sector d'activitat	
Alimentació	21,1%
Cultura i oci	12,4%
Educació i recerca	11,1%
Espais i xarxes	8,4%
Salut i cures	8,4%
Tèxtil	7,8%
Assessorament	6,4%
Comunicació	5,8%
Habitatge i gestió	4,4%
Indústria i altres productes manufacturats	4,0%
Restauració	3,5%
Tecnologia i electrònica	2,7%
Finançament i Moneda Social	1,8%
Logística	1,5%
Subministraments	0,7%

Taula 5: Percentatge d'iniciatives de l'Àrea Metropolitana de Barcelona presents al Pam a Pam per sector d'activitat. Elaboració pròpia.

En relació a la distribució territorial (*Taula 6*), de les 342 iniciatives de l'AMB, 299 (87,4 %) es troben a la ciutat de Barcelona.

Municipi	Número d'iniciatives
Badalona	2
Badia del Vallès	0
Barbarà del Vallès	0
Barcelona	299
Begues	0
Castellbisbal	0
Castelldefels	1
Cerdanyola del Vallès	0
Cervelló	0
Corbera de Llobregat	0
Cornellà de Llobregat	2
El Papiol	0

El Prat de Llobregat	5
Esplugues de Llobregat	0
Gavà	0
L'Hospitalet de Llobregat	4
La Palma de Cervelló	0
Molins de Rei	0
Moncada i Reixac	1
Mongat	1
Pallejà	0
Ripollet	0
Sant Adrià del Besos	1
Sant Andreu de la Barca	0
Sant Boi de Llobregat	1
Sant Climent de Llobregat	0
Sant Cugat del Vallès	6
Sant Feliu de Llobregat	0
Sant Joan Despí	0
Sant Just Desvern	0
Sant Vicenç dels Horts	0
Santa Coloma de Cervelló	0
Santa Coloma de Gramanet	19
Tiana	0
Torroelles de Llobregat	0
Viladecans	0
Total	342

Taula 6 : Distribució per municipis de les iniciatives de l'Àrea Metropolitana de Barcelona presents al Pam a Pam.
Elaboració pròpia.

En relació als criteris de l'ESS avaluats pel Pam a Pam (*Figura 10*), les iniciatives de l'AMB presents al mapeig tenen com a aspecte més destacat l'equilibri en la forquilla salarial de les persones que formen part de cadascuna de les iniciatives (76 %) i l'ús de finances ètiques esdevé el criteri amb menys acompliment (25 %).

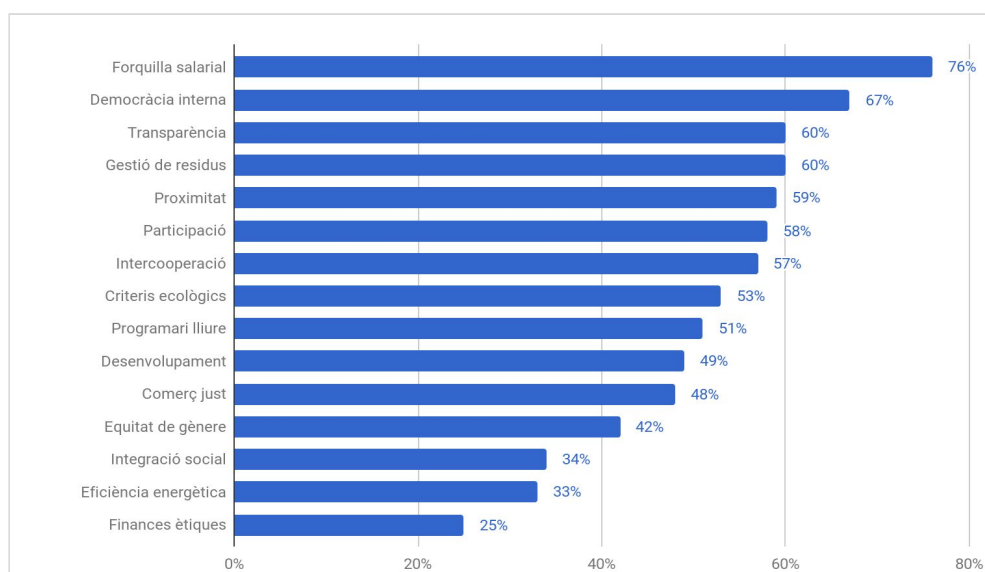

Figura 10: Percentatge d'acompliment dels criteris del Pam a Pam de les iniciatives de l'Àrea Metropolitana de Barcelona de les iniciatives presents al Pam a Pam. Elaboració pròpia.

Cal fer notar que el compliment d'un criteri s'estableix a partir de l'assoliment d'un percentatge, sigui el que sigui, ja que el punt de partida de cada indicador és discriminatori (la iniciativa forma part o no de l'ESS) i les diferents gradacions en determinen el nivell d'excel·lència.

6.2.2 Estrella Procomú

El marc analític de l'Estrella Procomú parteix de la revisió crítica de les plataformes tecnològiques que ofereix l'enllaçament de dues aproximacions teòriques: la dels comuns digitals (digital commons) i la de l'Economia Social i Solidària, situant un nou marc conceptual: el cooperativisme de plataforma.

Amb l'Estrella Procomú es pretén identificar si les plataformes digitals es situen en la promoció d'un model econòmic en base a la col·laboració procomú o bé al d'un model Unicorn (Taula 7). Un primer filtratge l'ofereix el tipus d'entitat que articula la plataforma (pimes o cooperatives, en contraposició a les multinacionals), el tipus de tecnologia (programari lliure i replicable, en contraposició al programari propietari), i la política de dades i coneixement (dades lliures, en contraposició a dades tancades).

	Open Commons	Unicorn	Platform cooperativism
Tipus d'entitat (governança i aproximació economia)	Fundacions, amb sistemes de participació Comunitats	Multinacionals	PIMEs & cooperatives
Tipus de tecnologia	Programari lliure (replicable)	Programari propietari	Programari lliure (replicable)
Política de dades i coneixement	Dades obertes Llicències lliures (p.e. Creative Commons) Coneixement obert	Dades tancades Copyright	Depèn
Responsabilitat social	Economia circular, impacte mediambiental i política de gènere activa	Denúncies de discriminació de gènere	Economia circular, responsabilitat impacte mediambiental i polítiques de gènere

Taula 7: Tipologies de plataformes digitals.

Font: Mayo Fuster.

En base a aquesta aproximació conceptual, l'Estrella Procomú es centra en l'anàlisi de cinc aspectes de la plataforma i l'organització que la promou (*Figura 11*):

- Governança. La participació democràtica en la governança. En aquest cas, les cooperatives, les fundacions o les petites i mitjanes empreses promouen espais de decisió més horitzontals. Al mateix temps, la plataforma digital promou la participació oberta a qualsevol persona que ho desitgi.
- Model econòmic. L'objectiu principal de l'organització no ha de centrar-se en el lucre com a model econòmic. La transparència de l'activitat econòmica permet identificar els projectes vinculats a l'economia col·laborativa procomú.
- Polítiques de coneixement. Les polítiques de coneixement basades en les llicències obertes i reutilitzables, així com l'ús obert de les dades de la plataforma.
- Polítiques tecnològiques. Les polítiques tecnològiques fomentades en la utilització de programari lliure i les arquitectures descentralitzades.
- Responsabilitat social. Responsabilitat social que permet la inclusió de col·lectius amb risc d'exclusió social, polítiques de gènere i respecte per l'impacte ambiental que la plataforma genera.

Figura 11: Esquema de l'Estrella de qualitats Procomú.

Font: Dimmons.

Fins a data d'avui, s'ha completat un primer anàlisi de 10 casos d'economia col·laborativa procomú de la ciutat de Barcelona (El Recetario, Smart IB, Goteo, Katuma, Bancs del temps, Freesound, XOBB, Ereuse, Sentillo i Pam a Pam) amb un alt grau d'acompliment de totes les seves dimensions (Taula 8). Tot i així, com mostra la taula, no hi cap dels casos que compleixi amb excel·lència tots els paràmetres d'anàlisi.

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Economia	Sense ànim de lucre	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
	Transparència	Taronja	Taronja	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
Responsabilitat social	Inclusió	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
	Consciència ecològica	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
Coneixement	Copyleft	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
	Open data	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
Tecnologia	FLOSS	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
	Decentralizada	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
Governança	Cooperativa	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd
	Participació oberta	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd	Verd

Taula 8: Nivell d'acompliment (verd=alt, taronja=mig, vermell=baix) de les dimensions de l'economia col·laborativa procomú. Casos d'anàlisi: 1.El Recetario, 2.Smart IB, 3.Goteo, 4.Katuma, 5.Bancs del temps, 6.Freesound, 7.XOBB, 8.Ereuse, 9.Sentillo i 10.Pam a Pam).

Font: Mayo Fuster i Ricard Espelt.

Un altre aspecte rellevant d'aquesta investigació inicial de 10 casos és el fet que molts dels casos analitzats es situen en un estadi inicial d'evolució (*Figura 12*). Per tant, ens trobem en un període exploratiu, especialment en relació als models de sostenibilitat.

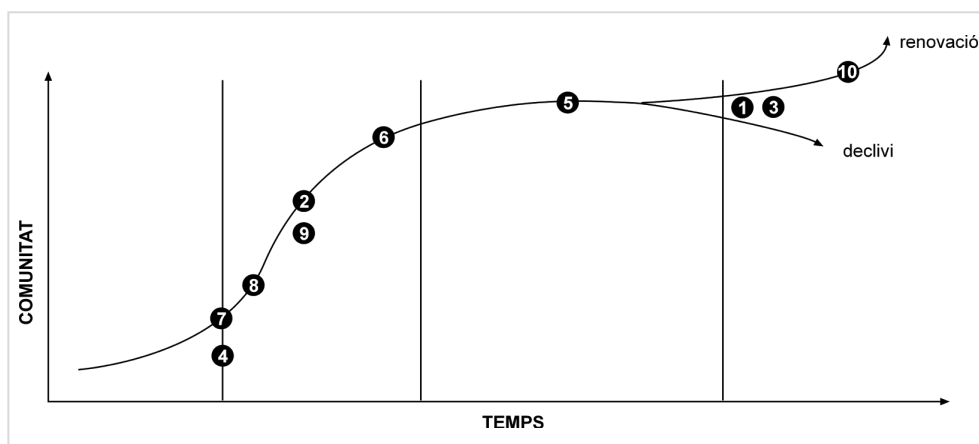

Figura 12: Gra d'evolució dels 10 casos d'anàlisi d'Economia Col·laborativa Procomú (1.El Recetario, 2.Smart IB, 3.Goteo, 4.Katuma, 5.Bancs del temps, 6.Freesound, 7.XOBB, 8.Ereuse, 9.Sentillo i 10.Pam a Pam).

Font: Mayo Fuster i Ricard Espelt.

Actualment, el grup de recerca Dimmons està realitzant una investigació que amplia el número de casos a 100, que serà publicada durant l'any 2018.

6.2.3 Balanç Social

El Balanç Social és un altre instrument, en aquest cas d'autodiagnòstic, desenvolupat per la XES l'any 2007 que, a través d'una eina informàtica, permet avaluar la rendició de comptes i mesura d'impacte social, ambiental i de bon govern de les entitats que el realitzen. Amb tot això s'obté de forma automàtica l'informe de Balanç Social (el document en què les empreses descriuen i mesuren les seves aportacions socials, laborals, professionals i ecològiques fetes per al llarg d'un exercici). Les organitzacions que l'executen poden fer servir els resultats per a millorar internament i, alhora, permet tenir dades agregades dels estàndards ètics de l'Economia Solidària i el Mercat Social (*Figura 13*). El Balanç Social avalua de forma sistemàtica, objectiva i periòdica sis grans característiques de tota empresa o entitat que vulgui ser socialment responsable: la democràcia, la igualtat, el compromís ambiental, el compromís social, la qualitat laboral i la qualitat professional. Al mateix temps, l'instrument ofereix unes taules d'equivalències tècniques que permeten valorar el compliment dels indicadors proposats per la Global Reporting Initiative, una organització internacional independent que ajuda les empreses, governs i altres organitzacions a comprendre i comunicar l'impacte de les empreses en temes crítics de sostenibilitat com el canvi climàtic, els drets humans, la corrupció i molts altres.

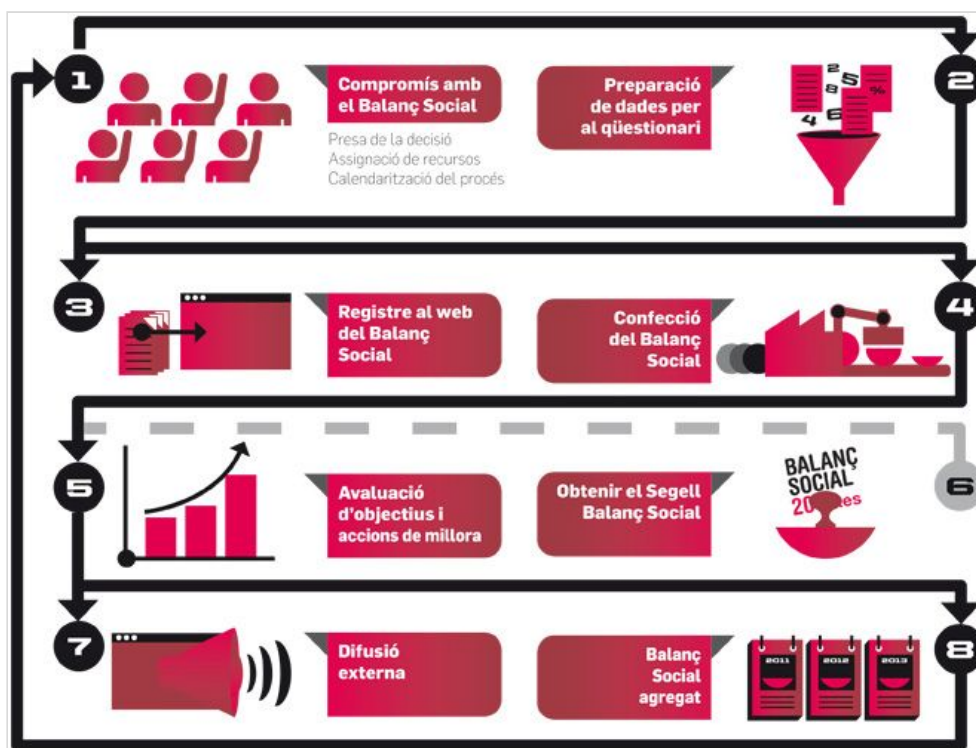

Figura 13: Esquema del Balanç Social. Font: Pàgina web del Balanç Social.

El Balanç Social és la base per a la realització de l'Informe del Mercat Social a Catalunya (Figura 14) que té per objectiu desenvolupar quatre línies de treball: consolidar una metodologia de recollida i sistematització de dades sobre mercat social; generar un espai de debat en relació amb els temes rellevants al voltant del concepte i la pràctica del Mercat Social i l'ESS; recopilar i mantenir un sistema de registre i de comptabilitat agregada del sector de l'ESS; i generar una eina per a donar visibilitat a l'ESS, especialment en el seu component territorial (estat de les xarxes locals) i sectorial (estat de les xarxes sectorials), així com als impactes socials i ambientals positius de l'ESS en contraposició a l'economia convencional.

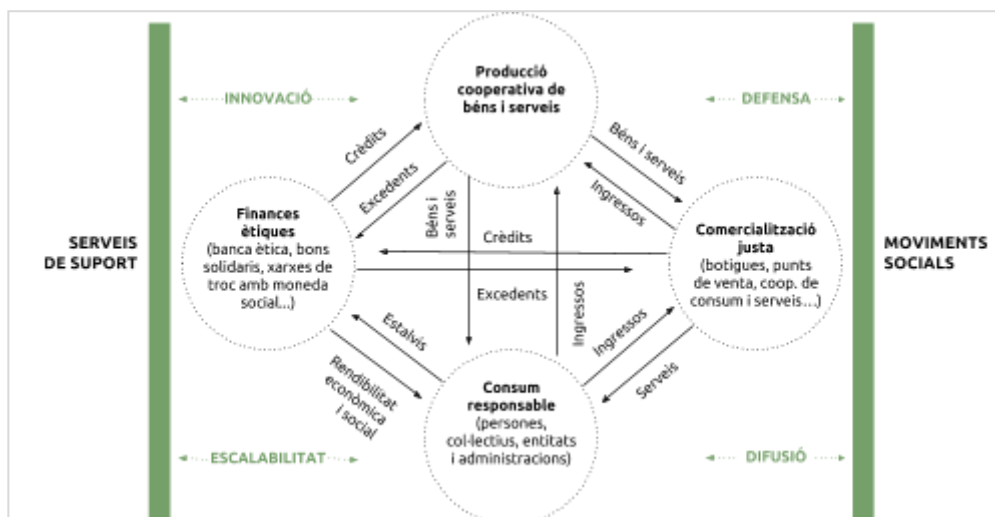

Figura 14: Esquema de Mercat Social amb nodes i fluxos. Autor: Jordi Garcia. Font: Informe Mercat Social 2016.

La tendència positiva del número d'organitzacions que han fet el Balanç Social en el període 2007-20165 (*Figura 15*) mostra el creixent interès que el desenvolupament de l'ESS a Catalunya té per al consum de la ciutadania, en general, i pel teixit productiu, en concret, que observa una quota de mercat i un espai d'ocupació creixent.

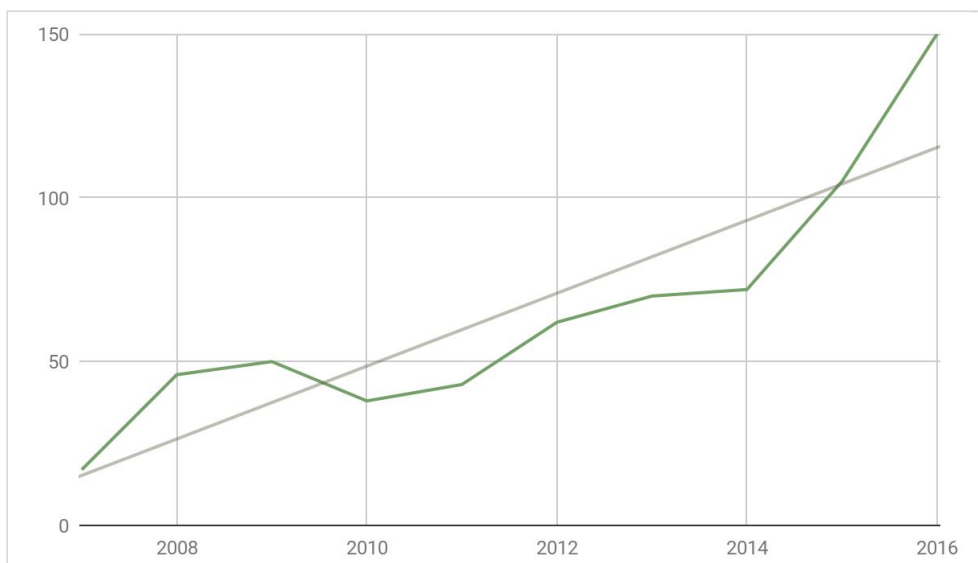

Figura 15. Número d'organitzacions que han fet el Balanç Social (2007-2016).

Font: Informe Mercat Social 2016. Elaboració pròpia.

Veiem a continuació l'evolució del número d'organitzacions que han fet el Balanç Social segons forma jurídica (*Figura 16*), la participació de l'any 2016 segons forma jurídica desglossada (*Figura 17*), així com la participació de l'any 2016 segons sector d'activitat (*Figura 18*).

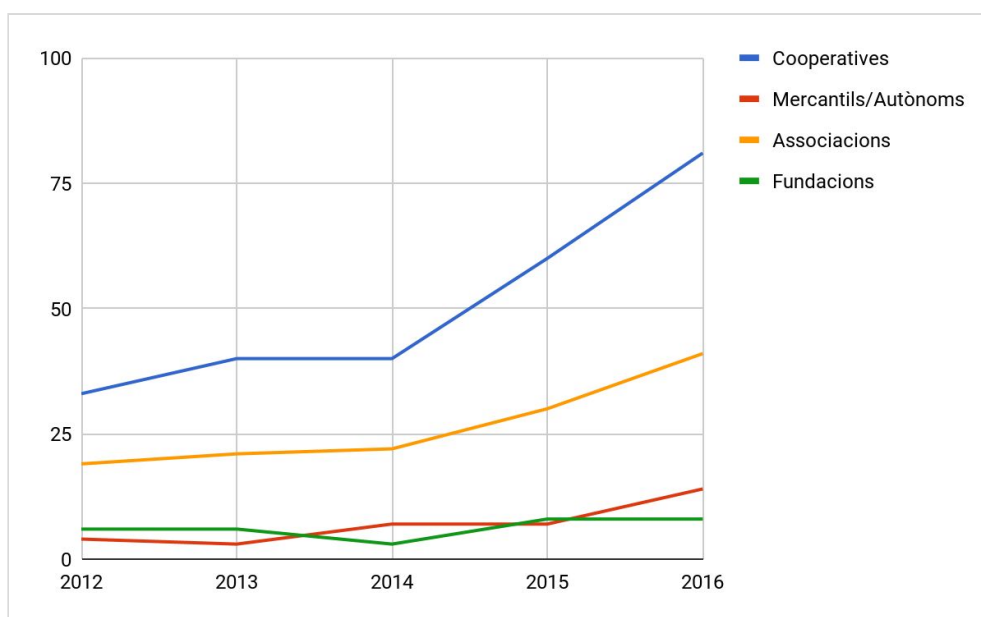

Figura 16: Número d'organitzacions que han fet el Balanç Social, segons forma jurídica.

Font: Balanç Social 2016. Elaboració pròpia.

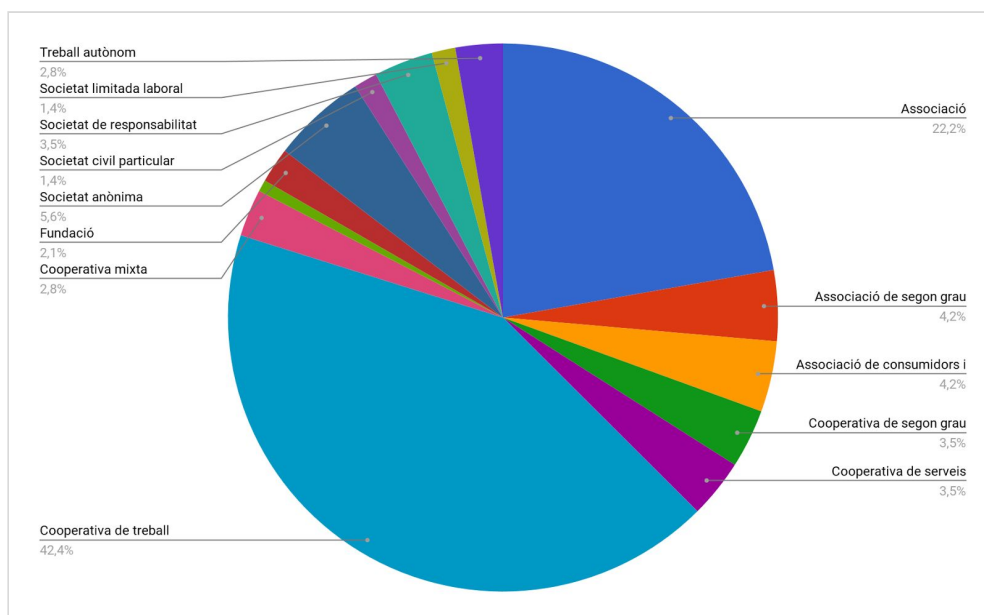

Figura 17: Participació segons formes jurídiques desglossades, 2016.
Font: Balanç Social 2016. Elaboració pròpia.

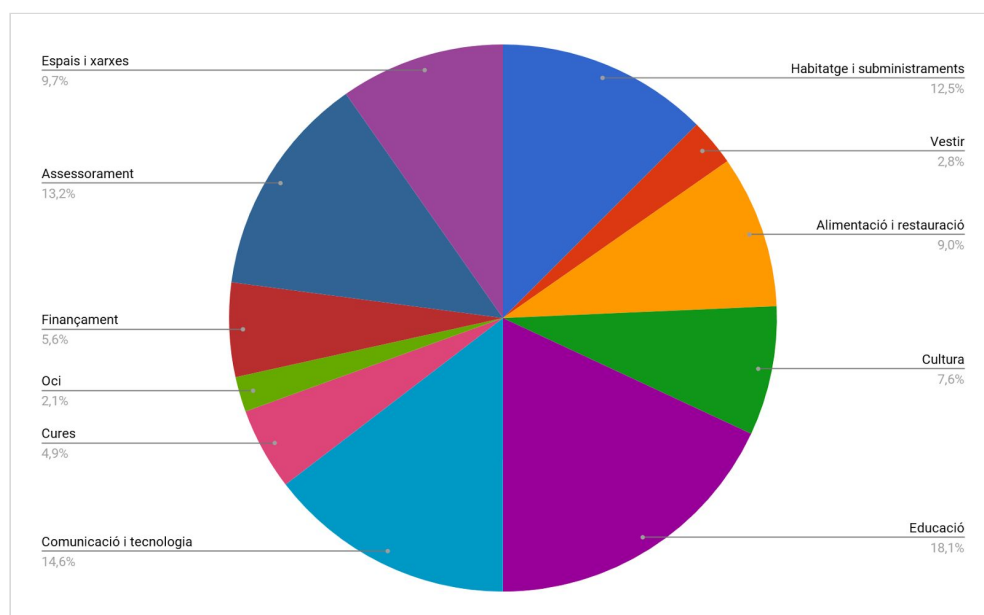

Figura 18: Percentatge de participació segons sector d'activitat, 2016.
Font: Balanç Social 2016. Elaboració pròpia.

Fruit de la reflexió col·lectiva, a finals de l'any 2015 la Comissió de Balanç Social de la XES va decidir crear dues modalitat de balanç: la bàsica i la completa. El Balanç Social bàsic és una bateria de 21 indicadors, els mínims imprescindibles per a avaluar criteris d'ESS i per a aparèixer al catàleg de mercat social. El Balanç Social en la seva versió completa és l'eina per a la millora contínua de les organitzacions i que acredita l'excel·lència en ESS.

6.2.4 Altres mapatges

Mapa de pràctiques de producció entre iguals (P2P)

<http://directori.p2pvalue.eu>

Aquest és un mapa col·laboratiu (on actualment hi ha 1.364 referències, 1.153 de l'Àrea Metropolitana de Barcelona) de pràctiques de producció entre iguals (P2P) fruit d'una recerca europea amb la participació de l'IGOP (Universitat Autònoma de Barcelona) i el grup de recerca Dimmons (Universitat Oberta de Catalunya), amb l'objectiu de desenvolupar una plataforma que fomenti la sostenibilitat de les comunitats de producció col·laborativa, tot identificant models de bones pràctiques.

El directori s'organitza amb els següents àmbits: Citizen media, Citizen Science, Collaborative archive, Collaborative Consumption, Collaborative filtering, Collaborative mapping, Collaborative research, Collaborative video, Collaborative writing, Collaborative networks, FLOSS Communities, Free Software social networks and platforms, Gaming communities, Hacklabs collaboratives spaces, Internet of things, Internet protocol, Open data commons, Open science, Open technology, Open education, P2P currency, P2P economy, P2P file sharing, Peer funding, Sensor networks, Urban commons, Open design, Open hardware.

Si s'analitzen les iniciatives vinculades a les pràctiques de producció entre iguals (P2P) s'observa una gran quantitat d'àmbits de desenvolupament, amb un especial pes de les comunitats de programari lliure i obert (FLOSS) que, de fet, són l'origen d'aquest tipus de producció (Figura 19).

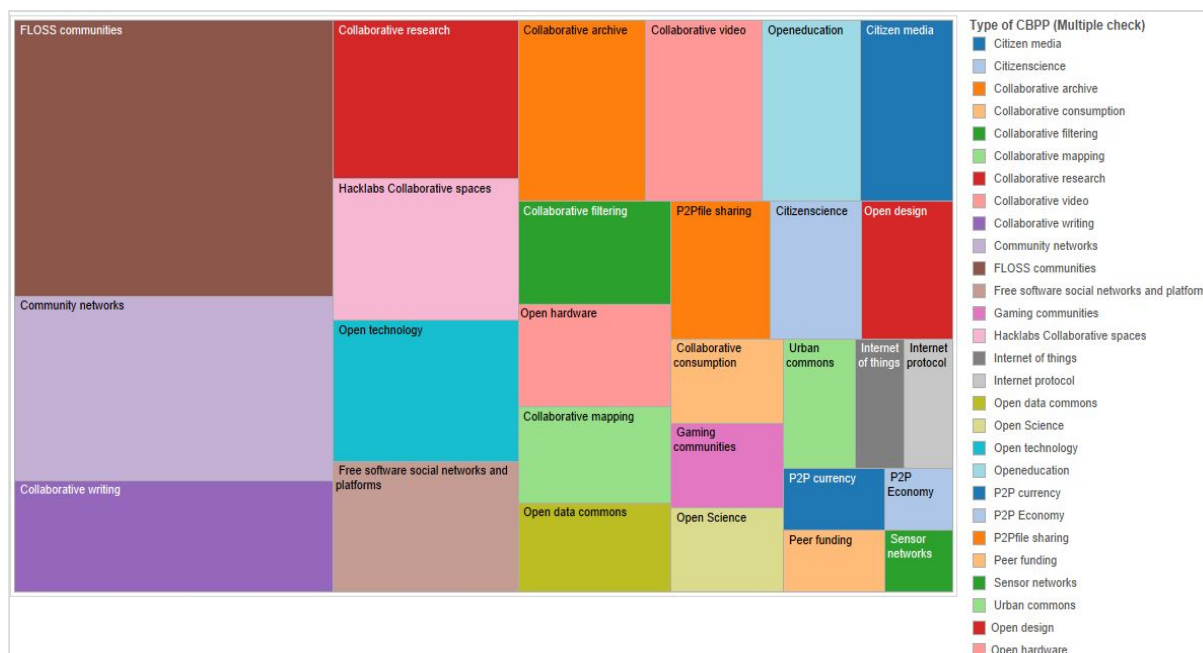

Figura 19: Número d'iniciatives segons tipologies d'activitats de producció col·laborativa procomú.
Font: P2PValue.

Barcelona + Sostenible

<http://www.bcnsostenible.cat>

Aquest és un mapa col·laboratiu de la ciutat de Barcelona, conceptualitzat per la Societat Catalana d'Educació Ambiental (SCEA), el Centre de Recerca i Informació sobre el Consum (CRIC) i l'equipament municipal de La Fàbrica del Sol (LFdS), que té per objectiu referenciar les iniciatives socioambientals. Formalitzat com una eina de dinamització comunitària és un projecte compartit entre l'administració, empreses i entitats del tercer sector. En concret, el mapa proporciona informació pràctica sobre punts d'interès (com ara botigues, allotjaments, equipaments i infraestructures), itineraris senyalitzats amb codis QR, i experiències ciutadanes (relats, fotografies i activitats) de la ciutat.

És un mapa dinàmic i obert a tothom. A mesura que es construeix, les entitats del tercer sector i altres organitzacions s'hi poden anar incorporant. És un projecte participatiu que pretén fomentar la sostenibilitat de la ciutat i enfortir i dinamitzar la xarxa ciutadana de Barcelona.

- **Coordinadors:** agents ambientals i socials que faciliten la realització dels tallers de mapatge col·laboratiu en un territori o sobre un sector a través de l'organització de sessions de formació, de la identificació dels agents clau del territori i la cerca dels recursos necessaris. També s'encarreguen del bolcatge dels mapatges al web.
- **Dinamitzadors territorials:** equipaments i entitats dels barris amb participació activa en el territori, que faciliten la infraestructura, difonen el projecte a nivell territorial i donen suport per realitzar un mapatge col·laboratiu en el seu entorn o àmbit de treball.
- **Ciutadania:** persones que participen en els mapatges col·laboratius. Aporten nous punts i itineraris d'interès socioambiental, fotografies, relats... en el mapa.
- **Experts:** persones o institucions de referència en un àmbit que amplien i validen la informació dels punts d'interès que s'han proposat per a mapar.

Actualment es disposen de 3.396 punts d'interès, distribuïts per districtes d'aquesta manera (*Taula 9*):

Districte de Barcelona	Punts d'interès
Horta - Guinardó	184
Gràcia	282
Sarrià - Sant Gervasi	315
Les Corts	169
Sants - Montjuïc	277
Eixample	524
Ciutat Vella	385
Sant Andreu	167
Nou Barris	193
Sant Martí	289

Taula 9: Distribució de punts d'interès del mapeig Barcelona+Sostenible per districtes. Elaboració pròpia.

Directori d'entitats de la Coop 57

<https://coop57.coop/ca>

La pertinença a la Coop 57 és una de les quatre opcions (juntament amb el Balanç Social, el Pam a Pam i la XES) que permeten l'adhesió al grup d'entitats que formen part del Mercat Social a Catalunya.

Actualment hi ha 249 entitats sòcies col·laboradores que comparteixen els principis de les finances ètiques i solidàries de Coop57. Les entitats sòcies col·laboradores desemborsen un capital mínim obligatori de 300 euros. Així mateix, l'entitat sòcia col·laboradora pot fer aportacions addicionals les vegades que vulgui. També pot realitzar aportacions periòdiques de caràcter fix.

Les entitats de l'ESS que, a més a més, volen ser sòcies de serveis de la Coop 57 per a gaudir de finançament han d'obtenir l'aprovació del Consell Rector.

La classificació de les organitzacions es realitza en base a la Secció Territorial (a més de Catalunya, hi ha seus de Coop 57 a Andalusia, Aragó, Astúries, Euskal Herria, Galizia, Madrid i el País Valencià) i al Sector d'activitat (Alimentació, Assegurances i finançament, Assessorament i serveis, Atenció a les persones i a col·lectius específics, Comunicació i noves tecnologies, Cultura, Disseny i Publicacions, Espais socials i de representació, Formació i Educació, Habitatge, Indústria i manufactures, Logística i mobilitat, Medi Ambient i Sostenibilitat, Oci, Roba i Tèxtil i Altres).

Mapa de la innovació social a Catalunya

<http://leyseca.net/barrisicrisi/>

Aquest exercici de mapeig s'ubica en el marc del projecte Barris i Crisis, promogut per l'IGOP, amb la voluntat d'identificar i avaluar les dinàmiques de segregació urbana i innovació social davant la crisi.

El mapa permet consultar 600 pràctiques socialment innovadores georeferenciades, 425 a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, considerades rellevants tant pel seu rumb històric com per la seva importància en el moment actual. Les diferents pràctiques estan associades a un seguit de categories indicades a la llegenda del mapa: solidaritat ciutadana (Bancs de temps, moviments antidesnonaments); territori, mediambient i energia (Horts urbans i energia alternativa; xarxes telemàtiques ciutadanes; economia i consum alternatiu (finances socials i grups de consum); i espais autogestionats.

L'exercici de recerca es va realitzar l'any 2014 col·laborativament i, al mateix temps, es van incloure altres fonts més sectorials: mapes de bancs de temps (Associació pel Desenvolupament dels Bancs del Temps i Bancs del Temps i Monedes Socials a Espanya); productors i grups de consum agroecològic, La Repera; horts urbans a Barcelona; xarxa guifi.net; plataforma d'afectats per la hipoteca de Catalunya; i mapa dels Casals i Ateneus dels Països Catalans.

Mapa de bancs de temps

<http://www.bdtonline.org/>

L'Associació pel Desenvolupament dels Bancs del Temps, a través de la plataforma TimeOverflow, facilita la creació d'espais d'intercanvi de temps comunitaris, arrelats al territori (*Figura 20*) i aprofitant el marc de confiança de la comunitat de proximitat.

Per la seva part la #15Mpedia recull l'evolució d'aquests bancs del temps. Segons aquesta font, a l'Àrea Metropolitana de Barcelona hi ha 35 organitzacions, 23 de les quals situades a Barcelona (*Figura 20*). El 85,7% (30) d'aquestes organitzacions estan actualment actives. En relació a la gestió, el 58,3% (21) és pública i el 33,3% (12) comunitària.

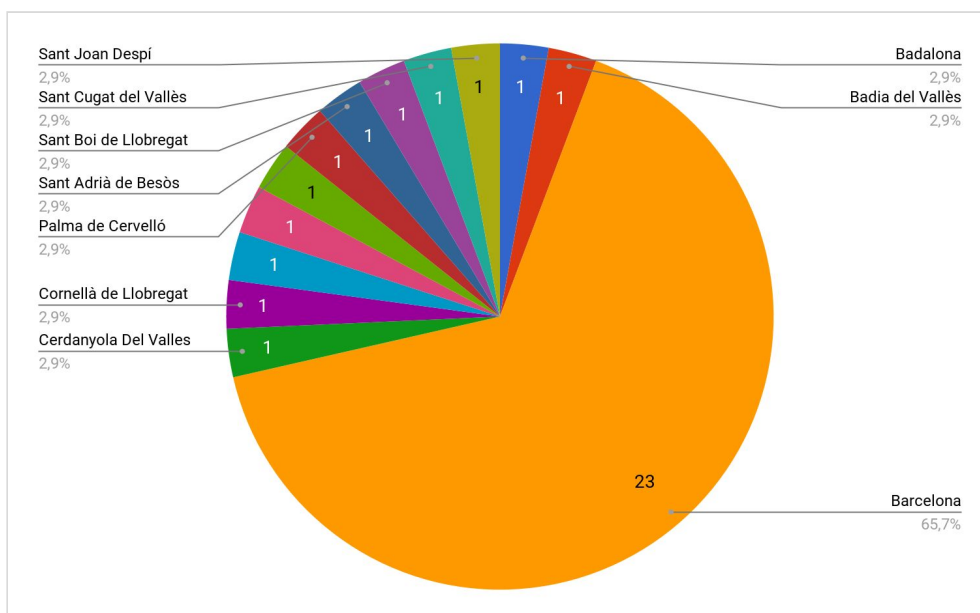

Figura 20: Distribució de bancs del temps per municipis de l'AMB.
 Font: 15mpedia. Elaboració pròpia. n=35.

Grups i cooperatives de consum agroecològic de la ciutat de Barcelona

<http://www.cooperatives.barcelona/recursos/mapa/>

Més enllà del mapa generat per la Repera per a identificar els productors/es i grups de consum agroecològic de Catalunya, es disposa d'un mapeig actual dels grups i cooperatives de consum agroecològic de Barcelona, així com de les seves productores. Aquest mapeig permet veure l'evolució de la creació d'organitzacions a la ciutat (Figura 21).

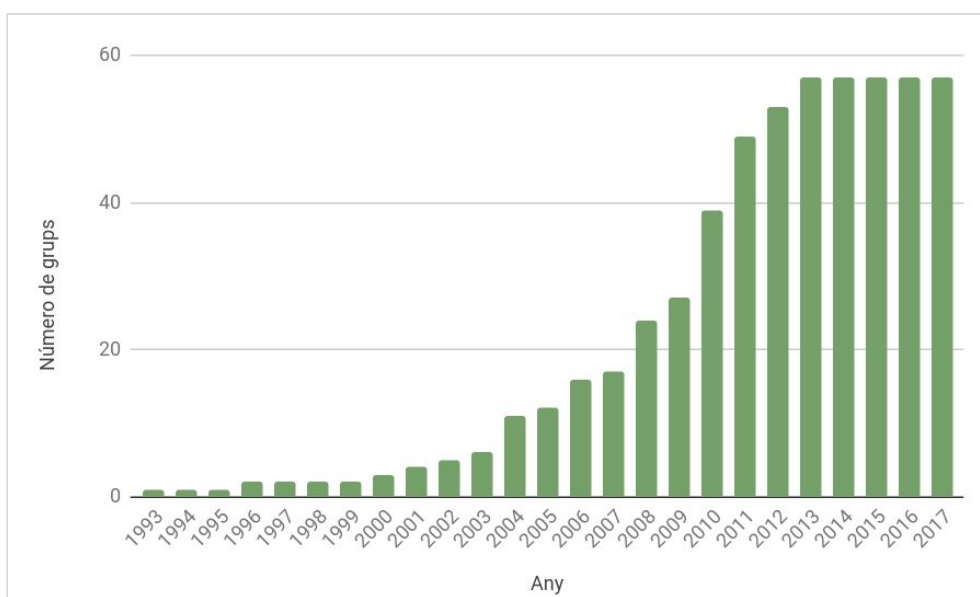

Figura 21: Número de cooperatives i grups de la ciutat de Barcelona (1993-2017).
 Font: Ricard Espelt.

Aquesta tipologia d'entitats és especialment rellevant a l'hora d'entendre l'evolució de l'Economia Social i Solidària des de la vessant més comunitària i activista. En aquest cas, el vincle entre l'agroecologia, com a espai per reclamar un major nivell de Sobirania Alimentària, troba amb l'ESS models organitzatius i de intercooperació que li permeten explorar vies d'escalabilitat. La tipologia predominant d'aquestes organitzacions són les entitats petites (menys de 25 Unitats Familiars) i amb un fort component d'arrelament al barri (Figura 22).

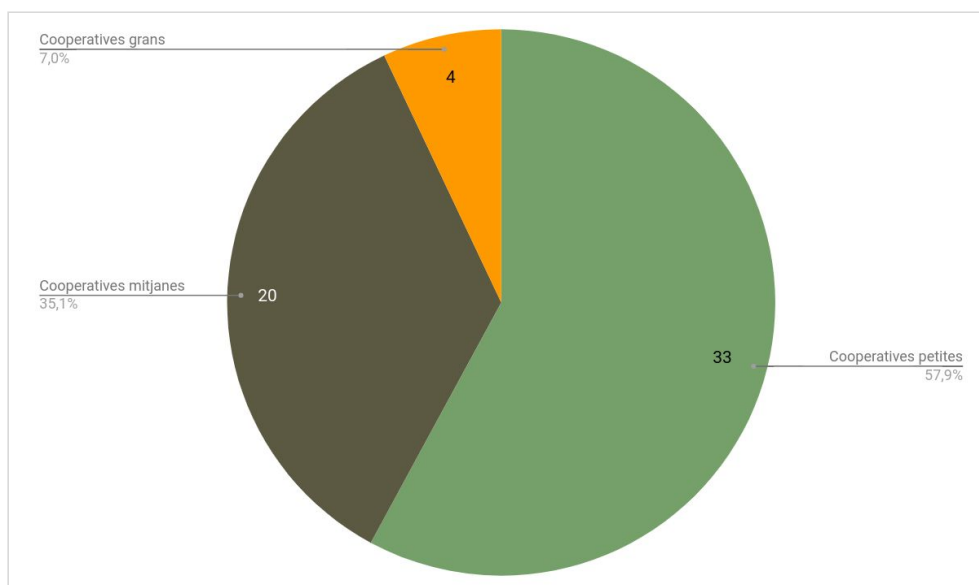

Figura 22. Proporció de grups i cooperatives de consum agroecològic de Barcelona per número de persones.
Font: Ricard Espelt.

Respecte al format legal, la majoria d'elles 70,2% (40) són associacions sense ànim de lucre ja que és la fórmula constitutiva més fàcil, mentre que el 14% (8) són cooperatives i el 15,8% (9) no tenen format jurídic (Figura 23).

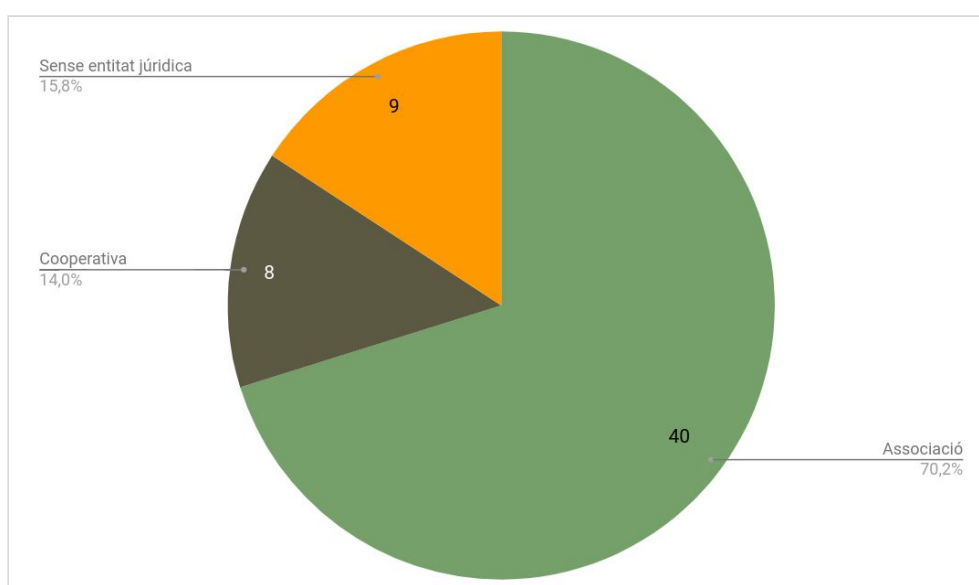

Figura 23. Proporció de grups i cooperatives de consum agroecològic de Barcelona segons el format jurídic.
Font: Ricard Espelt.

6.3 Agents més representatius

Un cop avaluades les principals iniciatives, tant a nivell de la vessant socioempresarial a partir de registres oficials, com a nivell genèric a partir dels tres models de registre i auditoria i d'altres mapatges, veiem a continuació els que considerem agents més representatius dins l'àmbit territorial d'actuació que representa l'Àrea Metropolitana de Barcelona.

Entitats, organitzacions i eines

Com a entitats, organitzacions i eines més rellevants del territori considerem, entre d'altres: la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya; les xarxes locals XES (Sant Cugat del Vallès, Barcelonès Nord, Sant Andreu, Baix Llobregat, Sants i Cooperasec); la Xarxa d'Ateneus Cooperatius (Coòpolis Barcelona, Barcelonès Nord, Baix Llobregat, Maresme i Vallès Occidental); el Programa Aracoop; el Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona; Barcelona Activa; diferents àrees de l'Ajuntament de Barcelona (Treball, Economia i Planificació Estratègica; Empresa, Cultura i Innovació; Drets Socials; Drets de Ciutadania, Participació i Transparència; i Ecologia, Urbanisme i Mobilitat); el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya; la Direcció General d'Economia Social, el Tercer Sector, les Cooperatives i l'Autoempresa; la Fundació Seira; la Fundació Roca i Galès; la Fundació Autònoma Solidària FAS; el Portal @EmprenSocial de la Generalitat de Catalunya; les diferents eines d'actuació en l'àmbit social i solidari (el Pam a Pam, el Balanç Social, l'Estrella Procumú, el mercat social, la Fira d'Economia Solidària i la Fira d'Economia Feminista); les organitzacions de segon i tercer grau que representen més del 75% del teixit socioempresarial de l'ESS a Barcelona (Taula del Tercer Sector Social; La Confederació; Federació d'Entitats de Discapacitat Intel·lectual de Catalunya (Dincat); Federació d'Empreses d'Inserció de Catalunya (Feicat); Federació de Centres Especials de Treball de Catalunya (Fecetc); Confederació de Cooperatives de Catalunya (CCC); les Federacions de Cooperatives de Treball (FCTC), Consumidors i Usuaris (FCCUC) i Habitatge (FCHC); la Federació de Mutualitats de Catalunya; l'Associació de Societats Laborals i Economia Social de Catalunya (Asescat); i Entitats Catalanes d'Acció Social (ECAS)); la Xarxa d'Observatoris del Desenvolupament Econòmic Local (XODEL); el Centre de Recerca i Informació en Consum (revista Opcions); La Ciutat Invisible; el Col·lectiu Ronda; Setem Catalunya; l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP); Som Energia; Som Mobilitat; el Laboratori d'emprenedoria social (Labesoc); La Comunicadora; Ouishare; Labcoop; Barcola; Gats; Finançament Ètic i Solidari (Fets); les finances ètiques (entitats bancàries regulades com Fiare Banca Ètica i Triodos Bank; entitats no regulades com Coop 57, Oikocredit, Acció Solidària Contra l'Atur i l'Associació CAF; i corredories d'assegurances com Arç Cooperativa); així com els tres agents autors dels present estudi (els Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), el grup de recerca Dinero&Valores i el grup de recerca Dimmons de l'Internet Interdisciplinary Institute IN3).

Programes de formació

L'oferta formativa actualment existent en relació a l'àmbit social i solidari és la que es presenta a continuació. Per a cadascuna d'elles es fa una breu ressenya de contextualització, que permet alhora conèixer les entitats i organitzacions que, d'una o altra manera, hi estan vinculades, essent aquesta una informació complementària a la de l'apartat anterior. Amb aquest presentació es pretén destacar el paper de la formació a nivell de promoció de l'ESS. Per una banda, com a un instrument articulador del coneixement-acció i, per altra banda, com a un facilitador de polítiques públiques més eficients.

- **Postgrau en Economia Social i Solidària: Desenvolupament Local, Cooperativisme i Transformació Social.** Sorgeix de la cooperació entre l'àmbit universitari (UAB), l'administració local (Ajuntament de Sabadell) i el teixit associatiu i societat civil del territori (Teler Cooperatiu). A més d'aquestes entitats, compta amb el suport de: la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya; els Ateneus Cooperatius del programa Aracoop; la Direcció General d'Economia Social, el Tercer Sector, les Cooperatives i l'Autoempresa; la Fundació Seira; la Fundació Roca i Galès; la Xarxa d'Economia Solidària XES; i la Fundació Autònoma Solidària FAS.
- **Postgrau en gestió de cooperatives i empreses d'economia social.** Des de TecnoCampus és té l'objectiu fonamental de formar professionals capacitats per realitzar les seves activitats en el camp de l'Economia Social i Cooperativa, millorants els nivells de capacitació dels professionals que actualment estan exercint el seu treball en aquest tipus de organitzacions i formant nous professionals que estiguin disposats a treballar en aquestes organitzacions.
- **Postgrau Economia Cooperativa (IGOP-UAB).** Concebut i impulsat inicialment per l'IGOP-UAB i Aposta SCCL, Escola Empresarial Cooperativa. Actualment no s'està oferint docència.
- **Postgrau Economia Social i Solidària - Estudis Europeus.** Forma part de l'Escola de Formació de la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya i està coordinat acadèmicament per La Ciutat Invisible SCCL. Amb el seguiment de la Comissió de Formació de la XES i la col·laboració de la Fundació Roca i Galès, hi participen una quinzena de docents de cooperatives i associacions.
- **Taller virtual per a la creació de cooperatives (Aracoop).** Té la finalitat de donar a conèixer el model cooperatiu com a forma possible de portar a terme projectes emprenedors des de la cooperació i la col·laboració. La formació té com a eixos estratègics: el cooperativisme i l'Economia Social i Solidària com a generadora d'activitat econòmica i ocupació de qualitat; el cooperativisme a Catalunya i la riquesa de la seva diversitat; el model cooperatiu, més enllà de la fórmula jurídica; i les cooperatives com una realitat actual i referent per a noves iniciatives.

7. CONCLUSIONS I FUTURES LÍNIES DE TREBALL

7.1 Conclusions de la concepció global

Un cop duta a terme la contextualització del l'Economia Social i Solidària i l'aproximació a aquesta per part de diferents autors i publicacions existents dels darrers anys 2016 i 2017, s'ha presentat la concepció global del que, segons els autors del present estudi, és i representa l'ESS. Les conclusions que se'n poden desprendre en forma de resum són les següents:

- La concepció global s'ha fet en base a un esquema amb dos pols clarament diferenciats:
 - **El pol clàssic:** paradigma mecanicista i lineal, caracteritzat pel poder concentrat i jeràrquic, per la sostenibilitat parcial i per la recerca de motivacions extrínseques, i associat a **l'economia capitalista**.
 - **El pol holístic:** paradigma orgànic i complex, caracteritzat pel poder distribuït i xarxàrquic, per la sostenibilitat integral i per la recerca de motivacions intrínseques, i associat a **l'Economia Social i Solidària**.
- Dins d'aquest gran esquema, s'han emplaçat els quatre grans àmbits que conformen el sistema socioeconòmic actual (*Figura 24*):
 - **L'àmbit públic (redistributiu):** àmbit socioeconòmic format pel conjunt d'activitats i iniciatives econòmiques promogudes des de l'administració pública.
 - **L'àmbit mercantil (competitiu):** àmbit socioeconòmic format per les activitats promogudes des de l'economia de mercat tradicional.
 - **L'àmbit financer (especulatiu):** àmbit socioeconòmic hegemònic, en el sentit que ordena els àmbits pública i mercantil a través de mecanismes de deute extern i fons d'inversió.
 - **L'àmbit social i solidari (cooperatiu):** àmbit socioeconòmic format pel conjunt d'activitats i iniciatives que es diferencien clarament del marc dominant d'economia de mercat competitiva i amb afany de lucre. Està caracteritzat per tres elements que en defineixen el seu caràcter de transformació:
 - **Gestió democràtica i participativa:** permet passar del poder concentrat i jeràrquic al poder distribuït i xarxàrquic.
 - **Orientació a les necessitats humanes:** permet passar de la sostenibilitat parcial a la sostenibilitat integral.

- **Compromís amb la comunitat:** permet passar de les motivacions extrínseques (interès propi, individual i materialista) a les motivacions intrínseques (interès comú, col·lectius i no materialista).

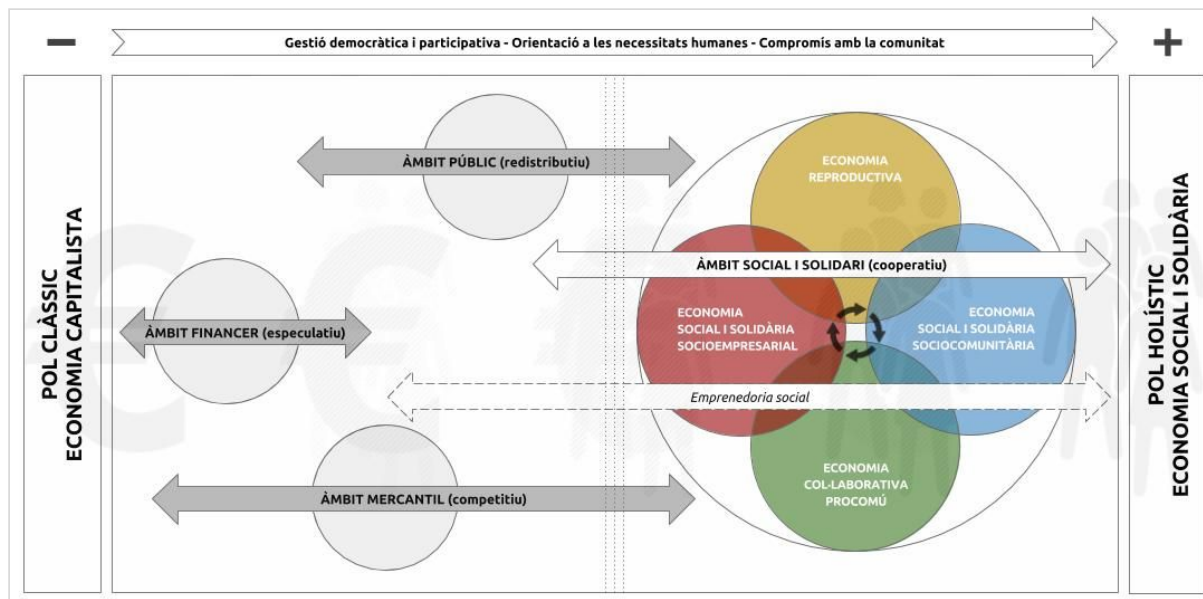

Figura 24: Concepció global del model socioeconòmic contemporani.

Autor: August Corrons.

- En els tres primers àmbits, s'han presentat les diferents pràctiques que permeten la seva aproximació, en major o menor grau, a l'àmbit social i solidari (Figura 25).
 - **Aproximació des de l'àmbit públic:** la contractació pública responsable, la municipalització participativa i l'empresa municipal.
 - **Aproximació des de l'àmbit mercantil:** l'economia col·laborativa corporativa, l'economia del bé comú, l'economia circular i la responsabilitat social corporativa.
 - **Aproximació des de l'àmbit financer:** la responsabilitat social corporativa.
- En el quart dels àmbits, el social i solidari, s'han presentat els quatre subàmbits que hi ha associats (Figura 25). Cal tenir en consideració que, si bé la mirada holística i interdisciplinària d'aquest àmbit fa que els quatre subàmbits comparteixin elements comuns (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes, i compromís amb la comunitat), parteixen de lògiques i orígens diferents: el punt de partida de l'Economia Social i Solidària (vessant socioempresarial i sociocomunitària) i l'economia reproductiva tenen el seu focus en la transformació transversal dels models de producció, distribució i consum, mentre que l'economia procomú no parteix amb una lògica de mercat.
 - **L'Economia Social i Solidària en la seva vessant socioempresarial:** subàmbit productiu en el que es circumscriuen les organitzacions de

- determinades formes jurídiques (cooperatives, societats laborals, mutualitats de previsió social, tercer sector social, empreses d'inserció, entitats de finances ètiques...).
- **L'Economia Social i Solidària en la seva vessant sociocomunitària:** subàmbit productiu integrat per noves fórmules de resolució de necessitats mitjançant l'autoorganització, amb un alt grau d'innovació i de participació, i sense forma jurídica pròpia (gestió comunitària, grups de consum responsable, comercialització justa, bancs del temps, monedes comunitàries, horts comunitaris, consum responsable, iniciatives de finances ètiques...).
 - **L'economia reproductiva:** subàmbit reproductiu integrat pel treball domèstic i de les cures, independentment de l'existència o no de forma jurídica (gestió del temps, economia feminista, economia de les cures, grups de criança...).
 - **L'economia col·laborativa procomú:** subàmbit que proposa la cooperativització de les plataformes tecnològiques (economia dels comuns, cooperativisme de plataforma...), sense partir d'una lògica de mercat.
- Dins de l'àmbit social i solidari ha tingut un tracte particular el cas de l'**emprenedoria social**, per la necessitat d'aclariments que requereix en relació a la seva puntual immersió en la meitat clàssica de l'esquema en funció de la involucració en la gestió democràtica i participativa.
 - Emprenedoria social individual: empenedoria individual des de les formes jurídiques de l'economia capitalista, i dins l'àmbit mercantil.
 - Emprenedoria social col·lectiva: empenedoria col·lectiva des de les formes jurídiques del cooperativisme, dins l'àmbit social i solidari i, per tant, apostant per la gestió democràtica i participativa.
 - Finalment s'han presentat els tres models més rellevants a l'hora de dur a terme el registre i l'auditoria de les diferents iniciatives existents dins d'aquest àmbit social i solidari (*Figura 25*):
 - **El Pam a Pam**, com a model de registre en qualsevol dels quatre subàmbits.
 - **L'Estrella Procomú**, com a model de registre en el cas del subàmbit de l'economia col·laborativa procomú.
 - **El Balanç Social**, com a model d'auditoria en qualsevol dels quatre subàmbits, tant en la seva modalitat bàsica (que dóna accés al mercat social) com en la completa.

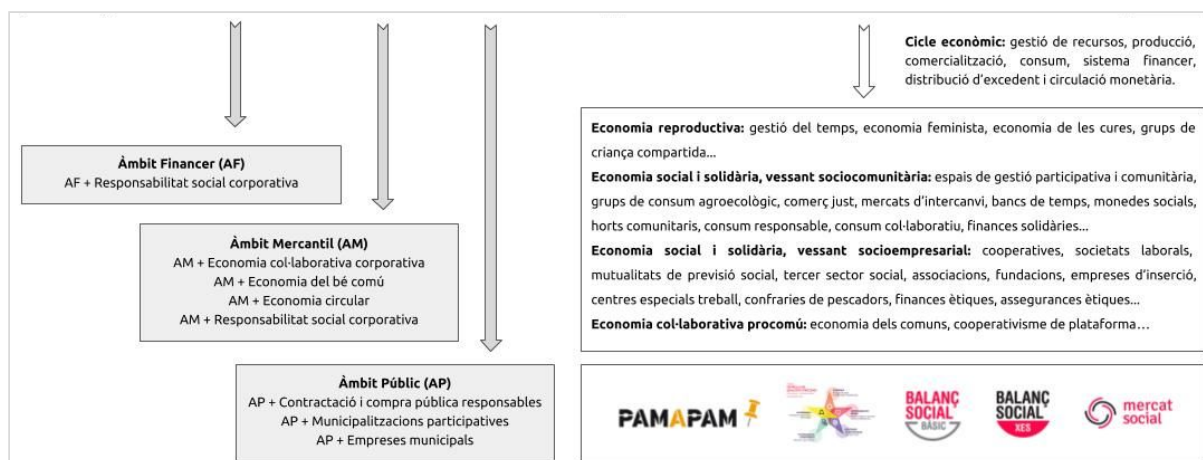

Figura 25: Exemples dels àmbits socioeconòmics i subàmbits socials i solidaris. Eines de registre i auditoria, i mercat social per a la intercooperació.
Autor: August Corrons

7.2 Conclusions de l'avaluació de les principals iniciatives i agents

Un cop presentada la concepció global del que, segons els autors del present estudi, és i representa l'ESS, s'ha procedit a l'avaluació de les principals iniciatives de l'àmbit social i solidari, tant a nivell de la vessant socioempresarial a partir dels registres oficials, com a nivell genèric a partir dels tres models de registre i auditoria anteriors i d'altres mapatges.

Iniciatives sociempresarials segons registres oficials

Cercant dades per tal d'analitzar les iniciatives de la vessant socioempresarial, tant a la ciutat de Barcelona com a la seva àrea metropolitana i al conjunt de Catalunya, s'ha pogut concloure el següent:

- **Fonts d'informació.** És difícil obtenir informació desagregada i homogènia de tots els subàmbits. L'única aproximació quantitativa possible cal dur-la a terme mitjançant un creuament i un treball en paral·lel de diferents vies i fonts d'informació.
- **Impacte.** És difícil analitzar l'impacte que tenen les iniciatives de l'àmbit social i solidari, com a conseqüència de la manca de dades relatives als resultats econòmics, la qualitat de l'ocupació o el gènere de les persones treballadores.
- **Iniciatives actives.** L'inconvenient de dues de les principals fonts d'informació, com són el Registre General de Cooperatives i el Registre Administratiu de Societats Laborals, és que els canvis en els estats de les empreses ja registrades no s'actualitzen, de manera que apareixen al registre empreses en actiu juntament amb d'altres que han cessat la seva activitat.

A nivell comparatiu entre les dades de la ciutat de Barcelona, de la seva àrea metropolitana i del conjunt de Catalunya, s'han dut a terme tres anàlisis diferents en relació a les iniciatives de la vessant socioempresarial:

- **Anàlisi per tipologia d'iniciatives socioempresarials.** En un primer anàlisi s'han comparat la distribució de les iniciatives sociempresarials en funció de la seva tipologia i a partir de dues fonts d'informació diferents. La ciutat de Barcelona acull aproximadament la meitat de les iniciatives sociempresarials existents a Catalunya. Pel que fa al nombre de cooperatives, Barcelona acull poc més d'una cinquena part del total de cooperatives catalanes. En el cas de la quantificació de les societats laborals, es detecta certa incongruència: el nombre de societats laborals a Barcelona (1.197) és superior al nombre existent a la totalitat de Catalunya (818). Si bé la font d'informació de les dades de Barcelona és del 2015 i la de Catalunya és del 2017, la diferència existent considerem que no té tant el seu origen en la diferent anualitat de la mesura com en la pròpia complexitat que representa tenir accés a dades actualitzades de societats laborals actives.
- **Anàlisi per municipis.** En un segon anàlisi s'ha comparat la distribució de les cooperatives en els 36 municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona a partir de dues fonts d'informació diferents. Més enllà de les diferències puntuals en alguns dels municipis, cal destacar la diferència obtinguda en el nombre total de cooperatives i societats laborals. Així per exemple, en el cas de les tres fonts d'informació que aporten dades globals del nombre de cooperatives, els resultats obtinguts han estat de 1.486, 947 i 1.617. Per altra banda, i en el cas de les dues fonts d'informació que aporten dades globals del nombre de societats laborals, els resultats han estat de 476 i 3.243. Queda doncs prou evidenciada la dispersió de resultats i, per tant, la complexitat que representa tenir accés a dades actualitzades de cooperatives i societats laborals actives.
- **Anàlisi per tipologia de cooperatives.** En un tercer anàlisi s'ha comparat la distribució de les cooperatives en funció de la seva tipologia, tant a la ciutat de Barcelona com a la seva àrea metropolitana i al conjunt de Catalunya. En qualsevol dels tres àmbits escalars, aproximadament les tres quartes parts de les cooperatives són de treball associat. La resta de percentatges són bastant similars en els tres casos, amb la principal diferència en el cas de les cooperatives agràries, que a nivell català arriben al 11,0% mentre que a Barcelona i l'àrea metropolitana estan entorn l'1%.

Iniciatives segons els models de registre i auditoria i altres mapatges, i agents més representatius

A l'hora d'avaluar l'estat de l'Economia Social i Solidària a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, s'ha considerat oportú incloure l'anàlisi dels instruments creats pels propis agents per tal de parametritzar aquelles iniciatives que pertanyen o no a l'ESS i en quina dimensió. Considerem que aquestes eines d'avaluació són interessants per dos motius: volen donar la dimensió holística de l'ESS, tot intentant evitar que algunes iniciatives que

acompleixen molt parcialment algunes de les aproximacions de l'ESS s'hi puguin incorporar i, per tant, acabin desdibuixant la seva conceptualització; ajuden a que les organitzacions de l'ESS tinguin eines d'avaluació i millora, especialment, en la recerca de millors espais d'intercooperació. En aquesta base, el Pam a Pam i l'Estrella Procomú, actuen com a model de registre de les iniciatives de l'Economia Social i Solidària i de l'Economia Col·laborativa Procomú que, com hem vist en el marc de context, tenen orígens diferents però elements i valors compartits (gestió democràtica i participativa, orientació a les necessitats humanes i compromís amb l'entorn). Pel que fa al Balanç Social, actua com a model d'auditoria de l'ESS. Així mateix, i per tal de donar una visió de la complexitat de contextualitzar l'ESS hem incorporat d'altres mapatges de caràcter més sectorial, que ajuden a comprendre millor l'ecosistema que aquest estudi pretén mostrar. A través de l'anàlisi de totes i cadascuna d'aquestes eines es poden extreure algunes conclusions que ajudaran a completar la visió dels registres socioempresarials vistos anteriorment, donaran elements per a realitzar una potencial acció estratègica més valuosa i efectiva sobre aquest àmbit de treball.

- Un primera conclusió evident és la importància dels valors, entesos d'una manera holística, socials, econòmics, polítics, ambientals, tecnològics... en la consideració d'una determinada iniciativa. Per aquest motiu, les diferents eines presentades, formulen sistemes d'avaluació que van més enllà de la classificació legal. És a dir, hi ha moltes més cooperatives registrades que les que actuen sota el marc de l'ESS.
- En el marc legal, es pot observar la gran diversitat jurídica de les iniciatives de l'ESS, incloent a cooperatives, associacions, fundacions, societats mercantils, administracions públiques i, inclús, una quantitat important d'organitzacions sense caràcter jurídic. Serveix d'exemple el cas dels grups i cooperatives de consum agroecològic, amb una tipologia variada de formats jurídics. Per tant, a l'hora d'avaluar l'impacte de l'ESS cal considerar l'ús d'instruments de mesura complexes, com ho són el Pam a Pam, l'Estrella Procomú o el Balanç Social.
- Al tractar-se d'un àmbit de treball en construcció, com així ho determina la pròpia definició de l'ESS, i en fase de creixement (l'evolució positiva en l'impacte en el Producte Interior Brut o el número d'iniciatives que es vinculen al Pam a Pam, a l'Estrella Procomú o que realitzen anualment el Balanç Social) dificulta la realització d'una fotografia exacte de l'estat de la qüestió. De totes maneres, les dades dels diferents instruments, mostren l'evolució positiva i ecosistèmica de l'ESS a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.
- A través de l'anàlisi més detallat d'algunes iniciatives vinculades a l'ESS ens adonem del seu alt nivell de compromís social i polític. En aquest sentit, de vegades la dimensió econòmica i la seva sostenibilitat no és tractada com a una prioritat a l'hora d'iniciar un projecte, sinó que el component activista té una rellevància essencial. Per aquest motiu, bastantes de les iniciatives identificades no tenen un caràcter jurídic definit, almenys inicialment, i tenen un caràcter activista i transformador.

- També és molt destacable el paper de les polítiques públiques a l'hora de promoure l'ESS. Així per exemple, l'impuls dels Ateneus Cooperatius, per part de la Generalitat de Catalunya, o l'articulació de BarCola, un espai de treball i reflexió al voltant de l'Economia Col·laborativa, per part de de l'Ajuntament de Barcelona o el programa d'impuls a l'emprenedoria Procomú La Comunicadora de Barcelona Activa, actuen de motor de coneixement i instrumentalització que requereix l'expansió de l'ESS.
- Cal considerar també el paper de les universitats a nivell de promoció de l'ESS. Per una banda, com a un instrument articulador del coneixement-acció i, per altra banda, com a un facilitador de polítiques públiques més eficients.

7.3 Proposta de futures línies d'actuació

En base a la justificació del que considerem la concepció global de l'Economia Social i Solidària, i en base a la identificació i el reconeixement dels principals agents existents als 36 municipis metropolitans (entitats i empreses, entitats sense estructura organitzativa pròpia, actors, oferta formativa i altres activitats), a continuació es plantegen una sèrie de futures propostes d'actuació per tal de donar suport, impulsar o fomentar programes i polítiques públiques que, des de la pròpia AMB, afavoreixen aquesta ESS i les diferents línies de treball existents, ja sigui en l'àmbit econòmic, social o ambiental, i ja sigui amb finançament propi o mobilitzant recursos d'altres agents.

Per a l'elaboració d'aquestes propostes, a part de l'anàlisi dut a terme prèviament en aquest estudi i les aportacions dels propis autors del mateix, s'han tingut també en consideració les propostes plantejades tant al *"Pla d'Actuació Metropolitana (PAM) 2016-2019 de l'Àrea Metropolitana de Barcelona"* com en cinc publicacions que considerem del tot rellevants:

- *"Cap a la democràcia econòmica municipal. 14 mesures per impulsar l'Economia Social i Solidària a nivell local"* de Maig del 2015. Des de la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya es van proposar 14 mesures per a les administracions locals de cara a acompanyar al procés de consolidar, estendre i socialitzar l'Economia Social i Solidària a nivell local, així com impulsar un nou desenvolupament local copartícep de la democratització econòmica en marxa.
- *"Guia d'Economia Social i Solidària per a l'Administració local"* de Juny del 2015. Autor coordinador: Jordi Garcia. Des de la Diputació de Barcelona es van representar les idees força per a una política municipal d'Economia Social i Solidària.
- *"Declaració i propostes de noves polítiques per a l'economia col·laboració procomú"* de Maig del 2016. Des de Procomuns es van proposar una sèrie de recomanacions, acompanyades de mesures concretes per a les administracions, i concretament per a l'Ajuntament de Barcelona, per a què s'adoptessin en estreta cooperació amb la societat civil, altres entitats interessades i el teixit productiu.

- *"21 propostes per fomentar l'Economia Social i Solidària des dels ajuntaments"* de Novembre del 2016. Autor: Jordi Garcia. Des de la Diputació de Barcelona es van redactar 21 propostes per al foment de l'Economia Social i Solidària des dels ajuntaments.
- *"Guia per mesurar l'economia social i solidària des dels ens locals"* de Setembre del 2017. Autors: Jordi Garcia i Joan Manel Sánchez. Diputació de Barcelona. Col·lecció Eines.

Per a l'elaboració d'aquestes propostes, s'han tingut també en consideració les sis línies de treball contemplades en el Pla d'Impuls de l'Ajuntament de Barcelona, com són:

- Acompanyament i formació, tant a les iniciatives socioempresarials i a les persones que treballen en les institucions locals com a la ciutadania en general.
- Finançament: reforçar-lo i fer coneixedores a les iniciatives socioeconòmiques i a les persones particulars de l'existència de les finances ètiques i d'una altra forma d'accedir al finançament.
- Intercooperació, afavorint la creació de xarxes, cooperatives de segon grau... i fomentant-ne la contractació pública des de l'administració.
- Comunicació: que sigui eficient i que generi el relat comú que permeti conformar un sentiment d'identitat de l'àmbit i projectar-lo a la ciutadania.
- Equipaments i recursos: posar-los a disposició d'iniciatives comercials, culturals i festives que promoguin els valors de l'ESS, per a fer de la ciutat un espai on es visibilitzi i s'impulsi aquesta.
- Territorialització i acció comunitària, de manera que l'ESS sigui l'eina per a articular i ajudar a desenvolupar aquelles zones més desfavorides.

En base doncs a tot l'anterior, i en base a les aportacions dels propis autors del present estudi, a continuació es presenten una sèrie de futures propostes d'actuació per tal de donar suport, impulsar o fomentar programes i polítiques públiques que, des de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), afavoreixen l'àmbit social i solidari. Si bé l'escala idònia per a dur a terme accions de desenvolupament local vinculades a l'àmbit social i solidari és la municipal, considerem oportú també dur a terme accions a nivell metropolità. El que a nivell municipal pot correspondre a activitats d'acció més directa i executora, a nivell metropolità pot correspondre a activitats de divulgació i coordinació. En qualsevol dels casos, cal deixar constància de que la perspectiva de gènere i d'integració social és transversal a totes i cadascuna de les propostes, per tal de garantir un accés equitatiu de col·lectius històricament exclosos del mercat laboral, de la presa de decisions, del finançament i del discurs públic.

Propostes a escala d'actuació metropolitana

- **Grup de treball metropolità.** Fomentar la creació d'un grup de treball, integrat per tots aquells actors i agents rellevants del territori, ja siguin de l'àmbit municipal (tècnic o polític), empresarial, acadèmic, activista... que permeti l'elaboració d'un pla de desenvolupament de l'Economia Social i Solidària d'abast metropolità i implantació municipal. Generar sinergies aprofitant els recursos ja existents.
- **Base de dades.** Fer una base de dades complerta de l'àmbit social i solidari a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, recollint tant dades agregades (nombre d'iniciatives, volum de negoci, ocupació generada, nombre de persones vinculades...) com dades desagregades en funció del subàmbit (Economia Social i Solidària en les seves vessants socioempresarial i sociocomunitària, economia reproductiva i economia col·laborativa procomu).
- **Organisme metropolità de l'ESS.** Fomentar la creació d'un organisme metropolità que s'encarregui, entre d'altres, d'elaborar aquesta base de dades, sistematitzant els procediments i coordinant els diferents agents a l'hora de recollir, validar i registrar tota la informació necessària. Hauria de ser un organisme que tingués continuïtat al llarg del temps, per tal de garantir l'actualització de la base de dades.
- **Visibilització.** Com a organisme metropolità de l'ESS, participar en fires d'Economia Social i Solidària catalanes, donant a conèixer el teixit socioempresarial i sociocomunitari existent a l'Àrea Metropolitana de Barcelona, impulsant la repercussió d'aquest teixit i fomentant-ne la seva intercooperació.
- **Finançament.** Com a organisme metropolità de l'ESS, articular eines (pròpies o no) que facilitin l'accés al finançament i la capitalització d'iniciatives de l'Economia Social i Solidària, incorporant el sistema de finances ètiques als programes corresponents. Promoure també fons d'aval, grups d'estalvi solidari territorial, campanyes de microfinançament...
- **Xarxa de Municipis per l'Economia Social i Solidària.** Fomentar la participació en aquesta xarxa per part de tots els municipis metropolitans, i promoure'n la seva activació i consolidació.
- **Publicacions tècniques.** Fomentar l'elaboració de guies, eines i recursos per a l'impuls municipal de polítiques de promoció socioeconòmica en l'àmbit social i solidari.
- **Seminaris acadèmics.** Fomentar la creació de seminaris acadèmics on es posin en comú treballs de recerca i investigacions de l'àmbit social i solidari. Les sinergies resultants d'aquest tipus de seminaris impulsarien aquest àmbit d'estudi i en donarien el recolzament acadèmic corresponent.

- **Jornades comunitàries.** Fomentar la creació de jornades comunitàries on es posin en comú experiències i bones pràctiques de l'àmbit social i solidari. La intercooperació resultant d'aquest tipus de jornades impulsaria aquest àmbit socioeconòmic i en donaria la visibilitat corresponent.
- **Col·laboracions.** Establir xarxes de col·laboració amb d'altres municipis o àrees metropolitanes, tant a nivell nacional com internacional, on s'estiguin impulsant programes en l'àmbit social i solidari, per tal de replicar o adaptar si cal els projectes que s'hi fan o bé mostrar el que s'està fent aquí. A nivell d'exemple, fonts d'inspiració podrien venir de Bolonya, Cleveland, Lille, Bristol, Porto Alegre, el Quebec...
- **Universitat-empresa.** Afavorir la relació entre les universitats i les empreses de l'àmbit social i solidari, per tal de transferir coneixements als agents relacionats amb aquests dos sectors a partir de programes de bones pràctiques, borsa de treball...
- **Formació.** Treballar el canvi cultural i de valors, a mig i llarg termini, mitjançant programes que desenvolupin les capacitats formatives i d'anàlisi crític de les persones, tant des del sistema educatiu com des d'altres àmbits. Promoure programes formatius enfocats a la capacitació tècnica i administrativa (gestió econòmica, financera, comercial, laboral...) i a l'educació en valors i pràctiques cooperatives (educació ambiental, igualtat de gènere, coneixement de la memòria cooperativa i associativa local i general, valors i cultura...). Contribuir a la generació de bones pràctiques de producció, distribució, consum i estalvi, mitjançant cursos presencials o plataformes formatives en línia. Contribuir també a incorporar l'ESS als centres educatius (primària, secundària i universitat).
- **Mercat social i moneda metropolitana.** Fomentar el mercat social metropolità mitjançant l'impuls d'una moneda que enforteixi les relacions socioeconòmiques dels diferents agents de l'àmbit social i solidari, i que generi un efecte multiplicador de la circulació monetària dins la pròpia Àrea Metropolitana de Barcelona.

Propostes a escala d'actuació municipal

- **Iniciatives empresarials amb forma jurídica pròpia.** Fomentar la creació de programes municipals específics, que es centrin en l'assessorament, la formació i l'acompanyament en la creació de noves iniciatives empresarials de l'àmbit social i solidari, o en la consolidació d'aquelles ja existents, i que facilitin equipaments públics on establir-hi la seu. Fer-ho posant especial atenció a aquelles que generin ocupació i preservin els béns comuns, des d'una perspectiva de gènere, promovent la innovació social, establint procediments per a la coresponsabilitat i promovent la gestió de conflictes i la cura. Donar-los la visibilitat necessària per a la seva sostenibilitat i per al foment de la intercooperació.

- **Iniciatives comunitàries sense forma jurídica pròpia.** Fomentar la creació de programes municipals específics, que es centrin en la facilitació d'espais i l'acompanyament en la creació de noves iniciatives comunitàries, o en la consolidació d'aquelles ja existents. Donar-los la visibilitat necessària per a la seva sostenibilitat i per al foment de la intercooperació.
- **Sensibilització.** Empatitzar el personal tècnic i polític dels ajuntaments amb l'àmbit de l'Economia Social i Solidària, a través d'un relat o discurs sobre la transformació socioeconòmica i el canvi productiu i reproductiu que tindria lloc a nivell municipal si es visibilitzés i s'impulsés aquest àmbit. La voluntat política ha de permetre la destinació de recursos econòmics i personal específic. La voluntat tècnica ha d'anar encaminada a facilitar, és a dir, promoure, canalitzar, informar, assessorar, animar, connectar... Cal també sensibilitzar diferents prescriptors que d'una o altra manera estaran involucrats, com per exemple gestories, periodistes locals... I a la població en general, recuperant la memòria cooperativa local, fomentant la participació veïnal en els pressupostos municipals...
- **Àrees prioritàries.** Recolzar política, tècnica i pressupostàriament aquelles àrees prioritàries per a l'impuls de la cohesió i la inclusió social, com per exemple la renda bàsica, les polítiques socials, l'habitatge, l'educació, la salut, la igualtat d'oportunitats, el comerç just... Fer-ho des de les diferents àrees municipals: promoció econòmica, participació, medi ambient, educació i benestar social, joventut, cultura, comunicació... Detectar oportunitats i necessitats socials, impulsant una sèrie d'avantatges fiscals i ajuts econòmics. Articular eines que facilitin l'accés al finançament i la capitalització d'iniciatives de l'Economia Social i Solidària, incorporant el sistema de finances ètiques als programes corresponents. Promoure també fons d'aval, grups d'estalvi solidari territorial, campanyes de microfinançament...
- **Clàusules socials.** Fomentar la compra i la contractació pública socialment responsables des dels ajuntaments, prioritzant criteris socials, ètics i ambientals. Fer-ho a partir de la incorporació de clàusules socials que reconguin les condicions de treball dignes, la igualtat salarial, la inserció sociolaboral, la sostenibilitat ambiental, els circuits de proximitat, l'equitat de gènere... Contribuir a que els ajuntament emprin proveïdors alineats amb l'àmbit social i solidari, com per exemple entitats de banca ètica, xarxes de sobirania energètica i de mobilitat...
- **Municipalització.** Fomentar la cooperativització en els municipis on no hi hagi programes de municipalització de béns i serveis, com seria el cas de la gestió de residus, la gestió forestal, les energies renovables, l'aigua, les tasques de cura, els serveis alimentaris en equipaments municipals, la rehabilitació d'habitatges, l'obra pública, la gestió del patrimoni físic, natural i immaterial, el turisme comunitari...
- **Mercat social d'àmbit local.** Impulsar el mercat social d'àmbit municipal, ja sigui fomentant la intercooperació entre iniciatives de l'Economia Social i Solidària, o organitzant fires locals, incentivant la creació de cooperatives de segon grau o de

centrals conjuntes d'abastiment, creant districtes cooperatius... Cal promoure tant iniciatives formalitzades a nivell jurídic, com altres formes de cooperació social sense formalització jurídica pròpia, com podrien ser els bancs del temps, les monedes socials, els equipaments de gestió comunitària i autogestionats, els nodes de suport mutu i cura, les experiències d'habitatge mancomunat... Impulsar el comerç local i de proximitat, així com els circuits curts de comercialització, fomentant-ne l'elaboració del Balanç Social com a eina auditora.

- **Recuperació d'empreses mercantils.** Fomentar la recuperació d'empreses privades en crisi per part dels treballadors, a través d'entitats del subàmbit socioempresarial de l'Economia Social i Solidària, com seria el cas de les cooperatives de treball associat. Caldria també oferir l'assessorament, la formació i l'acompanyament en la creació d'aquestes noves iniciatives empresarials, facilitant-ne equipaments públics on establir-hi la seu.
- **Espai públic i TIC.** Fomentar el reconeixement de l'espai públic digital com a espai de gestió comunitària, garantint l'accés a les noves tecnologies, promovent l'ús de les TIC, fomentant el software obert i lliure a les administracions municipals, recolzant l'establiment d'infraestructures tecnològiques de caràcter obert i de gestió comunitària i descentralitzada (tecnologia Blockchain)...
- **Visibilització.** Posar a coneixement de la població la relació d'iniciatives de l'àmbit social i solidari a través de les pàgines web municipals, emprant models de registre i auditoria ja existents (Pam a Pam, Estrella Procomú o Balanç Social) o bé recorrent a la base de dades proposada anteriorment per part de l'organisme metropolità de registre.
- En qualsevol cas, les estratègies des de les entitats municipals per a la promoció de l'àmbit social i solidari seran molt diverses en intensitat, naturalesa i complexitat, si bé totes elles hauran d'estructurar-se en les següents accions: possibilitar, activar, facilitar, projectar, innovar i estimular. I pel que fa a les formes d'actuació d'aquestes entitats municipals, per tal d'actuar en el desenvolupament econòmic dels territoris donant suport a l'àmbit social i solidari, hauran de ser les de sensibilització, informació, assistència tècnica, ajut econòmic, formació, xarxes de col·laboració, disposició d'espais, realització directa i intercanvi d'experiències.

Per tal de poder justificar detalladament el contingut del present estudi a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB), es proposa la realització d'una reunió de treball o seminari on es dugui a terme una presentació d'aquest estudi i, al mateix temps, on es pugui ampliar informació en relació a les diferents propostes plantejades com a futures línies d'actuació: definir els continguts i abasts de publicacions, seminaris acadèmics, jornades comunitàries i programes formatius, caracteritzar la moneda metropolitana i els seus objectius, o perfilar el relat de sensibilització, entre d'altres.

8. BIBLIOGRAFIA I REFERÈNCIES CONSULTADES

A continuació es presenten els documents que han estat emprats per a dur a terme la recerca documental inicial d'aquest estudi. Serveixi doncs la següent identificació d'autoria com a menció i citació bibliogràfica als textos en part transcrits en aquesta recerca documental. I, per tant, com a reconeixement a l'aportació dels seus autors: Anna Fernàndez, Ivan Miró, Ruben Suriñach, Álvaro Porro, Vittorio Galletto, Sandra Aguilera, Marc Fíguls, David Gómez, Albert Cañigueral, Jordi Garcia, Trebor Scholz i Wouter Tebbens, així com els treus autors del present estudi (August Corrons, Ricard Espelt i Mayo Fuster).

- **L'Economia Social i Solidària a Barcelona. Les altres economies s'obren pas a la ciutat.**
Autors: **Anna Fernàndez, Ivan Miró** (La Ciutat Invisible).
Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona i per La Ciutat Invisible.
Gener del 2016.
- **Les Altres Economies de la ciutat. Identificant l'ecosistema d'economies transformadores de Barcelona.**
Autor: **Ruben Suriñach**.
Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona i per Barcelona Activa. Editorial Montaber.
Juliol del 2016.
- **Economies socials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Pràctiques i polítiques de suport a l'economia solidària, cooperativa i col·laborativa.**
Autor de La Ciutat Invisible: **Ivan Miró**. Autors del Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB): **Vittorio Galletto, Sandra Aguilera i Marc Fíguls**. Promogut per l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB). Desembre 2016.
- **Economies transformadores de Barcelona.**
Autor: **Ruben Suriñach**.
Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona. Editorial Marge Books.
Octubre del 2017.
- **Transitant cap al procomú: La Comunicadora.**
Autor: **David Gómez**.
Promogut per Barcelona Activa.
Octubre del 2017.
- **Polítiques municipals en l'àmbit de la Societat del Coneixement i la Ciutat Intel·ligent. Cap a un model més sostenible, social i democràtic.**
Autor: **Wouter Tebbens**.
Promogut pel Free Knowledge Institute.
Maig del 2016.

- **Pla d'impuls de l'Economia Social i Solidària.**
Promogut pel Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària i Consum de l'Ajuntament de Barcelona.
Any 2016.
- **Informe del mercat social 2016.**
Promogut per la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya XES. Àrea de Mercat Social.
Octubre del 2017.
- **Cap a una economia col·laborativa responsable.**
Autor: **Albert Cañiguer**.
Promogut per la revista Oikonomics n°6 coordinada per **August Corrons** dels Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya UOC.
Novembre del 2016.
- **L'economia del futur ha de ser social i solidària.**
Autor: **Jordi Garcia**.
Promogut per la revista Oikonomics n°6 coordinada per **August Corrons** dels Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya UOC.
Novembre del 2016.
- **Declaració i propostes de noves polítiques per a l'economia col·laboració procomú.**
Promogut per Procomuns.
Maig del 2016.
- **De la economia col·laborativa corporativa a la social, procomú, feminista y ecológica.**
Autora: **Mayo Fuster**.
Prefaci a l'edició castellana de **Cooperativismo de plataforma. Desafiando la economía colaborativa corporativa.**
Autor: **Trebor Scholz**.
Promogut pel grup de recerca Dimmons (Digital Commons Research Group) de l'Internet Interdisciplinary Institute IN3 de la Universitat Oberta de Catalunya UOC.
Any 2016.
- **Cooperativisme de plataforma: Regirar l'economia col·laborativa per a un futur sostenible.**
Autora: **Mayo Fuster**.
Revista NEXE.
Any 2017.

- **Procomún digital y cultura libre. ¿Hacia un cambio de época?**
Autors: **Mayo Fuster, Joan Subirats, Marco Berlinguer, Rubén Martínez, Jorge Salcedo.**
Icaria Editorial Any 2016.
- **L'economia solidària en 100 paraules.**
Autor: **Jordi Garcia.**
Editorial Icaria.
Novembre del 2017.
- **Cap a la democràcia econòmica municipal. 14 mesures per impulsar l'Economia Social i Solidària a nivell local.**
Promogut per la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya.
Maig del 2015.
- **Guia d'Economia Social i Solidària per a l'Administració local.**
Coordinador: **Jordi Garcia.**
Promogut per la Diputació de Barcelona.
Juny del 2015.
- **Declaració i propostes de noves polítiques per a l'economia col·laboració procomú.**
Promogut per Procomuns.
Maig del 2016.
- **21 propostes per fomentar l'Economia Social i Solidària des dels ajuntaments.**
Autor: **Jordi Garcia.**
Promogut per la Diputació de Barcelona.
Novembre del 2016.
- **Guia per mesurar l'economia social i solidària des dels ens locals.**
Autors: **Jordi Garcia, Joan Manel Sánchez.**
Promogut per la Diputació de Barcelona.
Setembre del 2017.

9. AUTORIA

L'estudi "Economia Social i Solidària a l'Àrea Metropolitana de Barcelona: contextualització i situació actual" ha estat elaborat pels Estudis d'Economia i Empresa (economia-empresa.blogs.uoc.edu) de la Universitat Oberta de Catalunya (www.uoc.edu) i coordinat per August Corrons (www.augustcorrons.com). Els autors de la seva redacció han estat el propi August Corrons, professor dels Estudis d'Economia i Empresa de la UOC i coordinador del grup de recerca Dinero&Valores (www.dineroyvalores.com), i Mayo Fuster i Ricard Espelt, directora i investigador, respectivament, del grup de recerca Dimmons (www.dimmons.net) de l'Internet Interdisciplinary Institute IN3 (in3.uoc.edu) de la UOC.

August Corrons

- Perfil professional. Professor Titular dels Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), Professor Associat del Departament d'Economia i Empresa de la Universitat de Barcelona (UB), Coordinador del grup de recerca Dinero&Valores de la UOC i membre del Comitè de Direcció del grup de recerca Research Association on Monetary Innovation and Community and Complementary Currency Systems (RAMICS).
- Perfil acadèmic. Doctor en Desenvolupament Local i Cooperació Internacional per la Universitat Jaume I (UJI), Màster en Cooperació al Desenvolupament per l'Institut Interuniversitari de Desenvolupament Local de la Universitat Jaume I (IIDL-UJI), Enginyer de Camins, Canals i Ports per la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), Enginyer Tècnic d'Obres Públiques per la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), i Màster en Direcció i Gestió d'Empreses per l'Institut de Direcció d'Empreses (IDE).
- Perfil activista. Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya (XES comissió de moneda social), Ateneu Cooperatiu del Vallès Occidental (Cellers de Cooperativisme), Instituto de la Moneda Social (IMS) i Xarxa local XES de Sant Cugat del Vallès (XesCugat).
- Àmbits de recerca. Monedes digitals i complementàries, Economia Social i Solidària, desenvolupament local i cooperació, així com valors personals i cultura organitzacional.

Mayo Fuster

- Perfil professional. Directora d'investigació sobre economia col·laborativa a l'Internet Interdisciplinary Institute de la Universitat Oberta de Catalunya (Dimmons). També és professora afiliada del Centre Berkman per a Internet i la

Societat de la Universitat Harvard i de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la Universitat Autònoma de Barcelona (IGOPnet). És responsable de BarCola, un grup d'experts en economia i producció col·laboratives de béns comuns de l'Ajuntament de Barcelona, i dirigeix l'organització de l'event Procomuns: Commons Collaborative Economy.

- Perfil acadèmic. L'any 2010 va acabar la seva tesi doctoral al European University Institute de Florència sobre el govern de la producció basat en comú entre iguals, i compta amb nombroses publicacions en aquest camp. Dirigeix la recerca del projecte europeu P2Pvalue, una plataforma tecnosocial de models sostenibles peer-to-peer.
- Àmbits de recerca. Cooperativisme de plataforma i polítiques públiques d'economia col·laborativa procomú.

Ricard Espelt

- Perfil professional. Investigador del grup de recerca Digital Commons (Dimmons) a l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Professor convidat a diversos màsters i postgraus.
- Perfil acadèmic. Llicenciat en Belles Arts per la Universitat de Barcelona (UB) i Màster de la Societat de la Informació i el Coneixement per la Universitat Oberta de Catalunya (UOC).
- Perfil activista. Impulsor del projecte artístic (des)vestint aliments, soci i membre impulsor de la cooperativa femProcomuns, i activista - recercaire a Katuma.
- Àmbits de recerca. Cooperativisme de plataforma i polítiques públiques d'economia col·laborativa procomú.